

ปัจจัยทางพุทธธรรมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจ
เพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด
BUDDHADHAMMA FACTORS AFFECTING MENTAL STRENGTH
FOR REHABILITATION OF DRUG ADDICTS

พระมหาพินิจ จิตปญโญ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาชีวิตและความตาย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

ปัจจัยทางพุทธธรรมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจ
เพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด

พระมหาพินิจ จิตปญฺโญ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาชีวิตและความตาย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Buddhadhamma Factors Affecting Mental Strength
For Rehabilitation Of Drug Addicts

Phramaha Pinij Thitapañño

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Life and Death Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์เรื่อง “ปัจจัยทางพุทธธรรมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจเพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระมหาเฟื่อน กิตติโสภโณ, ผศ. ดร.)

ประธานกรรมการ

(ผศ. ดร.สาระ มุขดี)

กรรมการ

(ผศ. ดร.เรียงชัย ทมื่นชนะ)

กรรมการ

(พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินโนโท, ผศ. ดร.)

กรรมการ

(ผศ. ดร.ประยูร สุขะใจ)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินโนโท, ผศ. ดร. ประธานกรรมการ
ผศ. ดร.ประยูร สุขะใจ กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาพินิจ ฐิตปัญโญ)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : ปัจจัยทางพุทธธรรมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจเพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด
- ผู้วิจัย** : พระมหาพินิจ ฐิตปัญโญ
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ชีวิตและความตาย)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินนโท, ผศ. ดร., B.A. (Education), B.A. (English), M.A. (Clinical Psychology), Ph.D. (Industrial Psychology)
 - : ผศ. ดร. ประยูร สุยะใจ, ป.ธ. ๓, B.A. (Psychology), B.J. (Journalism), LL.B. (Laws), M.Ed. (Education), M.A. (Politics), M.A. (Economics), M.A. (Clinical Psychology), Ph.D. (Psychology)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความเข้มแข็งของจิตใจตามแนวทางพุทธจิตวิทยาต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติดของผู้ติดยาเสพติด และ ปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความเข้มแข็งของจิตใจตามแนวพุทธจิตวิทยาต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติดของผู้ติดยาเสพติด โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ถูกควบคุมความประพฤติในสถานศึกษาสำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๓ (ประจำศาลแขวงธนบุรี) จำนวน ๒๙๙ คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานด้วยค่าสถิติ Pearson Chi-Square และ One-way ANOVA -test ที่ระดับนัยสำคัญ .๐๕

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ถูกควบคุมความประพฤติมีปัจจัยทางพุทธธรรมด้านสังคมและด้านจิตลักษณะอยู่ในเกณฑ์ระดับดี โดยมีค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ ๓.๘๐ และ ๓.๗๔ ตามลำดับ และผู้ถูกควบคุมความประพฤติมีระดับความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธ ยาเสพติดของผู้ติดยาเสพติดอยู่ในเกณฑ์ระดับดี ด้วยค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑ เมื่อพิจารณาแยกตามองค์ประกอบความเข้มแข็งของจิตใจตามหลักพุทธธรรม คือ การพัฒนาทางจิตตามหลักไตรสิกขา ความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติดด้วยการกำกับตนเอง และ ความมีเมตตาตามหลักพรหมวิหารธรรม อยู่ในระดับดี ด้วยค่าเฉลี่ย ๓.๗๖ ๓.๕๐ และ ๓.๖๓ ตามลำดับ พบว่า ปัจจัยด้านจิตลักษณะของผู้ถูกควบคุมความประพฤติ พบว่ามีน้ำหนักอิทธิพลทางบวกต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติดเท่ากับ ๑.๐๒ ซึ่งถือว่ามีน้ำหนักอิทธิพลในระดับสูงมาก เมื่อพิจารณาน้ำหนักอิทธิพลรายตัวแปรที่ส่งผลต่อปัจจัยด้านจิตลักษณะ พบว่า ตัวแปรความเชื่อมั่นในตนเองและความมุ่งมั่นอนาคต มีมีน้ำหนักอิทธิพลสูงสุด คือ .๗๙ ส่วนสุขภาพจิตมีน้ำหนักอิทธิพล .๖๕ และพบว่า ความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติดของผู้ถูกควบคุมความประพฤติ จากองค์ประกอบทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านการพัฒนาทางจิตใจ ด้านความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด และด้านความมีเมตตา พบว่าทุกตัวมีน้ำหนักอิทธิพลอยู่ในเกณฑ์ที่สูง คือ .๗๙ .๖๘ และ .๗๓ ตามลำดับ

โดยภาพรวมพบว่า ปัจจัยที่มีผลในการกระทำ ผิดซ้ำของผู้ต้องขังในคดีเสพยาบ้า ส่วนใหญ่อาศัยรับจ้างทั่วไป รายได้ต่อเดือนระหว่าง ๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท สภาพครอบครัว บิดามารดาอยู่ร่วมกันและไม่มีส่วนในการกระทำผิด ที่อยู่อาศัยเป็นของบิดามารดา ตั้งอยู่ในเขต เทศบาล บริเวณชุมชนแออัด สาเหตุของการเสพยาบ้ามาจากการอยากลอง ส่วนที่ไม่สามารถเลิกเสพได้เพราะ จำ เป็นต้องการใช้ในการทำงาน ทราบดีว่ายาบ้าทำให้เสียอนาคตและมีผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจ การคบเพื่อนที่มีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติดและรู้ว่าการจำหน่ายยาบ้ามีโทษ หนักกว่าการเสพ การที่กลับไปกระทำผิดซ้ำ มาจากการไม่มีงานทำ และมีปัญหาด้านการเงิน ทั้งนี้ แนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหากการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดีเสพยาบ้าส่วนใหญ่ต้องการให้มีงานรองรับหลังพ้นโทษเพื่อจะได้มีรายได้เลี้ยงตัวเองและครอบครัว โดยต้องการให้สังคมยอมรับ และให้โอกาสกลับตัวเป็นคนดี

Thesis Title : **Buddhadhamma Factors Affecting Mental Strength for Rehabilitation of Drug Addicts**

Researcher : Phramaha Piniy Thitapanño

Degree : Master of Arts (Life and Death Studies)

Thesis Supervisor Committee

: Phra Khru Sangarak Ekapatra Abhichando, Asst. Prof. Dr.,
B.A. (Education), B.A. (English), M.A. (Clinical Psychology),
Ph.D. (Industrial Psychology)

: Asst. Prof. Dr., Prayoon Suyajai, Pali III,
B.A. (Psychology), B.J. (Journalism), LL.B. (Laws),
M.Ed. (Education), M.A. (Politics), M.A. (Economics),
M.A. (Clinical Psychology), Ph.D. (Psychology)

Date of Graduation : **March 18, 2019.**

Abstract

The research entitled “Buddhadhamma factors affecting mental strength for rehabilitation of drug addicts” consisted of two objectives. The study aimed: 1) to study mental strength of drug addicts according to the Buddhist psychology towards the denial of drugs and 2) to study factors affecting mental strength of drug addicts according to Buddhist psychology towards the denial of drugs. The research sample was 299 persons who were under probation in the Bangkok probation office 3 (Thonburi Civil Court). Statistics used were frequency, percentage, mean, S.D. standard deviation, Chi-square, One-way ANOVA and t-test with a statistical significance of .05.

From the study, it was found that, those who were under probation had Buddhadhamma factors in both society and mind were at high levels with an average of 3.80 and 3.74 respectively. Those who were under probation with mental strength towards the denial of drugs was at high level with an average of 3.61. When considered in each component of the mental strength according to the Buddhadhamma, it was found that the mind development according to principle of *Trisikkhà* (the Threefold Training), the determination in rehabilitation through self-regulation and the cultivation of *Mettà* (loving-kindness) according to the principle of *Brahmavihàra* (holy abidings) were at high levels with an average of 3.76, 3.50 and

3.63 respectively. Those who were under probation had a positive feedback with mental strength towards the denial of drugs was at high level with an average of 1.02. When considered factors that affected the mental strength, it was found that self-confidence and determination for the future were at the highest levels with an average of .79 while mental health had an average of .65. The mental strength of those who were under probation towards the denial of drugs, when considered from 3 aspects namely, mind development, determination in rehabilitation from drugs and loving-kindness, were at high levels with an average of .79, .68 and .73 respectively.

As a whole, factors affecting recidivism of drug addicted prisoners, most of them were employers working in the company, factory, construction, restaurants or hotels etc. with a salary between 5,000 – 10,000 baht. Most of their parents lived together and without any involvement in the crime. Most of them lived with their parents residing in the municipality in the slum area. Cause of the use of drugs was from the desire to try out. The reasons that they were unable to stop the use of drugs were because they're necessary for their work although they were aware that drugs could ruin their future and they had an effect on body and mind. Also, the reasons of recidivism were because of no job and having financial problems. Way to prevent and resolve the problems of recidivism of drug addicted prisoners was the assurance of job opportunity after finishing their legal punishment in order to have income to take care of themselves and their family and also to get social acceptance and second chance again.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้เสร็จสมบูรณ์ได้อย่างดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ช่วยเหลือจาก พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินฺโท, ผศ.ดร., ผศ.ดร.เรียงชัย หมื่นชนะ, ผศ.ดร.ประยูร สุขะใจ, ผศ.ดร.สาระ มุขดี และดร.วิษชุดา ฐิติโชติรัตนนา ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำการทำวิจัย พร้อมสละเวลาอันมีค่าช่วยตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัยให้มีความสมบูรณ์ได้มาตรฐานยิ่งขึ้น ตลอดจนการให้ความเมตตา เอาใจใส่ เป็นกำลังใจและติดตามความก้าวหน้าของวิทยานิพนธ์นี้ด้วยดีเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่งที่จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ พระครูศรีปริยัตยานุรักษ์ เจ้าอาวาสวัดกำแพงบางจาก ที่ได้เมตตาอนุญาต และให้การส่งเสริม สนับสนุน การศึกษาหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย อย่างเต็มที่ ตามกำลังแห่งสติปัญญาของผู้วิจัย

พร้อมนี้ ขอขอบคุณ ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๓ (ประจำศาลแขวงธนบุรี) ที่ให้ความอนุเคราะห์และเอื้อเฟื้อในการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในพื้นที่รับผิดชอบได้ครบถ้วนตามจำนวนขนาดตัวอย่างที่กำหนดและมีความสมบูรณ์ในทุกข้อคำถาม

สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณเพื่อนนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาชีวิตและความตาย รุ่น๑๐ ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ทุกรูป/คน ที่เป็นทั้งกัลยาณชน กัลยาณมิตร และกัลยาณธรรม ที่ให้คำปรึกษาและให้การช่วยเหลือตลอดระยะเวลาของการทำวิทยานิพนธ์นี้ และที่สำคัญอย่างยิ่งขอขอบพระคุณบุคคลในครอบครัวที่ให้การสนับสนุนด้วยความรัก ความเมตตา ความห่วงใย และเป็นกำลังใจด้วยดีเสมอมา อนึ่งอานิสงส์บุญกุศลที่เกิดจากงานวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูกตเวทิตาแด่ บุปผารีย์ บุรพาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านทั้งในอดีตชาติและปัจจุบันชาติ ขอให้อนุภาพแห่งบุญกุศลที่ข้าพเจ้าได้ทำในทุกชาติภพ ขอส่งผลให้ทุกท่านประสบแต่ความสุข ความเจริญ ปราศจากสิ่งใดที่ขอบประกอบด้วยธรรม ขอให้ความปรารถนานั้น จงสำเร็จ สมดังเจตนาปรารถนา ทุกท่านทุกประการเทอญฯ

พระมหาพินิจ ฐิตปญโญ
มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญแผนภาพ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๖
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย	๖
บทที่ ๒ ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ ปัญหาเสพติดให้โทษ	๗
๒.๒ ความหมายของพุทธธรรม	๙
๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	๑๓
๒.๔ ทฤษฎีนโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	๑๗
๒.๕ หลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา	๓๐
๒.๖ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา	๓๔
๒.๗ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๓๖
๒.๘ กรอบแนวคิดงานวิจัย	๔๒

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๔๘
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๔๘
๓.๒ ประชากรศึกษาและกลุ่มตัวอย่าง	๔๘
๓.๒.๑ ประชากรศึกษา	๔๘
๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง	๔๘
๓.๒.๓ การคำนวณขนาดตัวอย่าง	๔๘
๓.๒.๔ เทคนิคการเลือกกลุ่มตัวอย่าง	๔๙
๓.๓ การพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มตัวอย่าง	๕๐
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๕๐
๓.๕ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	๕๒
๓.๖ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๕๓
๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๕๔
บทที่ ๔ ผลการศึกษา	๕๕
๔.๑ คุณลักษณะทั่วไปของผู้ถูกควบคุมประพตติ	๕๕
๔.๒ ปัจจัยทางพุทธธรรมของผู้ติดยาเสพติด	๕๗
๔.๓ ระดับความเข้มแข็งของจิตต่อการปฏิเสดสิ่งเสพติด	๕๘
๔.๓.๑ การพัฒนาทางจิตใจ (Development Mind)ตามหลักไตรสิกขา	๕๘
๔.๓.๒ ความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด(Effective) ด้วยการกำกับตนเอง	๕๘
๔.๓.๓ ความมีเมตตา (Kindness) ด้วยหลักพรหมวิหารธรรม	๕๘
๔.๓.๔ ระดับของปัจจัยทางพุทธธรรมของผู้ติดยาเสพติด และ ความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสดสิ่งเสพติดของผู้ถูกควบคุมความประพตติ	๖๔
๔.๔ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสดสิ่งเสพติดของผู้ถูกควบคุมความประพตติ	๖๕
๔.๔.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับการพัฒนาทางจิตใจ (Development Mind)	๖๕
๔.๔.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด(Effective) ด้วยการกำกับตนเอง	๖๗
๔.๔.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความมีเมตตา (Kindness)	๖๙
๔.๔.๔ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสดสิ่งเสพติด	๗๑
๔.๔.๕ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางพุทธธรรม (ด้านสังคัม และด้านจิตลักษณะ) กับความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสดสิ่งเสพติด	๗๓

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๔ ผลการศึกษา (ต่อ)	
๔.๕ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด	๗๕
๔.๖ นำหนักอิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธ สิ่งเสพติด	๗๘
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๘๐
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๘๐
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๘๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะการวิจัย	
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๘๓
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ	๘๓
๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	๘๔
บรรณานุกรม	๘๕
ภาคผนวก	๙๑
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๘๙
ภาคผนวก ข ค่า IOC ของผู้ทรงคุณวุฒิ ๕ ท่าน	๙๙
ภาคผนวก ค ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งชุด	๑๐๖
ประวัติผู้วิจัย	๑๑๒

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ ๓.๑	แสดงค่าการทดสอบ Reliability ตาม Cronbach Method	๕๓
ตารางที่ ๔.๑	ข้อมูลคุณลักษณะทั่วไป	๕๖
ตารางที่ ๔.๒	ระดับความคิดเห็นและค่าคะแนนเฉลี่ยรายข้อของปัจจัยด้านสังคม	๕๙
ตารางที่ ๔.๓	ระดับความคิดเห็นและค่าคะแนนเฉลี่ยรายข้อของปัจจัยด้านจิตลักษณะ	๖๐
ตารางที่ ๔.๔	ระดับความคิดเห็นและค่าคะแนนเฉลี่ยรายข้อของการพัฒนาทางจิตใจ (หลักไตรสิกขา)	๖๑
ตารางที่ ๔.๕	ระดับความคิดเห็นและค่าคะแนนเฉลี่ยรายข้อของอความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด (การกำกับตนเอง)	๖๒
ตารางที่ ๔.๖	ระดับความคิดเห็นและค่าคะแนนเฉลี่ยรายข้อของ ความมีเมตตา (หลักพรหมวิหารธรรม)	๖๓
ตารางที่ ๔.๗	ระดับของปัจจัยทางพุทธธรรมของผู้ติดยาเสพติด และ ความเข้มแข็งของจิตใจ	๖๔
ตารางที่ ๔.๘	ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับการพัฒนาทางจิตใจ	๖๕
ตารางที่ ๔.๙	ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด	๖๗
ตารางที่ ๔.๑๐	ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความมีเมตตา	๖๙
ตารางที่ ๔.๑๑	ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด	๗๑
ตารางที่ ๔.๑๒	ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางพุทธธรรมกับความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด	๗๓
ตารางที่ ๔.๑๓	ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางพุทธธรรมกับการพัฒนาทางจิตใจ	๗๓
ตารางที่ ๔.๑๔	ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางพุทธธรรมกับความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด	๗๔
ตารางที่ ๔.๑๕	ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางพุทธธรรมกับความมีเมตตา	๗๔
ตารางที่ ๔.๑๖	ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด	๗๕

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ ๒.๑ ปัจจัยทางพุทธธรรมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจเพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด	๔๒
ภาพที่ ๔.๑ โมเดลสมการปัจจัยทางพุทธธรรมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด	๗๙

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อภาษาไทย

๑.๑ คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อพระไตรปิฎกในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ ดังตัวอย่าง เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๖/๑๐ หมายถึง พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่มที่ ๑๐ ข้อ ๑๖ หน้า ๑๐.

พระวินัยปิฎก

วิ.มทา. (ไทย) = วินัยปิฎก มหาวิภังค์ (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.สพ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกกนิปาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย จตุกกนิปาตปาลี	(ภาษาบาลี)
อง.อภุฏก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อภุฏกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ป. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัสมิทวารวรรค	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นหัวใจสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงองค์กร มนุษย์จึงจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาตลอดเวลา^๑ โดยเฉพาะการพัฒนาด้านคุณธรรมและจริยธรรม แต่สภาพความจริงที่ปรากฏจะเห็นว่าปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทยได้ทวีความรุนแรง และมีความหลากหลายมากขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมา สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากสภาพแวดล้อม และเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการพัฒนาทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารไร้พรมแดน และปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคม ยังส่งผลให้ประชาชนในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ให้หลงผิดและมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน ขาดระเบียบวินัย ขาดความรับผิดชอบ พร้อมจะล่วงละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น ซึ่งในสังคมปัจจุบันเกิดปัญหาของเยาวชนไทย และปัญหายาเสพติดเป็นของคู่กันในสภาวะปัจจุบัน นับว่าเป็นปัญหาที่หนักใจแก่ทุกฝ่ายเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายและทางวาจา อันไม่เหมาะสมกับวัย ตัวอย่างเช่น ปัญหาเยาวชนติดพนันฟุตบอล เล่นเกมส์พนันต่าง ๆ ไม่เกรงกลัวกฎหมาย ไม่เสียตายนเงิน เล่นเกมส์คอมพิวเตอร์อย่างหมกมุ่น และชอบเกมส์ที่มีความรุนแรง การเข้าสนทนาทางอินเทอร์เน็ตหาคู่ เสนอตัวให้คู่นอน การมั่วเรื่องเพศ เทียวเรค ชอบเที่ยวกลางคืน ใช้เงินฟุ่มเฟือยเกินตัว นักศึกษาอยู่กินกันทั้งๆ ที่ยังขอเงินจากผู้ปกครอง เมื่อท้องก็ทำแท้งหรือเอาลูกไปทิ้งไม่เชื่อฟังพ่อแม่แต่เชื่อฟังนักร้อง ดาราบางคนที่เป็นแบบอย่างในทางเสียหาย การติดเพื่อนและเสพยาเสพติด เมาสุรา และขับรถเร็วเกินอัตราในท้องถนน ไม่ชอบเรียนหนังสือ ไม่รับผิดชอบการเรียน เป็นต้น ซึ่งเป็นปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นแทบทุกวัน งานวิจัยของ ดร.อมรรวิช์ นาครทรรพ^๒ อาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะ สรุปสาเหตุที่มาของปัญหาต่าง ๆ ของเยาวชนว่าเกิดจากการห่างบ้าน ห่างวัด โตในห้าง ค่านิยมแพ้ไม่เป็นอิทธิพลของสื่อที่รุนแรง ระบบการศึกษาที่เน้นการแข่งขันสร้างคน เพื่อป้อนตลาดงานมากกว่าจะสร้างคนเพื่อเข้าใจในชีวิต และอิทธิพลของ

^๑รุ่งฤดี กิจคาร, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์คืออะไร: พัฒนาทำไม ทำไมต้องพัฒนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://km.ru.ac.th/hrd/Journal/vol_1No_1/rungredee.pdf. [๒๗ มีนาคม ๒๕๖๐].

^๒อมรรวิช์ นาครทรรพ “เด็กรุ่นใหม่ในวันยิ่งห่างวัด สถิติมั่วเซ็กซ์แซง อเมริกา”, **มติชน**, [๑๗ มิถุนายน ๒๕๔๗].

สถานเริงรมย์ ผับ เชน อาบ-อบ-นวด คาราโอเกะ ที่ผุดขึ้นเป็นดอกเห็ด หากมองในแง่จริยธรรมแล้ว ถือว่าเยาวชนจัดอยู่ในอาการป่วยทางจริยธรรมขั้นวิกฤตในปัจจุบันนี้

ในเมื่อการแก้ปัญหาของชาติดำเนินไปในทิศทางที่ทวนกระแสกับพุทธธรรมที่สอนให้รู้จักประมาณตน และรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมกิจกรรมมอมเมาให้เยาวชนของชาติไปหลงใหลอยู่กับอบายมุข โดยเฉพาะเรื่องของยาเสพติด การมั่วสุมทางเพศ และการพนันมีมากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นทวีคูณ การที่จะช่วยยับยั้งความเสื่อมถอยดังกล่าวไว้ได้ น่าจะได้แก่การพัฒนาเยาวชนของชาติให้ผูกพันกับหลักพุทธธรรมและยึดมั่นในหลักศาสนา อันจะทำให้เกิดความมั่นคงแก่ชาติในอนาคต แม้พระสงฆ์ก็ควรจัดโครงการ เพื่อดึงเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น และเป็นแหล่งเรียนรู้และพัฒนาฟื้นฟูจิตใจของศาสนิกชน ได้ทุกเพศทุกวัย กิจกรรมที่จัดควรจัดตามความสามารถ และความพร้อมของทางวัด บทบาทของโรงเรียน กิจกรรมอบรมเยาวชนด้านศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม หากโรงเรียนไม่สามารถจัดให้สมบูรณ์ได้ ทรัพยากรบุคคลที่ควรคำนึงถึง คือ พระสงฆ์และวัด โรงเรียนควรขอความร่วมมือจากพระสงฆ์และวัดใกล้เคียง พระสงฆ์ จัดว่าเป็นบุคคลผู้ทำหน้าที่ในการแก้ปัญหาเยาวชนดังกล่าวมา ได้อีกทางหนึ่ง โดยท่านได้อาศัยหลักพุทธธรรมและการประยุกต์เพื่ออบรม สั่งสอนให้เยาวชนเป็นคนดี เป็นคนเก่ง และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขตามแนวพุทธวิถี เช่น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การให้คำปรึกษาและคำแนะนำปัญหาด้านจริยธรรม การชักชวนให้ ศาสนิกเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เอื้อต่อการได้นำหลักธรรมคำสอนไปประพฤติปฏิบัติโดยเฉพาะหลักไตรสิกขาถือเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติเพื่อสู่ระดับปัญญาที่สูงขึ้น

และสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวถึงความสำคัญของไตรสิกขาไว้พอสรุปได้ว่าไตรสิกขา นี้เมื่อนำมาแสดงเป็นคำสอนในภาคปฏิบัติต่างๆ ไป ได้ปรากฏในหลักที่เรียกว่า โอวาทปติโมกข์^๓ (พุทธโอวาทที่เป็นหลักใหญ่ ๓ อย่าง) คือ ๑. การไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทั้งทางกาย ทางวาจา จัดเป็น ศีล ๒. การบำเพ็ญความดีให้เพียงพร้อม จัดอยู่ในการปฏิบัติจิตขั้นที่เรียกว่าสมาธิ ๓. การทำจิตของตนให้ผ่องใส จัดเป็นการฝึกปฏิบัติในขั้นสูงสุดเรียกว่า ปัญญา

พระเทพโสมภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของไตรสิกขา หรือ (การศึกษา) ที่เกี่ยวเนื่องกับการพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ตามหลักพระพุทธศาสนาไว้ว่าการศึกษามีหมายถึง การเรียนรู้เพื่อเป็นมนุษย์ที่เต็มบริบูรณ์ เพราะได้รับการพัฒนาทั้งทางกายและทางจิตใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งมีจิตใจที่เปี่ยมด้วยปัญญา จึงเป็นอิสระหลุดพ้นจากการบีบคั้นของอำนาจกิเลสตัณหาตั้งคากล่าวที่ว่า “ทุกข์มีเพราะยึด เพราะอยาก ทุกข์มากเพราะพลอย ทุกข์น้อยเพราะหยุด ทุกข์หลุดเพราะปล่อย” เมื่อปล่อยวางแล้วย่อมหลุดพ้นทุกข์ และพบความสุขสงบคือสันติ ดังนั้นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในพระพุทธศาสนาจึงหมายถึงผู้บรรลุวิมุตติ คือเป็นอิสระหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงเพราะ ฉะนั้น วิมุตติจึงเป็นเป้าหมายของการศึกษาตามหลักไตรสิกขาตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “สมาธิที่มีศีลอบรมแล้วย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก ปัญญาที่มีสมาธิอบรมแล้วย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก จิตที่มีปัญญาอบรม

^๓พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม (ฉบับเดิม)**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๒๒๗.

แล้วยอมหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ” ความหลุดพ้นนี้ก็คือวิมุตติซึ่งเป็นบรมสันติ เมื่อคนเราบรรลุถึงวิมุตติแล้วถือว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เรียกว่า พระอเสขะ หมายถึงผู้จบการศึกษาสูงสุดในพระพุทธศาสนา^๔

ดังนั้น หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา จึงส่งผลให้เกิดการเกื้อกูล ให้สังคมดำเนินไปสู่วิถีทางที่ดีงาม ประสานผลประโยชน์ทั้งฝ่ายตนและคนอื่นไว้ได้อย่างมั่นคงถาวร ทำให้คนเห็นใจกันมากยิ่งขึ้น ลดความเห็นแก่ตัวลง ขณะเดียวกันก็ร่วมกันทำงานเพื่อส่วนรวมด้วยความปรองดองสามัคคี และช่วยให้โลกอยู่ด้วยกันได้อย่างเกื้อกูล มีไมตรีจิตปรารถนาดีต่อกัน ถ้าหากบุคคลในสถาบันต่างๆ ขาดธรรมะ เช่น สถาบันครอบครัวบุตรธิดาก็จะไม่เคารพนับถือผู้ปกครองของตน แม้สถาบันพระพุทธศาสนาที่เช่นกัน ถ้าขาดหลักการเกื้อกูลช่วยเหลือกันและกันแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะเป็นที่รวบรวมจิตใจ หรือเป็นศูนย์กลางแห่งจิตวิญญาณของพุทธบริษัทได้เลย พระองค์ตรัสให้ความสำคัญต่อพุทธธรรมนี้มาก โดยเรียกว่า “หลักสังคหวัตถุธรรม” คือ ธรรมที่ถืออาศัยกันอย่างมีระบบของสังคมมนุษย์ มี ๔ อย่าง ได้แก่ การช่วยเหลือกันด้วยวัตถุสิ่งของ การช่วยเหลือกันด้วยคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ การรู้จักบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกัน และการทำตามหน้าที่ที่เหมาะสมแก่ฐานะของตนเอง

ประเทศไทยในปัจจุบันนี้ ได้มีพระเถระเป็นจำนวนหลายรูปให้ความสนใจ เอาใจใส่ในการพัฒนาเยาวชนด้วยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด ไร่รองรับเพื่อดึงเยาวชนอันเป็นกำลังของชาติในอนาคตออกมาจากอบายมุข และอบรมขัดเกลา ด้วยหลักพุทธธรรม ในงานวิจัยครั้งนี้ จึงนำเสนอพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนติโก) เจ้าอาวาสวัดหนองแขง พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นกรณีศึกษา โดยท่านเป็นพระเถระอีกรูปหนึ่งที่ได้มีคุณูปการอันเป็นสาธารณะประโยชน์ต่อส่วนรวม กล่าวโดยย่อ คือ พัฒนาทั้งด้านวัตถุภายนอก และพัฒนาด้านจิตใจของเยาวชน ซึ่งท่านได้ทำงานอุทิศตน เพื่อพระพุทธศาสนาจนได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติคุณสรรเสริญในฐานะว่าเป็นผู้มีผลงานดีเด่นหลายด้านจากสถาบัน องค์กร หน่วยงาน ทั้งของรัฐและเอกชน และงานที่เป็นลักษณะโดดเด่นที่สุด ก็คือ งานการศึกษาสงเคราะห์ และงานการศึกษา เพราะถือได้ว่าเป็นงานหลักสำคัญที่มุ่งเพื่อส่งเสริมด้านการพัฒนาเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรม เช่น การจัด ตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี และโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงตอนปลายอันเป็นวิธีการหนึ่ง ที่สามารถนำเอาเยาวชนเข้าสู่วัด โดยบรรพชาเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาเล่าเรียน ซึ่งเป็นการได้ซึมซับเอาแนวทางการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม

นอกจากสถาบันศาสนาแล้วสถานศึกษาสำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๓ (ประจำศาลแขวงธนบุรี) ยังเป็นสถาบันหนึ่งที่มีการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดโดยการใช้หลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการบำบัดหรือฟื้นฟูยาเสพติด และมีผู้เข้ารับการฟื้นฟูเป็นจำนวนมาก จากศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงสาธารณสุข เผยข้อมูลการเฝ้าระวังปัญหาเสพติดในปี

^๔พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต), *ทิศทางการศึกษาไทย*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๑-๔๒.

๒๕๕๙ อยู่ในระดับรุนแรง คาดว่ามีผู้เสียหายประมาณ ๒.๗ ล้านคน ในรอบ ๖ เดือน ที่ผ่านมาได้ บำบัดได้ถึง ๘๔,๐๐๐ คน การมีมาตรการการคัดกรองปรับกลยุทธ์เพิ่มความถี่ติดตามทุก 3 เดือนหลัง บำบัด ระบุปัญหาพบว่าผู้เสียหายร้อยละ ๖๐ เป็นเยาวชนอายุ ๑๕-๒๙ ปี ใช้ยาบ้าเป็นหลัก แนวนอนมีใช้กัญชา ก้าวสูงมากขึ้นอย่างกระโดด มีการใช้ยา ๒ ชนิดผสมกันเพิ่มขึ้น ๔ เท่าตัว อายุต่ำสุด ๑๑ ขวบ ใช้เด็กเล็กเดิน ยาและใช้การตลาดขยายลูกค้า ชื่อ ๑ แฉม ๑ และจากรายงานของ นพ.บุญเรือง ไตรเรืองวรวัฒน์ อธิบดีกรม สนับสนุนบริการสุขภาพ (สบส.) ในฐานะผู้อำนวยการศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ศปส.) กระทรวงสาธารณสุข กล่าวว่าจากการเฝ้าระวังปัญหายาเสพติดของสำนักยุทธศาสตร์ สำนักงานปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติในช่วงเดือนตุลาคม ๒๕๕๘ ถึงเดือนมีนาคม ๒๕๕๙ คาดการณ์ว่า ทั่วประเทศมีผู้เสียหายประมาณ ๒.๗ ล้านคน ในปีงบประมาณ ๒๕๕๙ นี้ รัฐบาลและ กระทรวงสาธารณสุข ได้ตั้งเป้าบำบัดผู้เสียหายเสพติดให้ได้ ๒๒๐,๐๐๐ คน ผ่านไปแล้ว ๖ เดือน ผลการ บำบัดรวมทั้ง ๓ ระบบ คือระบบสมัครใจ ระบบบังคับบำบัด และระบบต้องโทษ จำนวน ๘๔,๓๒๖ คน หรือประมาณร้อยละ ๓๘ ของเป้าหมาย จึงได้เร่งรัดระบบการค้นหา คัดกรองผู้เสพในชุมชน หมู่บ้าน ต่าง ๆ อย่างเข้มข้นตามโครงการประชารัฐ สร้างหมู่บ้านชุมชนมั่นคง ปลอดภัยยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๕๙- ๒๕๖๐

จากที่ผู้วิจัยได้ไปส่งเสริมพัฒนาจิตใจผู้ติดยาเสพติดในความรับผิดชอบของสถานศึกษา สำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๓ (ประจำศาลแขวงธนบุรี) ในระยะเวลาหนึ่ง ด้วยกระบวนการ ทางพุทธจิตวิทยาเพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ผู้วิจัยได้พบว่าผู้ติดยาเสพติดทั้งรายใหม่และรายเก่าที่ส่วนใหญ่เป็นเด็กและเยาวชนที่ถูกหลอกให้เข้าถึงเครือข่ายยาเสพติด อันเนื่องจากสิ่งเสพติดที่มีหลากหลาย และมีปริมาณมากมาย ตลอดจนช่องทาง รูปแบบ และการโฆษณาชวนเชื่อที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่ เปราะบางโดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจในระดับต่ำ ดังนั้น การแก้ไขปัญหายาเสพติด ที่เป็นพหุปัญหาของประเทศได้อย่างยั่งยืนนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าการค้นหาปัจจัยที่ส่งผลต่อการการสร้างความ เข้มแข็งทางจิตใจตามแบบพุทธจิตวิทยาต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติดที่เหมาะสมแก่สภาวะจิตของเยาวชนจะ ช่วยแก้ไขปัญหาคาการติดยาเสพติดของประเทศสังคมไทยได้อย่างเหมาะสมต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาระดับความเข้มแข็งของจิตใจตามแนวทางพุทธจิตวิทยาต่อการปฏิเสธ สิ่งเสพติดของผู้ติดยาเสพติด

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความเข้มแข็งของจิตใจตามแนวพุทธจิตวิทยาต่อ การปฏิเสธสิ่งเสพติดของผู้ติดยาเสพติด

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ ปัจจัยใดที่ส่งผลต่อระดับความเข้มแข็งของจิตใจตามแนวพุทธจิตวิทยาต่อการ ปฏิเสธสิ่งเสพติดเพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด?

๑.๓.๒ ผู้ติดยาเสพติดในสถานศึกษาสำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานครมีระดับความ เข้มแข็งของจิตใจตามแนวทางพุทธจิตวิทยาต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติดอยู่ในระดับใด?

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยใดที่ส่งผลต่อระดับความเข้มแข็งของจิตใจตามแนวพุทธจิตวิทยาต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติดเพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ตามหลักคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจาก คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ คัมภีร์พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาภาษาไทย (แปล) ชุด ๙๑ เล่ม ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๕ อรรถกถา ฎีกา ปกรณวิเสสอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ และอรรถกถา ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา ฎีกา ปกรณวิเสสอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น คัมภีร์วิสุทธิมรรค คัมภีร์อภิธรรมมัตถสังคหะ คัมภีร์ปรมัตถทีปนี รวมทั้งข้อมูลทฤษฎี ได้แก่ เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือตำราทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา เอกสารตำราทางจิตวิทยา วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และบทความ รวมทั้งเอกสารจากสื่ออินเทอร์เน็ต

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรเป็นผู้ถูกควบคุมความประพฤติด้านยาเสพติดทั้งรายใหม่และรายเก่าที่อยู่ระหว่างการควบคุมความประพฤติในสถานศึกษาสำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๓ (ประจำศาลแขวงธนบุรี) ที่เคยผ่านโปรแกรมอบรมการใช้ชีวิตและการวางตัวที่เหมาะสมต่อสังคมโดยประยุกต์โดยใช้กระบวนการทางพุทธจิตวิทยาและหลักพุทธธรรมเพื่อฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด

๑.๔.๔ ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

เดือนมกราคม ๒๕๖๑ – เดือนมิถุนายน ๒๕๖๑

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลมีอิทธิพลต่อระดับความเข้มแข็งของจิตใจตามแนวพุทธจิตวิทยาต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด

๑.๕.๒ ปัจจัยทางสังคมมีอิทธิพลต่อระดับความเข้มแข็งของจิตใจตามแนวพุทธจิตวิทยาต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด

๑.๕.๓ ปัจจัยทางจิตลักษณะมีอิทธิพลต่อระดับความเข้มแข็งของจิตใจตามแนวพุทธจิตวิทยาต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด

๑.๖ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ผู้ถูกควบคุมความประพฤติด้านยาเสพติด หมายถึง ผู้ต้องหา จำเลย นักโทษเด็ดขาด หรือบุคคลอื่นที่ศาลหรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ กำหนดให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติภายใต้การควบคุมความประพฤติของพนักงานคุมประพฤติ ที่ภายหลังศาลตัดสินให้พ้นโทษแล้วต้องมารายงานตัวและเข้ารับการอบรมเพื่อการบำบัดฟื้นฟู และปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพื่อให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุขและไม่ก่อปัญหาสังคม ภายใต้การช่วยเหลือของบ้าน วัด และชุมชนผ่านภารกิจหลักเพื่อคืนคนดีสู่สังคม

การประยุกต์ใช้กระบวนการทางพุทธจิตวิทยาเพื่อฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด หมายถึง การนำหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรื่อง ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา มาร่วมบูรณาการตามกระบวนการทางพุทธจิตวิทยาเพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดให้มีความเข้มแข็งในจิตใจต่อการปฏิเสธสารเสพติดโดยการอบรมเป็นกลุ่มภายหลังจากออกการพ้นโทษและออกจากสถานพินิจ

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย

๑.๗.๑ สามารถระดับความเข้มแข็งของจิตใจตามแนวทางพุทธจิตวิทยาต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติดของผู้ติดยาเสพติด

๑.๗.๒ สามารถประยุกต์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับความเข้มแข็งของจิตใจตามแนวพุทธจิตวิทยาต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติดเพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดที่อยู่ระหว่างการควบคุมความประพฤติใน สถานศึกษาสำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๓ (ประจำศาลแขวงธนบุรี)

บทที่ ๒

ทฤษฎีและเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยปัจจัยทางพุทธธรรมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจเพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดนี้ ได้ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

- ๒.๑ ปัญหาเสพติดให้โทษ
- ๒.๒ ความหมายของพุทธธรรม
- ๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- ๒.๔ ทฤษฎีนโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- ๒.๕ หลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา
- ๒.๖ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา
- ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ ปัญหาเสพติดให้โทษ

ปัญหาเสพติดให้โทษ เป็นปัญหาใหญ่และสำคัญมาก เป็นปัญหาที่แพร่ระบาดไปอย่างกว้างขวางทุกภูมิภาคของสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา หรือในกลุ่มคนที่ทำงานหนัก ทำงานกลางคืน แม้กระทั่งคนทั่ว ๆ ไป มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดเหมือนกันทั้งในชุมชนเมืองและชนบท

องค์การอนามัยโลกได้ให้คำนิยามยาเสพติดให้โทษว่า “เมื่อเสพแล้วผู้เสพจะเกิดความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจในการที่จะเสพต่อไปโดยไม่สามารถหยุดเสพได้ จำนวนการเสพก็จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนทำให้เกิดอันตรายต่อร่างกายและจิตใจในภายหลัง ลักษณะยาเสพติด จะมาในรูปแบบ

- ๑) มีความต้องการที่รุนแรง พยายามทุกวิถีทางที่จะให้ได้มา
- ๒) มีแนวโน้มจะเสพเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งการกิน การฉีด หรือการดูด
- ๓) ทำให้จิตใจและร่างกายต้องพึ่งยาเสพติด”

จากข้อมูลรายงานสถานการณ์ผู้ติดยาเสพติดของประเทศไทย ปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ของศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติ^๑ รายงานว่า ประเทศไทยมีผู้เข้ารับการบำบัดจำนวน ๑๖๘,๖๖๗ คน แบ่งเป็นระบบสมัครใจ จำนวน ๗๑,๒๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๒ ระบบบังคับบำบัด จำนวน ๘๑,๐๖๘ คน คิด เป็นร้อยละ ๔๘.๑ ระบบต้องโทษ จำนวน ๑๖,๓๗๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๗ ผู้เข้ารับการบำบัดมีอายุระหว่าง ๑๕-๒๔ ปีหรือคิดเป็นร้อยละ ๕๐ กลุ่มอาชีพผู้เข้ารับการบำบัดเป็นกลุ่มอาชีพรับจ้างว่างงาน และเกษตรกร ร้อยละ ๔๓.๙ ๑๘.๗ และ ๑๔.๗ ตามลำดับ ประเภทตัวยาที่มีผู้เสพยาเสพติดคือยาบ้า ร้อยละ ๘๐.๓ รองลงมา คือ กัญชา ร้อยละ ๖.๑ และยาไอซ์ ร้อยละ ๔.๔ พฤติกรรมการใช้ยาเสพติด พบว่าอัตราการ ใช้ยาเสพติดมากกว่า ๑ ชนิดมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทำให้มีความรุนแรงและมีความซับซ้อนในการบำบัดรักษา

จากการศึกษาพฤติกรรมการใช้สารเสพติดเพื่อความบันเทิงในเขตเมืองเชียงใหม่^๒ พบว่า ประสพการณ์การเคยใช้สารเสพติดชนิดใดๆ ในชีวิตส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการเคยใช้สารเสพติดมากกว่า ๑ ชนิด ร้อยละ ๗๐.๒ เคยใช้เพียงชนิดเดียว ร้อยละ ๒๙.๘ การใช้สารเสพติด ในช่วง ๑๒ เดือนที่ผ่านมาสูงถึงร้อยละ ๙๙.๐ การใช้สารเสพติดมากกว่า ๑ ชนิด ร้อยละ ๖๙.๒ ใช้เพียงชนิดเดียวร้อยละ ๒๙.๘ ทั้งนี้ รัฐบาลไทยทุกยุคทุกสมัยกำหนดเรื่องยาเสพติดเป็นวาระแห่งชาติและจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาเสพติดเป็นจำนวนมาก ต้นทุนการบำบัดรักษา โดยยาบ้ามีต้นทุนผู้รับบริการ แบบผู้ป่วยในและผู้ป่วยนอก เท่ากับ ๘๓,๖๗๓ บาท และ ๒๙,๗๑๘ บาท ตามลำดับ^๓

จากปัญหาเสพติดที่เพิ่มมากขึ้นนี้ โดยเฉพาะยาบ้า หรือยาบ้า และสารระเหย ระบาดหนักกว่าทุกชนิด ได้สร้างความสูญเสียอย่างมากแก่ประเทศชาติ ในแต่ละปีรัฐต้องสิ้นเปลืองเงินงบประมาณจำนวนมากไปในงานด้านป้องกันและปราบปรามยาเสพติด และบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด แทนที่จะได้อำนาจงบประมาณส่วนนั้นไปพัฒนาประเทศชาติในด้านอื่น ๆ ที่ต้องพัฒนา เมื่อคนในชาติตกเป็นทาสยาเสพติดไม่ว่าจะชนิดไหนก็ตาม ก็ย่อมจะเป็นปัญหาแก่สังคมไทย ก่อนที่จะได้ยาเสพติดมาเสพก็ต้องหาเงินมาซื้อ มักจะได้ยินได้ฟังได้เห็นข่าวจากวิทยุโทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์อยู่เสมอ ๆ ว่า “พิษภัยของยาเสพติดสามารถทำให้คนฆ่ากันได้ ลูกฆ่าพ่อแม่ บังเกิดเกล้าตัวเอง เพราะขอเงินไปซื้อยามาเสพไม่ได้” และมีวิธีหาเงินที่ผิดกฎหมาย ฎฎระเบียบสังคม เพื่อนำมาซื้อยาเสพติดเท่านั้น พอเสพเต็มที่แล้วก็สร้างปัญหา เกิดอาการคุ้มคลั่งสร้างความเสียหายแก่สังคมต่าง ๆ นานา ผู้ติดยาไม่ได้สร้างความเจริญแก่ตนและสังคม แต่มักจะเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสื่อมเสียชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลเท่านั้น ยาเสพติดมีผลเสียทั้งต่อร่างกายและจิตใจของผู้เสพต่อ

^๑ศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติ, แผนปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติด ปี ๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม; ๒๕๕๙).

^๒กนิษฐไทยกล้า, “การศึกษาพฤติกรรมการใช้สารเสพติดเพื่อความบันเทิงในเขตเมืองเชียงใหม่”, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓).

^๓นาวิน แพทยานันท์, “การวิเคราะห์ต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ในการรับการรักษาผู้ติดยาเสพติดยาเสพติด ณ สถาบันธัญญารักษ์ สำนักเศรษฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะ”,(มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔).

สังคม และเศรษฐกิจของชาติ เมื่อคนในชาติติดยาเสพติดกันอย่างหนักแล้ว เป็นเรื่องยากที่จะทำให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุขและได้รับการพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองเท่าที่ควรจะเป็น มีแต่ปัญหาเท่านั้นที่เพิ่มมากขึ้น และปัญหาเสพติดให้โทษนี้ กำลังทำลายความสามารถของผู้ที่มีอำนาจหน้าที่จะต้องแก้ไขต่อไป ปัญหาที่เกิดเนื่องจากยาเสพติดมีมาก เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาครอบครัวแตกแยกกลุ่มสลาย ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น

๒.๒ ความหมายของพุทธธรรม

คำว่า “พุทธธรรม” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ หมายถึง ผู้ตรัสรู้, ผู้ตื่นแล้ว, ผู้เบิกบานแล้ว คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงตรัสรู้โดยค้นพบความรู้เรื่องความจริงอันเป็นสัจธรรมแห่งชีวิตมาเปิดเผยไว้เป็นหลักประพจน์ปฏิบัติในศาสนา^๔

พุทธธรรม พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายว่า “พุทธธรรม” เป็นคำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้าที่ทรงตรัสรู้ธรรมที่พระองค์ทรงค้นพบนี้ ต่อมาเมื่อทรงนำไปให้ผู้อื่นฟังทรงเรียกว่า “มัชฌิมนธรรม” หรือหลักธรรมสายกลาง และทรงเรียกข้อปฏิบัติอันเป็นระบบที่พระองค์ทรงบัญญัติขึ้นว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” หรือหลักธรรมสายกลาง เพื่อให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความหมายแท้จริงได้ว่า ธรรม คือทุกสิ่งทุกอย่างที่มีจริง^๕

นายแพทย์ ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายของ “พุทธธรรม” มีความหมายครอบคลุมเพราะพุทธธรรมสอนเรื่อง ความทุกข์ทั้งมวลของสาธารณชน พุทธธรรมนั้นเสนอ แนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องว่าเป็นการแก้ตรงสาเหตุและเป็นการป้องกันมิให้เกิดปัญหาซึ่งตรงกับหลักการที่ว่า “กันไว้ดีกว่าแก้” พุทธธรรมจึงเป็นการสาธารณสุขที่แท้จริง และคำว่า “ธรรม” หมายถึง ธรรมชาติหรือสภาวะของธรรมชาติหรือกฎของธรรมชาติ พุทธธรรมนั้นแม้จะกล่าวกันว่ามีมากถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรี ก็แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑. หลักธรรมที่ว่าด้วยตัวสภาวะหรือความจริงของธรรมชาติ

๒. หลักธรรมที่ว่าด้วยการปฏิบัติหรือการเกี่ยวข้องกับธรรมชาติอันได้แก่มรรค ๘ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้คำว่า “พุทธธรรม” ในความหมายที่เป็นคำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้าที่ทรงตรัสรู้

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพุทธธรรม

พุทธธรรมเป็นคำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีหลักการว่าไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตามความจริงก็ดำรงอยู่ตามธรรมดาของมัน อย่างเป็นกลางๆพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้คือค้นพบความจริงนั้นแล้วนำมาเปิดเผยไว้ สาระความจริงนี้ก็คือ (ความเป็นไปตาม) ธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย หรือกระบวนการธรรมแห่งเหตุปัจจัย ผู้ที่มองสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น ไม่ใช่มองตามที่ตน

^๔ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙), หน้า ๖๐๑.

^๕ประเวศ วะสี, พุทธธรรมกับสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๙.

อยากหรือไม่อยากให้มันเป็น จึงจะเข้าใจความจริงที่เป็นกลางนี้ได้ เมื่อเข้าใจธรรมที่เป็นกลางนี้แล้วก็ย่อมมองเห็นความจริงอย่างกว้างๆ ครอบคลุมทั่วไปทั้งหมด มีทัศนะเปิดกว้าง หลุดพ้นเป็นอิสระอย่างแท้จริง โดยหลุดพ้นทั้งจิตคือ จิตหลุดพ้นจากสิ่งบีบคั้นครอบงำที่เรียกว่ากิเลสและความทุกข์กลายเป็นจิตที่ปลอดโปร่ง เบิกบาน เป็นสุข และด้านปัญญาคือ หลุดพ้นด้วยรู้เท่าทันธรรมดา แล้วมองเห็นตัวความจริงที่ล้วนบริสุทธิ์ ไม่มีกิเลสเคลือบแฝงหรือทำให้เอนเอียงและรู้ชัดแจ้งที่ความจริงโดยตรง ไม่ต้องรู้ผ่านใคร ๆ หรือรู้ตามที่ใคร ๆ บอกอีกต่อไป ดังพุทธพจน์ ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้หลักพุทธธรรม^๖ คือ อริยสัจ ๔

๑. อริยสัจ คือ ความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ ดังนี้

๑) **ทุกข์** แปลว่า ความทุกข์หรือสภาพที่ทนได้ยาก ได้แก่ปัญหาต่างๆ ของมนุษย์กล่าวให้ลึกลงไปอีกหมายถึงสภาวะของสิ่งทั้งหลายที่ตกอยู่ในภพธรรมดาแห่งความไม่เที่ยง เป็นทุกข์เป็นอนัตตา ซึ่งประกอบด้วย ภาวะบีบคั้น กดดัน ชัดแย้ง ชัดข้อง มีความบกพร่อง ไม่สมบูรณ์ในตัวเองขาดแก่นสาร และความเที่ยงแท้ ไม่อาจให้ความพอใจเต็มอิมแท้จริง พร้อมทั้งจะก่อปัญหาสร้างความทุกข์ขึ้นมาได้เสมอ ทั้งที่เกิดเป็นปัญหาขึ้นมาแล้ว และที่อาจเกิดปัญหาขึ้นมาเมื่อใดเมื่อหนึ่งในรูปใดรูปหนึ่งแก่ผู้ที่ยึดติดถือมั่นไว้ด้วยอุปาทาน

๒) **ทุกข์สมุทัย** เรียกสั้น ๆ ว่าสมุทัย แปลว่า เหตุเกิดแห่งทุกข์ หรือสาเหตุให้ทุกข์ เกิดขึ้นได้ความอยากที่ยึดถือเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง โดยอาการที่มีเราซึ่งจะเสพเสวยที่จะได้ จะเป็น จะไม่เป็น อย่างนั้นอย่างนี้ ทำให้ชีวิตถูกบีบคั้นด้วยความเร่าร้อน กระวนกระวาย ความหวงแหน เกลียดชัง หวั่นกลัว หวาดระแวง ความเบื่อน่ายหรือความคับข้องติดขัดในรูปใดรูปหนึ่งอยู่ตลอดเวลา ไม่อาจปลอดโปร่งเป็นอิสระ สดชื่น เบิกบานได้บริสุทธิ์สิ้นเชิง ไม่รู้จักความสุขชนิดที่เรียกว่าไร้ใฝ่ฝ้าและไม่อึดเฟ้อ

๓) **ทุกข์นิโรธ** เรียกสั้น ๆ ว่านิโรธ แปลว่าความดับทุกข์ได้แก่ภาวะที่เข้าถึง เมื่อกำจัดอวิชชา สාරอกัตถนหาสิ้นแล้ว ไม่ถูกตัณหาหยาบหรือฉุดลากไป ไม่ถูกบีบคั้นด้วยความรู้สึกกระวนกระวาย ความเบื่อน่ายหรือความคับข้องติดขัดอย่างไรๆ หลุดพ้นเป็นอิสระประสบการณ์ที่บริสุทธิ์ สงบ ปลอดโปร่ง ผ่องใส เบิกบาน เรียกสั้น ๆ ว่านิพพาน

๔) **ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา** เรียกสั้น ๆ ว่า มรรค แปลว่า ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์ หรือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยอัฏฐังคิกมรรค หรือทางประเสริฐมีองค์ประกอบ ๘ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา เพราะเป็นทางสายกลางซึ่งจะดำเนินไปพอดีที่จะให้ถึงนิโรธ โดยไม่ติดข้องหรือเอียงไปหาที่สุดสองอย่างคือ กามขัลลทานโยค(ความหมกมุ่นในกามสุข) และอัตตทิลมถานโยค (การประกอบความลำบากแก่ตน คือบีบคั้นทรมานตนเองให้เดือดร้อน)

จากหลักพุทธธรรมข้างต้นนี้ พระพุทธเจ้าทรงตรัสอริยสัจ ๔ เป็นความจริงอันประเสริฐ เพราะว่าทุกสิ่งมีเหตุและผล คือเมื่อมีความทุกข์ก็ต้องมีเหตุเกิดแห่งความทุกข์ เมื่อต้องการดับทุกข์ก็ต้องหาหนทางหรือข้อปฏิบัติในการดับทุกข์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าแนวคิดอริยสัจที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสอย่างนี้ ก็เพราะว่า สรรพสิ่งทั้งหลายในโลกมีการเกิดขึ้น ก็มีความดับเป็นธรรมดาทุกสิ่งมีเหตุและผลต่อกัน

^๖พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุง และขยายความ, หน้า ๘๙๖ - ๘๙๗.

อริยสัจ ๔ ประการ เป็นธรรมวิเศษที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้วและได้ทรงสั่งสอนให้ผู้อื่นให้รู้ตามเรียกว่าอริยสัจ คือความจริงอย่างสูง มี ๔ ประการ คือ

๑. ทุกข์ แปลว่า เกิดเป็นทุกข์
๒. ทุกขสมุทัย แปลว่าเหตุเกิดจากทุกข์
๓. ทุกขนิโรธ แปลว่าความดับแห่งทุกข์
๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา แปลว่า ทรงดำเนินถึงความดับทุกข์ หรือเรียกโดยย่อว่า

“ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค”^๗ ถ้าอธิบายตามเค้าปฐมเทศนาของพระพุทธเจ้าที่มีนามว่า “ธรรมจักร” ดังนี้

๑. ทุกขอริยสัจ พระพุทธเจ้าทรงบรรยายว่าความเกิดก็เป็นทุกข์ความแก่ก็เป็นทุกข์ ความตายก็เป็นทุกข์ ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความเจ็บกาย ความเสียใจ ความคับแค้นใจ ก็เป็นทุกข์ ความประสบด้วยสิ่งที่ไม่เป็นที่รักทั้งหลายก็เป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งที่รักทั้งหลายก็เป็นทุกข์ ประราณานอนใด แม้มิได้ตั้งประราณานั้นแล้ว ก็เป็นทุกข์ กล่าวโดยย่ออุปทานชั้น ๕ เป็นทุกข์

ข้อที่ว่าความเกิดเป็นทุกข์นั้นมีคนฉงนอยู่บ้าง แต่แท้จริงนั้นอาการที่คนเราเกิดจากกรรมมารดานั้น มิใช่เป็นไปด้วยความสะดวก ย่อมมีความลำบากยากเข็ญเป็นอเนกประการ แต่ว่าตัวเราจำความทุกข์ที่ได้รับในเวลานั้นไม่ได้ จึงลืมนึกว่าเป็นทุกข์ ความกำเนิดเป็นทุกข์ชนิดที่ ๑ ที่เราต้องประสบในชีวิต เมื่อได้เกิดมาแล้วจึงได้บังเกิดมีความยึดถือและห่วงใยในเบญจขันธ์ ซึ่งแต่ละอันล้วนเป็นทุกข์ทั้งนั้น

๒. ทุกขสมุทัยอริยสัจ พระพุทธเจ้าทรงบรรยายว่าต้นเหตุคือความทะเยอทะยานอยากอันใดทำความเกิดอีกเป็นไปกับกำหนดด้วยอำนาจ ความเพลิน เพลินยิ่งในอารมณ์นั้น ๆ

๓. ทุกขนิโรธอริยสัจ พระพุทธเจ้าทรงบรรยายว่าความดับโดยไม่ต้องย่อมอยู่ได้ โดยไม่เหลือแห่งต้นเหตุคือความสละต้นเหตุ ความวางต้นเหตุ ความปล่อยต้นเหตุ อธิบายเมื่อรู้แล้วว่าต้นเหตุเป็นเหตุแห่งทุกข์ ก็ต้องคิดดับต้นเหตุเสียให้สิ้นเชิง จึงจะดับทุกข์ได้

๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ พระพุทธเจ้าทรงบรรยายว่าข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์นั้นทรงมีเป็นองค์แปดเครื่องไปพ้นจากกิเลส อันเป็นข้าศึก กล่าวคือ (๑) สัมมาทิฐิ (๒) สัมมาสังกัปปะ (๓) สัมมาวาจา (๔) สัมมากัมมันตะ (๕) สัมมาอาชีวะ (๖) สัมมาวายมะ (๗) สัมมาสติ (๘) สัมมาสมาธิ^๘

จากความข้างต้นนี้พอจะอธิบายให้ละเอียดดังนี้คือ

อริยสัจข้อที่ ๑ แสดงว่าสิ่งปรุงแต่งทั้งปวงเป็นทุกข์ นี่คือบอกตรงๆว่าสิ่งทั้งปวงเป็นอะไรนั่นเอง สิ่งทั้งปวงเป็นที่ตั้งแห่งความทุกข์ แต่คนทั้งหลายไม่รู้ไม่เห็นว่าเป็นความทุกข์ จึงได้มี

^๗ที.ม. (ไทย) ๑๐/ ๒๙๐/ ๒๒๔.

^๘ธานินทร์ กรัยวิเชียร องคมนตรี บรรยาย ปาฐกถา เรื่องพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ณ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕ เมษายน ๒๕๔๕.

ความอยากในสิ่งเหล่านั้น ถ้ารู้ว่ามันเป็นความทุกข์ ไม่น่าอยาก ไม่น่ายึดถือ ไม่น่าผูกพันตัวเองเข้ากับสิ่งใดแล้ว เขาก็คงจะไม่ไปอยาก

อริยสัจข้อที่ ๒ แสดงว่าความอยากด้วยอวิชชาอันเป็นต้นเหตุของความทุกข์คนทั้งหลายก็ยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจว่าความอยากนี้แหละเป็นตัวต้นเหตุของความทุกข์ใจ จึงได้พากันอยากนั้นอยากนี้ร้อยแปดพันประการ เพราะไม่รู้ความอยากด้วยอวิชชาอันคืออะไร

อริยสัจข้อที่ ๓ แสดงว่านิโรธหรือนิพพาน คือ การดับความอยากเสียได้สิ้นเชิง เป็นความไม่มีทุกข์ คนทั้งหลายยังไม่รู้จักกันใหญ่ทั้ง ๆ ที่เป็นสิ่งที่อาจลูถึงได้ในที่ทั่ว ๆ ไป คือ พบได้ตรงที่ความอยากมันดับลงได้นั่นเอง นี่คือนิโรธหรืออะไรเป็นอะไร จึงไม่มีใครปรารถนาที่จะดับความอยากไม่ปรารถนานิพพานเพราะไม่รู้ว่าจะอะไร คือ นิพพาน

อริยสัจข้อที่ ๔ ที่เรียกว่ามรรค อันได้แก่ วิธีดับความอยากนั้นเสีย ไม่มีผู้ใดเข้าใจว่า การทำอย่างนี้เป็นวิธีดับความอยาก ไม่มีใครสนใจเรื่องอริยมรรคอันมีองค์ ๘ ประการ ซึ่งดับความอยากเสียได้ ไม่รู้จักอะไรเป็นที่พึ่งแก่ตนเอง อะไรควรชวนชวยอย่างยิ่ง จึงไม่สนใจกับเรื่องอริยมรรคของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นสิ่งที่เลิศประเสริฐที่สุดในบรรดาวิชาความรู้ของมนุษย์เราในโลกนี้ทั้งหมดนี้เห็นได้ว่า อริยสัจ ๔ ประการ นั้นคือ ความรู้ที่บอกให้เห็นชัดว่าอะไรเป็น อะไรอย่างครบถ้วนนั่นเอง การบรรยายหลักธรรม เรื่อง อริยสัจ ๔ ข้างต้น ต้องการให้ชาวพุทธเข้าถึง ตัวหลักธรรม อริยสัจ ๔ คือ วิธีปฏิบัติโดยรวบรัด เพื่อให้รู้แจ้งสิ่งทั้งปวงว่าอะไรเป็นอะไร จนไม่มีความทุกข์เกิดขึ้นเพราะสิ่งทั้งปวงนั้น

หลักพุทธธรรมอริยสัจ ๔ นี้จะเห็นได้ว่าอริยสัจข้อที่ ๔ คือ มรรค ซึ่งประมวลหลักความประพฤติปฏิบัติไว้อย่างละเอียดกว้างขวางพิสดารถือว่าเป็นคำสอนในภาคปฏิบัติ หรือระบบจริยธรรมทั้งหมดของพระพุทธศาสนาเรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางสายกลางหรือข้อปฏิบัติที่เป็นกลาง ๆ ซึ่งคำสอนภาคปฏิบัตินี้จะช่วยให้การดำเนินสู่จุดหมายตามแนวทางของกระบวนการที่รู้เข้าใจแล้วนั้นเป็นผลสำเร็จขึ้นมาในชีวิตจริงหรือเป็นวิธีการใช้ตราเกณฑ์แห่งกระบวนการของธรรมชาติให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตจนถึงที่สุด

บางครั้ง มีผู้นำเอาคำว่าทางสายกลางไปใช้อย่างกว้างขวาง หมายถึง การกระทำหรือความคิดที่อยู่กึ่งกลางระหว่างการกระทำหรือความคิดสองแบบสองแนวหรือคนสองพวกสองฝ่าย คือ วัดเอาให้ได้ครึ่งทางระหว่างสองแบบหรือสองฝ่ายนั้น ความเป็นกลางหรือทางสายกลางอย่างนี้ไม่มีหลักอะไรที่แน่นอน ต้องรอให้เขามีสองพวกสองฝ่ายก่อน จึงจะเป็นกลางได้ และจุดกลางหรือเส้นกลางก็ไม่แน่นอนลงไปว่าแค่ไหน สุดแต่สองพวกหรือสองฝ่ายเขาจะยึดถือปฏิบัติกันแค่นั้น ทางสายกลางนั้นก็ขยับเขยื้อนเลื่อนไปให้ได้ครึ่งทางระหว่างสองพวกสองฝ่ายนั้น บางครั้งทางสายกลางแบบนี้มองคล้ายกับทางสายกลางที่เป็นมัชฌิมาปฏิปทา แต่ก็พึงทราบว่าเป็นทางสายกลางเทียม ไม่ใช่ของแท้จริง ทางสายกลางที่แท้จริงมีหลักแน่นอน ความแน่นอนของทางสายกลางนั้นอยู่ที่ความมีจุดหมายหรือเป้าหมายที่แน่ชัด เมื่อมีเป้าหมายหรือจุดหมายที่แน่นอนแล้ว ทางที่นำไปสู่จุดหมายนั้นพอเหมาะพอดีที่จะให้ผลตามเป้าหมายนั้นแหละ คือ การยิงลูก คือ การกระทำที่พอเหมาะพอดีให้ลูกปืนหรือลูกศรมุ่งไปสู่จุดที่เพิ่มเข้า ทางสายกลาง เปรียบเหมือนการยิงลูกศร หรือยิงปืนอย่างมีเป้าหมาย จำเป็นต้องมีจุดที่เป็นเป้า ความเป็นทางสายกลางย่อมอยู่ที่การยิงตรงพอดีที่สุดที่เป็นเป้านั้น การยิงที่เฉลลาดพลาดออกไปข้าง ๆ ย่อมไม่ถูกต้องทั้งหมดเมื่อเทียบกับการยิงที่ผิดเฉลลาดพลาดออกไปข้าง ๆ ทั้งหมดแล้ว จะเห็นว่าจุดหมายที่ถูกต้องมีจุดเดียวและเป็นจุดกลาง เป็นจุดที่แน่นอน ส่วนจุดที่

ผิดพลาดมีมากมาย และไม่แน่นอนและเส้นทางที่เข้าสู่จุดหมายนั้น ก็เป็นเส้นทางกลางเช่นเดียวกัน ทางที่ถูกต้องมีจุดหมาย มีหลักที่แน่นอนของมันเอง ทางสายกลางที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา มีจุดหมายที่แน่นอน คือความดับทุกข์ หรือภาวะหลุดพ้นเป็นอิสระไร้ปัญหา มรรค คือ ระบบความคิด และการกระทำหรือการดำเนินชีวิต ที่ตรงจุดพอเหมาะพอดีให้ได้ผลสำเร็จตามเป้าหมาย คือ ความดับทุกข์จึงเป็นทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา ดังนั้น ทางสายกลางจึงเป็นทางแห่งปัญญา

จากที่กล่าวมาอาจกล่าวได้ว่า หลักพุทธธรรมครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างแต่ในงานวิจัยนี้จะนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาความเข้มแข็งของจิตใจของผู้ถูกควบคุมความประพฤติที่เป็นปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบัน

๒.๓. แนวคิดและทฤษฎีของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นหัวใจสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงองค์กร มนุษย์จึงจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาตลอดเวลา การบริหารทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นทั้งทฤษฎีศึกษาในเชิงวิชาการ และแบบปฏิบัติในธุรกิจ ที่ศึกษาวิธีการบริหารงานองค์กรและบุคคลทั้งในภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ซึ่งแนวคิดทฤษฎีมีอยู่หลากหลาย นักวิชาการจึงได้ให้ข้อคิดแนวทางไว้เพื่อเป็นวิชาการประกอบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ธงชัย สมบูรณ์^๔ ได้กล่าวถึงแนวคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญอยู่ ๒ ประการคือ

๒.๓.๑ แนวคิดแบบดั้งเดิม

เป็นแนวคิดที่มีมาแต่เดิมว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ได้เกิดขึ้นค่อนข้างชัดเจนในช่วงที่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมในระยะปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ และต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ การปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้มีการนำเอาเครื่องจักรเข้ามาใช้ในการอุตสาหกรรม เครื่องจักรกลายเป็นสิ่งสำคัญสำหรับนายจ้าง ดังนั้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นลักษณะการจัดการมนุษย์ในองค์กรที่เน้นอำนาจนิยม โดยที่ผู้บริหารไม่ได้ให้ความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ ไม่ให้ความสำคัญของศักดิ์ศรีของความเป็นคนรูปแบบต่อมาของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรก็ คือแบบบิดาปกครองบุตร เป็นการจัดการมนุษย์ในองค์กรที่เกิดขึ้นหลังจากงานบริหารบุคคลที่เน้นอำนาจนิยม ทั้งนี้เพื่อช่วยแก้ปัญหาหรือหาทางให้การจัดการมนุษย์ในองค์กรไปได้อย่างราบรื่น ลักษณะสำคัญของการจัดการมนุษย์ในองค์กรแบบนี้ คือ องค์กรมีลักษณะเป็นครอบครัว บิดาคือนายจ้าง บุตรคือผู้ใช้งาน บิดาเป็นผู้ดูแลความประพฤติ อบรมสั่งสอนบุตรซึ่งยังพึ่งตัวเองไม่ได้ การพิจารณาวินิจฉัยเรื่องต่าง ๆ เช่น การให้รางวัล การลงโทษ อยู่ในอำนาจของบิดา การลงโทษอาจรุนแรงถึงขั้นให้ออกก็ได้ การบริหารลักษณะนี้อาจช่วยแก้ปัญหาการบริหารชนิดแรกได้ในระยะแรก ๆ

เมื่อการบริหารจัดการในลักษณะบิดาและบุตร ไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับองค์กรส่วนใหญ่ได้แล้วก็มีระบบของการจัดการอีกแบบหนึ่งคือการจัดการมนุษย์ในองค์กรที่เน้นระบบราชการหรือลัทธิสำนักงาน (Bureaucracy) เป็นลักษณะการปกครองหรือการบริหารตามลำดับชั้นมีกฎ

^๔ ธงชัย สมบูรณ์, การบริหารและจัดการมนุษย์ในองค์กร, (กรุงเทพมหานคร : ประชาชนสัมพันธ์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๗.

ระเบียบข้อบังคับ มีการกวาดขันเข้มงวด มีการเลือกเฟ้นผู้ปฏิบัติงาน มีการเขียนกฎเกณฑ์เป็นลายลักษณ์อักษร ตลอดจนมีการเก็บรักษาเอกสาร แนวคิดของการจัดการมนุษย์ในองค์กรแบบนี้เห็นได้ชัดเจนคือ ต้องมีระเบียบข้อบังคับ ตลอดจนมีการควบคุมอย่างใกล้ชิด

รูปแบบต่อมาของการจัดการมนุษย์แบบระบบราชการที่เห็นได้ชัดในประเด็นต่อมาคือมีการคัดเลือกผู้มีความสามารถสูงสุดเข้ามาปฏิบัติงาน และบรรจุคนให้เข้ากับงานเพื่อมีประสิทธิภาพในการทำงานสูงสุด โดยพยายามให้นักจิตวิทยาเข้ามาช่วยสร้างแบบทดสอบเพื่อเป็นเครื่องมือในการคัดเลือก มีการเขียนกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ นั้นเป็นลายลักษณ์อักษร และเก็บไว้อย่างเป็นระเบียบ พร้อมทั้งเริ่มเก็บเอกสารข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับบุคคลโดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่บุคคลขึ้นดำเนินการเก็บเอกสารระเบียบ กฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อแสดงความชัดเจนให้เป็นที่ยอมรับทั้งฝ่ายนายจ้างและผู้ใช้แรงงาน

ลักษณะต่อมา เป็นการจัดการมนุษย์ในองค์กรที่มีผู้บริหารเป็นผู้ปกป้องผลประโยชน์ผู้บริหารงานบุคคลมีฐานะเป็นตัวกลางระหว่างนายจ้างกับผู้ใช้แรงงาน หรือผู้บริหารระดับสูงกับผู้ใช้แรงงาน ผู้ใช้แรงงานมักจะมีองค์กรของตน เช่น สหภาพแรงงานหรือคณะกรรมการลูกจ้างเป็นที่รวบรวมความคิดเห็น ความต้องการของผู้ใช้แรงงาน และเสนอข้อมูลนั้นๆ ต่อผู้บริหาร ผู้บริหารงานบุคคลเป็นตัวกลางดังกล่าว ฉะนั้นดูเหมือนผู้บริหารงานบุคคลมีอำนาจมากแต่อันที่จริงการปฏิบัติงานในฐานะตัวกลางนั้นเป็นเรื่องยากมากเพราะจะต้องเข้ากับทั้งสองฝ่ายได้ดี รักษาผลประโยชน์ของทั้งผู้บริหารสูงสุด และผู้ใช้แรงงานหรือลูกจ้างและนายจ้าง เพื่อให้การปฏิบัติการเป็นตัวกลางประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ผู้บริหารหันมาสนใจความเป็นมนุษย์ของผู้ใช้แรงงานมากขึ้น โดยเฉพาะการจัดสวัสดิการ การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ รวมทั้งการสร้างแรงจูงใจ

๒.๓.๒ แนวคิดแบบใหม่

เป็นแนวคิดที่มีลักษณะตรงข้ามกับแนวคิดแรก คือ เป็นการประสานแนวความคิดของการจัดการตามแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) และการจัดการตามแนวมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Approach) เข้าด้วยกันโดยคัดเลือกเฉพาะแนวคิดที่มีประโยชน์ ต่อการจัดการมนุษย์ในองค์กร การจัดการตามแบบทฤษฎีแผนใหม่เกิดขึ้นเพราะมนุษย์ต้องการความเหมาะสมพอดี ถ้าเราพิจารณาเฉพาะการจัดการแบบวิทยาศาสตร์จะเห็นได้ว่าเป็นแบบแผน (Formal Organization) เกินไป เช่นเดียวกับการจัดการตามแนวมนุษยสัมพันธ์ก็เป็นแบบกันเอง (Informal Organization) เกินไปการนำแนวคิดจากการจัดการทั้ง ๒ รูปแบบนั้นมาผสมผสานกันพร้อมทั้งแต่งเติมสิ่งที่ขาดไปให้สมบูรณ์ ทำให้แนวความคิดของการจัดการตามทฤษฎีแผนใหม่มีการให้ความสำคัญในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ทำงานตามลักษณะความสามารถเฉพาะ (Specialization) เป็นผลให้เกิดการสรรหาบุคคลที่มีความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่งงานการจัดระบบแยกตำแหน่งความรู้ความสามารถ (Position Classification) การจัดอบรม (Training) มีการจัดการอบรมให้ความรู้แก่ผู้ใช้แรงงานเพื่อปรับความรู้ความสามารถของเขาเหล่านั้นให้ทันต่อเทคโนโลยีใหม่ และการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในเรื่องการจัดสวัสดิการผู้บริหารเห็นความสำคัญในการตอบแทนแรงงาน โดยจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อเป็นการทำนุบำรุงรักษา “คน” ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญให้มีประสิทธิภาพและการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพตามสมควร พร้อมทั้งมีขวัญและกำลังใจที่ดี การจัดการเรื่องความปลอดภัย

ในการทำงาน ตลอดจนดูแลสุขภาพของผู้ใช้แรงงาน การให้แรงจูงใจ คือการใช้จิตวิทยาที่เหมาะสมกับผู้ใช้งาน

องค์กรนั้นเป็นแหล่งรวมทรัพยากรมากมายไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรเงิน ทรัพยากรเทคโนโลยี และอื่นๆ องค์กรเป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดผลผลิต และในสังคมปัจจุบันการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้เกิดการเรียนรู้ถือเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาองค์กรให้ทุกคนได้เกิดการเรียนรู้ให้ระดับตนเองและการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต ทำให้องค์กรได้พัฒนาขีดความสามารถในการเรียนรู้ที่สูงขึ้นเพื่อให้องค์กรเจริญเติบโตก้าวหน้า

ปีเตอร์ เซงเก้ (Peter Senge)^{๑๐} ให้ความหมายขององค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ว่าเป็นสถานที่ที่การพัฒนาบุคลากรให้เกิดการเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ร่วมกัน ขยายศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง เกิดรูปแบบความคิดใหม่ๆ หลากหลายโดยเน้นที่กระบวนการเรียนรู้ของคนในองค์กรและเป็นองค์กรที่ใช้คนในการสร้างความเป็นเลิศให้แก่คน โดยใช้การเรียนรู้เป็นกระบวนการเชิงกลยุทธ์ที่ต่อเนื่องและบูรณาการเข้ากับการทำงานและใช้การกระจายอำนาจแก่คนในองค์กร เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม ส่งเสริมการสนทนาอย่างเปิดเผยและเชื่อมโยงการพึ่งพาระหว่างบุคคล องค์กร ชุมชนที่ตั้งอยู่

วิก และลีออน (Wick and Leon)^{๑๑} ให้คำจำกัดความว่า องค์กรแห่งความรู้เป็นองค์กรที่ใช้การเรียนรู้ (Learning) เป็นหนทางในการปรับเปลี่ยน (Transform) องค์กรไปสู่ผู้นำอุตสาหกรรม ใช้การเรียนรู้เป็นหนทางในการปรับปรุงผลงาน (Performance) เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จทางธุรกิจ ใช้ความมุ่งมั่นในการที่จะเรียนรู้ (Intentional Learning) ในการสร้างความสำเร็จให้แก่องค์กรภายใต้ระบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย กว้างขวาง มีการแทรกการเรียนรู้เข้าไปในการปฏิบัติงาน (Action) ใช้ความรู้พัฒนาความสามารถใหม่ ๆ (New Competencies) สร้างสมรรถนะใหม่ ๆ (New Capabilities) อันจะนำไปสู่การปรับปรุงผลงานให้ดียิ่งขึ้น เป็นองค์กรที่มีความสามารถในการเรียนรู้ที่จะเรียนรู้ (Learning to Learn) ไม่เฉพาะแต่จะสร้างความสามารถให้เกิดขึ้นเท่านั้น แต่ยังรักษาความสามารถนั้นเอาไว้ได้พัฒนาและปรับปรุงองค์กรไม่ก่อให้เกิดการสูญเสียอัตลักษณ์ (Identity) ขององค์กร มีการใช้วิธีการเชิงรุก (Proactive) พอดีกับวิธีการเชิงรับ (Reactive) ในขณะที่รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมจะส่งอิทธิพลต่อสภาพแวดล้อมเช่นเดียวกัน องค์กรแห่งความรู้ถือได้ว่าการพัฒนา (Development) เป็นกุญแจสำคัญขององค์กรมุ่งสร้างความสามารถในการเรียนรู้ร่วมกัน (Collective Learning) ในทุกระดับขององค์กร

บรียงค์ โดจินดา^{๑๒} ได้กล่าวถึง วิวัฒนาการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบ่งออกเป็นหลายยุค ดังต่อไปนี้ คือ

๑. ยุคดึกดำบรรพ์ จุดกำเนิดของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ยุคดึกดำบรรพ์อาจกล่าวได้ว่า มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่เริ่มรู้จักใช้เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่ใช้ในการดำรงชีวิตเมื่อมนุษย์รู้จัก

^{๑๐}ปีเตอร์ เซงเก้ (Peter Senge), **องค์กรแห่งการเรียนรู้**, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล: <http://www.kmitnbxmie8.com> [๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๓].

^{๑๑}C. Wick, & S. Leon, **The learning edge**, (New York : McGraw-Hill, 1993), p. 17.

^{๑๒}บรียงค์ โดจินดา, **การบริหารงานบุคคล**, (กรุงเทพมหานคร: รวมสาส์น, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๖.

ประดิษฐ์เครื่องใช้ต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมจำเป็นต้องมีการถ่ายทอดความรู้ความชำนาญให้แก่ญาติพี่น้อง พวกพ้องของตน ซึ่งเป็นวิธีช่วยให้การปฏิบัติงานได้ผลดีขึ้นเกิดการเรียนรู้จากชนรุ่นหนึ่งถึงชนอีกรุ่นหนึ่ง ในระยะแรกเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ยังไม่เป็นกระบวนการที่เป็นระบบ แต่เป็นการพัฒนาด้านฝีมือ โดยถ่ายทอดความรู้ตามธรรมชาติ

๒. ยุคเริ่มประวัติศาสตร์ ยุคนี้เป็นยุคที่มนุษย์มีอารยธรรมสูงขึ้น ดังปรากฏจากแหล่งกำเนิดอารยธรรมที่สำคัญๆ ของโลก เช่น กรีก โรมัน อียิปต์ จีน อินเดีย เป็นต้นกำเนิดช่างฝีมือประจำสำนักและตระกูลต่าง ๆ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นลักษณะการฝึกงาน (Apprenticeship) โดยผู้ที่รับการฝึกอบรมจะได้รับการสอนงานและกินอยู่เสรีที่บ้านครูหรือนายจ้าง

๓. ยุคสมาคมช่าง (Gild) การอบรมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ได้มีการพัฒนาขึ้นตามวิวัฒนาการของอุตสาหกรรม ซึ่งในระยะต่อมาได้มีการรวมตัวของช่างฝีมือเป็นสมาคมวิชาชีพ (Trade-guild) เพื่อรักษาผลประโยชน์ของบรรดาช่างฝีมือที่เป็นสมาชิกเน้นการฝึกอบรมด้านงานช่าง ฝีมือ มีสินค้าให้เลือกมากมาย ความสามารถในการเพิ่มผลผลิตทำให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เข้ามามีบทบาทสำคัญจนมีแนวความคิดในเรื่องของทรัพยากรมนุษย์ว่าเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่สุดในองค์การ

นอกจากนั้น **บรียงค์ โตจินดา** ได้กล่าวถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นหมายถึงนโยบายการพัฒนาคนระยะยาว เริ่มตั้งแต่เกิด เข้าโรงเรียน ได้รับการฝึกฝนอบรมจนกระทั่งทำงานก็ยังคงมีการฝึกฝนอบรมอยู่ การพัฒนาคนนั้นต้องทำอย่างต่อเนื่อง และมีขั้นตอนต้องเริ่มจากอายุ ๐-๑๐, ๑๐-๑๕, ๑๕-๒๐, ๒๐-๖๐. การลงทุนในทรัพยากรมนุษย์มิได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะ จะต้องถูกสร้างขึ้นมากในองค์การแต่ต้องสร้างขึ้นมตั้งแต่เกิด โดยการปลูกฝังทางด้านวินัย ความคิดระบบการศึกษาหากจะพิจารณาว่าเหตุใดคนญี่ปุ่นจึงมีวินัยที่ดี จะพบว่าเขาปลูกฝังมาตั้งแต่เกิด ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มั่งคั่งมากที่สุดที่ขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ แต่เขาลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ทั้งนี้เพราะเขาเห็นความสำคัญในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ และใช้การพัฒนาคนเป็นกลยุทธ์สำคัญในการพัฒนาประเทศ

บรียงค์ โตจินดา^{๑๓} ได้กล่าวถึงแนวความคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์การว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์การ เป็นการสร้างบรรยากาศในการทำงานที่เอื้ออำนวยต่อการแสดงออกของศักยภาพบุคคลในองค์การทำให้เกิดคุณภาพชีวิตในการทำงานเกิดการพัฒนาองค์การรวมทั้งการออกแบบงานใหม่ ซึ่งทั้งหมดนี้เกิดจากภาวะปัจจุบันมีการแข่งขันทางธุรกิจมาก ทำให้องค์การมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนาการบริหารงานบุคคล ต้องมีการปรับสภาพเพื่อความอยู่รอดขององค์การ ซึ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นี้จะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีลักษณะต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิตของบุคคลในองค์การมีความเกี่ยวข้องกับเรื่อง การฝึกอบรม (Training) การศึกษา(Education) จะเน้นที่ตัวบุคคลและการพัฒนา (Development) จะเน้นที่ตัวบุคคลในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นจะสำเร็จได้ต้องทำอย่างเป็นกระบวนการการที่มีระบบ และทำอย่างต่อเนื่องติดต่อกันทุกระดับ เพราะคนที่มีความรู้ความเข้าใจ มีทัศนคติที่แตกต่างกันจะไม่สามารถทำงานร่วมกันได้ การประสานงานให้เป็นระบบต่อเนื่องกัน จึงจะทำให้เกิดผลสำเร็จแก่องค์การได้ เพราะฉะนั้นแนวความคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์การแบ่งออกเป็น ๔ ประการ ดังต่อไปนี้

^{๑๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๘-๑๘๙.

๑. การเคารพในสิทธิของบุคคล การฝึกอบรมเป็นความจำเป็นของพนักงานที่เข้ารับการอบรม ไม่ว่าจะเป็นในแง่รูปแบบเนื้อหา และวิธีการ

๒. การมุ่งแก้ปัญหาให้แก่องค์การ การมุ่งแก้ปัญหาเป็นตัวกำหนดบทบาทงานด้านพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มุ่งส่งเสริมการแก้ปัญหาในฐานะที่การศึกษา การฝึกอบรมเป็นองค์ประกอบของงานพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

๓. มุ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการอบรมพัฒนา ทั้งในด้านการเตรียมตัวการจัดหา เนื้อหา รูปแบบ ซึ่งผู้เข้ารับการอบรมพัฒนาต้องมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมที่จะพัฒนาองค์การ

๔. เป็นกระบวนการที่มีระบบ บุคคลที่มีทัศนคติที่เหมือนกัน การสอดประสานที่เป็นระบบอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดผลสำเร็จแก่องค์การได้

จากการเสนอแนวคิดทฤษฎีข้างต้นนั้นพอสรุปได้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ก็เป็นการพัฒนา กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบโดยองค์การ เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และปรับปรุงให้บุคลากรมีความรู้ ทักษะ และความสามารถในการทำงานที่เหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงเจริญเติบโตทางจิตใจและบุคลิกภาพที่ดีขึ้น ทั้งในงานปัจจุบันและเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับงานในอนาคต อันจะส่งผลต่อความสามารถขององค์การในการแข่งขันและการพัฒนางานอย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๔ ทฤษฎีนโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

๒.๔.๑ ความหมายของทฤษฎีนโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

พยอม วงศ์สารศรี^{๑๔} ได้อธิบายถึง นโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นว่ามีความสำคัญยิ่งสำหรับองค์การ เพราะนโยบายคือหลักการที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ นโยบายจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือที่ช่วยแนะแนวทางให้การปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ นโยบายจึงมีลักษณะที่กำหนดให้ผู้ปฏิบัติงานรู้ว่าจะต้องปฏิบัติอะไรบ้างนโยบายที่กำหนดขึ้นมักจะมีหลายระดับอาทิเช่นนโยบายวิสาหกิจ (Corporate policy) จะเป็นนโยบายที่กำหนดขึ้นโดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักและมุ่งนำองค์กรไปสู่การแข่งขัน ส่วนนโยบายเฉพาะ/แผนก (Divisional and Departmental policy) เป็นนโยบายที่กำหนดขึ้นเพื่อให้ฝ่ายหรือแผนกสามารถวางแผนการปฏิบัติงานและวางแผนการแก้ปัญหา เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายของฝ่ายหรือแผนกนั้นนอกจากนั้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่ชี้กรอบทิศทางการพัฒนาประเทศ ในระยะปานกลาง ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ระยะยาว และมีการดำเนินการต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ ในด้านแนวคิดที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” ในทุกมิติอย่างเป็นองค์รวมและให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านตัวคน

^{๑๔} พยอม วงศ์สารศรี, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพฯ : คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๕), หน้า ๒๖-๓๐.

สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างระบบบริหารจัดการภายในที่ดีให้เกิดขึ้นในทุกกระดับ อันจะทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืนที่มี “คน” เป็นศูนย์กลางได้อย่างแท้จริง

๒.๔.๒ แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ (The Concept of Buddhist Human Resource Development)

นิยามการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ Swanson & Holton III^{๑๕} การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระแสหลัก Swanson & Holton III นิยามว่า การพัฒนาทรัพยากร มนุษย์คือกระบวนการในการพัฒนาความรู้ความเชี่ยวชาญของบุคลากรในองค์กรด้วยการพัฒนาองค์กร และการพัฒนาและฝึกอบรมบุคลากรเพื่อจุดประสงค์ในการปรับปรุงผลงาน

จากนิยามข้างต้นจะเห็นว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระแสหลักจะมีจุดเน้นอยู่ที่การพัฒนาเพื่อการปฏิบัติงานให้องค์กรโดยการเพิ่มพูนความรู้ความเชี่ยวชาญเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Productivity) มากขึ้น ด้วยสองแนวทางคือการพัฒนาฝึกอบรม (Training and Development) และโดยการพัฒนาระดับองค์กร (Organizational Development) ดังนั้น เมื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพุทธที่มีคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นฐานคิด นิยามของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงกำหนดเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ คือกระบวนการในการพัฒนามนุษย์ในองค์กร โดยการนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นฐานคิด ให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน มีความเจริญเติบโตทั้งทางด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ด้วยวิธีการพัฒนาองค์กรและการพัฒนาฝึกอบรม มีจุดประสงค์ในการปรับปรุงผลงานและพัฒนามนุษย์ไปสู่ภพภูมิที่ดีกว่าเดิมจากนิยามข้างต้นจะได้กล่าวถึงปรัชญาการพัฒนาฯ ต่อไป

ปรัชญาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ

เมื่อเปรียบเทียบปรัชญาของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธกับปรัชญาของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระแสหลักซึ่งเป็นแนวความคิดที่ใช้อยู่ในปัจจุบันจะมีทั้งความคล้ายคลึงกันและความแตกต่างกัน กล่าวคือ มีเป้าหมายในการพัฒนาปรับปรุงทรัพยากรมนุษย์เหมือนกันแต่แตกต่างกันที่เป้าหมายในการพัฒนาปรับปรุง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระแสหลักจะพัฒนามนุษย์เพื่อสนองตอบความต้องการขององค์กรในด้านการเพิ่มผลผลิตตามแนวคิดของเศรษฐศาสตร์ ทรัพยากรมนุษย์หรือเศรษฐศาสตร์ทุนมนุษย์ หรือเพื่อการเรียนรู้สนองความต้องการของมนุษย์เองตามแนวคิดของปรัชญามนุษย์นิยม แต่การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธธรรมมีปรัชญาที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐที่พัฒนาให้ดีขึ้นได้ สามารถที่จะเรียนรู้จนมีปัญญา เข้าถึงสัจธรรมได้ มนุษย์สามารถพัฒนาไปสู่ภพภูมิที่ดีกว่าเดิมได้ ทั้งในระดับโลกียภูมิสำหรับมนุษย์ปุถุชนทั่วไป และระดับโลกุตระภูมิสำหรับการพัฒนาเป็น “อริยบุคคล” บุคคลที่มีภูมิธรรมเหนือกว่า “ปุถุชน” ที่ยังถูกรอบงำด้วย “อวิชชา” (ซึ่งเป็นที่มาของกิเลส ทำให้เกิดความโลภ ความโกรธเกลียด อาฆาตแค้น แย่งชิงทรัพยากรคดโกง นัอราชาฎร์บังหลวง จริยธรรมตกต่ำ และทำลายล้างกันทั้งในระดับบุคคล ระดับประเทศ และระดับระหว่างประเทศ เป็นปัญหาสำคัญของชาวโลกทุกวันนี้)

^{๑๕} Swanson, R.A., & Holton, E.F., III, *Foundations of human resource development*. (San Francisco : Berrett-Koehler, 2001), p. 168.

ปรัชญาประการที่สองของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธคือการใช้หลักอริยสัจ ๔ ซึ่งคล้ายคลึงกับแนวการพัฒนาคนมนุษย์กระแสหลัก โดยที่ตามหลักอริยสัจ ๔ จะเริ่มต้นที่“ทุกข์” คือการเข้าใจปัญหาของชีวิตที่ต้องมีการแก้ไข ส่วนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตะวันตกนั้นจะใช้แนวทางการมุ่งแก้ปัญหา (Problem Orientation) กล่าวคือการค้นหาปัญหาขององค์กรหรือของบุคคลในองค์กรที่ทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพไม่เป็นไปตามเป้าหมาย จึงต้องทำให้มีการพัฒนาเสริมสร้างทั้งความรู้ ทักษะ ปรับเปลี่ยนทัศนคติ เพื่อให้มนุษย์ในองค์กรนั้นทำงานให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพมากขึ้น หรือหากยังไม่มีปัญหาก็มองหาโอกาสความเป็นไปได้ที่จะทำให้อัตราการผลิตเพิ่มขึ้น เป้าหมายในการพัฒนาและดำเนินการพัฒนาให้บรรลุเป้าหมายนั้น ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธก็ใช้หลักการเดียวกันนี้คือใช้หลักอริยสัจ ๔ แต่การค้นหาปัญหาดังกล่าว พระพุทธเจ้าชี้ให้มนุษย์เห็นว่ามนุษย์นั้นมีปัญหาที่มี “อวิชชา” หรือมิจฉาทิฐิ ซึ่งหมายถึงมนุษย์มีความเข้าใจคลาดเคลื่อนในเรื่องชีวิต มีความเข้าใจผิดว่าเป้าหมายของการเป็นมนุษย์ที่ดีนั้นคือการเป็นปัจจัยการผลิตที่ดีขององค์กรหรือต้องทำงานสนองความต้องการขององค์กรเพื่อที่ตนเองจะได้รางวัลสิ่งตอบแทนหรือเงินมาสนอง “ตัณหา” ความอยากของตน บุคคลที่สามารถสนองตัณหาได้มาก มีกำลังซื้อและบริโภคได้มากตามแนวคิดบริโภคนิยมเรียกว่าผู้ประสบความสำเร็จ เป็นการส่งเสริมความเจริญของงานของ “ตัณหาและอุปาทาน” อย่างไม่รู้ตัว ปัญหาที่ใหญ่ที่สุดปัญหาหนึ่งของมนุษย์ปุถุชนก็คือการไม่เห็นปัญหาหรือ “ทุกข์” ของตน หลงเข้าใจผิดว่า “ทุกข์” คือ “สุข” และพยายามดิ้นรนแสวงหาวัตถุมาสนอง “ตัณหา” ของตน และเข้าใจว่าบุคคลที่ไม่เป็นปัจจัยการผลิตที่ดีขององค์กรคือบุคคลที่ไร้ประโยชน์ ไร้คุณค่า และบุคคลที่เสพบริโภคแต่น้อยกลายเป็นบุคคลสิ้นไร้ไม้ตอก หย่อนความสามารถจึงไม่สามารถสนองตัณหาตนได้ ในหลักพื้นฐานเรื่องนี้จึงทำให้เป็นภารกิจสำคัญของนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธทั้งที่เป็นฆราวาสและพระภิกษุในการชี้ให้มนุษย์เห็น “ทุกข์” คือปัญหาที่แท้จริงของมนุษย์เพื่อที่จะนำไปสู่การค้นหาสาเหตุและทางแก้ปัญหารากเหง้า แทนที่จะมีความเข้าใจพุทธธรรมที่ผิดๆ หรือแต่เพียงผิวเผิน ไม่เข้าใจหลักพุทธธรรมที่แท้จริงนำไปสู่การพัฒนาที่คลาดเคลื่อนห่างไกลจากคำสอนของพระพุทธเจ้า

หลักปรัชญาประการที่สามคือ การคิดเป็นระบบ (Systems Thinking) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธมีการคิดเชิงระบบเช่นเดียวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระแสหลัก กล่าวคือ หลักธรรมปฏิจจนสมุปบาทหรือทัฬหีปัจจยตา ซึ่งกล่าวถึงเหตุปัจจัยที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เมื่อสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้จึงดับไป) หรือหลักธรรมปรโตโฆสะที่กล่าวถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ปฏิบัติธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพุทธธรรมนั้นกล่าวถึงเรื่องสภาพแวดล้อมหรือบริบทอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์จึงต้องเลือกสถานที่ สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้พัฒนาตนเองด้วย เพราะมนุษย์ไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวหรืออยู่เหนืออิทธิพลของสภาพแวดล้อมเสมอไป แต่สรรพสิ่งจะมีความเกี่ยวข้องโยงใยมีผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระแสหลักมีแนวคิดว่าการพัฒนาคนมนุษย์นั้นเป็นระบบย่อยอยู่ในองค์กร ดังนั้นจึงต้องมีเป้าหมายในการพัฒนาที่สนองต่อองค์กรและตัณหาของมนุษย์ แนวคิดของพุทธธรรมและของตะวันตกเหมือนกันที่กิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นมีบริบทที่ต้องคำนึงถึง แต่มีได้หมายความว่าหากสภาพแวดล้อมของกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของ “อวิชชา” แล้วการ

พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรก็จะต้องอนุโลมไปตามนั้นด้วย แต่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะต้องผลักดันให้องค์กรเกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญา ทั้งนี้โดยอาศัยกระบวนการเปลี่ยนแปลงองค์การ (Organizational Change)(ซึ่งจะกล่าวต่อไป) ประเด็นที่สำคัญที่ต้องกล่าวถึง ณ ที่นี้ คือกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม แต่ไม่อนุโลมตามกิเลสจากสิ่งแวดล้อมไม่ถึงกับขัดแย้งอย่างรุนแรงแต่มีสติรู้ว่ายอมทำตามไปตามสมมติสัจจะของสังคม เช่นเดียวกับ “เกมฟุตบอล” มีกฎกติกาที่ต้องปฏิบัติตาม แต่ก็เป็นกติกาสมมติตามเกม ไม่ใช่สาระของชีวิต ไม่ใช่สัจธรรม หากกติกาไม่ถูกต้อง สิ่งที่ต้องทำคือการเปลี่ยนกติกา เปลี่ยนเป้าหมายของเกมให้ไปสู่ “ปัญญา” มากขึ้น

จากหลักปรัชญาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธที่กล่าวข้างต้น สรุปได้ว่ามีสามประการ กล่าวคือ ประการแรก มนุษย์พัฒนาปรับปรุงให้มีภพภูมิที่ดีขึ้นได้ ประการที่สองต้องชี้ให้มนุษย์เห็นปัญหาของชีวิตคือ “ทุกข์” เสียก่อน และประการที่สามคือการพัฒนาต้องคำนึงถึงบริบทของการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นในระดับองค์กร หรือนอกองค์กร จากหลักปรัชญาสามประการข้างต้น ทำให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพุทธมีเป้าหมายในการพัฒนาแตกต่างจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระแสหลัก ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป

เป้าหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของกระแสหลักนั้นมีเป้าหมายในการพัฒนา ๒ ประการสำคัญ กล่าวคือ ประการแรกเพื่อการพัฒนาผลงาน (Performance) ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ผลิตภาพของบุคคลและองค์กร ประการที่สองพัฒนาเพื่อให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ (Learning) สนองความต้องการของมนุษย์เอง โดยที่เป้าหมายทั้งสองนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรม เป้าหมายทั้งสองประการข้างต้นทำให้เกิดกระบวนทัศน์ในการพัฒนา ๒ แบบ คือกระบวนทัศน์การพัฒนาเพื่อผลงาน (Performance Paradigm) และกระบวนทัศน์การพัฒนาเพื่อการเรียนรู้ (Learning Paradigm) แต่เป้าหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธจะมี ๔ กระบวนทัศน์ ประกอบด้วย ๒ กระบวนทัศน์แรก ที่กล่าวถึงแล้ว สำหรับอีก ๒ กระบวนทัศน์ที่ต่อยอดขึ้นไปคือกระบวนทัศน์การพัฒนาในระดับโลกียธรรม และกระบวนทัศน์การพัฒนาในระดับโลกุตระธรรม

จาก ๔ กระบวนทัศน์การพัฒนาข้างต้นทำให้สรุปได้ว่า เป้าหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธมี ๓ ประการ กล่าวคือ

๑. พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สนองความจำเป็นขององค์กร มีความสามารถในการประกอบสัมมาอาชีวะ
๒. นอกจากพัฒนาให้เป็นคนเก่งมีความสามารถแล้วยังต้องมีศีลธรรม จริยธรรมทำงานได้อย่างมีความสุข มีสุขภาพจิตดี เป็นคนดีของสังคมประเทศชาติ
๓. พัฒนามนุษย์ไปสู่ระดับอุดมคติตามหลักพุทธธรรม คือสู่ระดับนิโรธหรือนิพพาน ซึ่งจะทำให้มนุษย์มีความสุขที่แท้จริงหรือมีสภาพของการดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง

เป้าหมายทั้ง ๓ ประการข้างต้น สู่ถึงระดับขั้นของการพัฒนาตามเป้าหมายดังกล่าวคือ หากมนุษย์หรือองค์กรมีประสิทธิภาพแล้ว แต่ยังขาดเป้าหมายข้อที่สอง ขาดจริยธรรมศีลธรรม ก็

จะต้องพัฒนาให้เกิดขึ้น หรือหากบุคคลหรือองค์กรนั้นมีทั้งข้อที่ ๑ และข้อที่ ๒ แล้วก็สามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่ ๓ ต่อไป เป้าหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ ๓ ประการข้างต้น

กล่าวโดยสรุปแล้วคือการพัฒนาเพื่อให้มนุษย์มีชีวิตอันประเสริฐ ซึ่งจะต้องใช้หลักธรรม อริยสัจ ๔ ซึ่งประกอบด้วยทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค “มรรค” คือหนทางแห่งการพ้นทุกข์ซึ่งก็คือชีวิตอันประเสริฐนั่นเอง อริยมรรคมีองค์ ๘ หากกล่าวอย่างย่อก็คือหลักไตรสิกขา ซึ่งประกอบด้วยศีล สมาธิ และปัญญา เป้าหมายการพัฒนามนุษย์แนวพุทธสามประการข้างต้น สามารถพัฒนาไปตามลำดับขั้นสามขั้นตอน กล่าวคือขั้นต้นเป็นการพัฒนาระดับศีลหรือไตรสิกขาที่ ๑ ซึ่งตรงกับอริยมรรคในข้อ สัมมาวาจา (การมีวาจาชอบ) สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ) และสัมมากรรมันตะ (การกระทำชอบ) ซึ่งประโยชน์ที่จะได้ในการพัฒนาระดับนี้คือประโยชน์เบื้องต้น หรือประโยชน์เฉพาะหน้า (ทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์) ในขั้นตอนระดับกลางคือการพัฒนาที่ระดับสมาธิ ซึ่งเป็นไตรสิกขาที่สอง ตรงกับอริยมรรคในข้อ สัมมาวายามะ (มีความเพียรชอบ) สัมมาสติ (มีสติชอบ) และมีสัมมาสมาธิ (มีสมาธิชอบ) ซึ่งประโยชน์ที่จะได้ในการพัฒนาระดับนี้คือประโยชน์เบื้องกลาง หรือประโยชน์ในระยะปานกลาง (สัมปรายิกัตถะประโยชน์) การพัฒนาในระดับสูงเป็นการพัฒนาไตรสิกขาที่สาม คือปัญญา ตรงกับอริยมรรคข้อ สัมมาทิฐิ (มีความคิดเห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (มีแนวความคิดชอบ) ซึ่งประโยชน์ที่จะได้ในการพัฒนาระดับนี้คือประโยชน์เบื้องปลาย หรือประโยชน์สูงสุด (ปรมาตถะประโยชน์) ทั้งเป้าหมายในการพัฒนาและประโยชน์ที่จะได้ในการพัฒนาจะเป็นปัจจัยอิสระที่จะกำหนดกระบวนการ เทคนิค วิธีการรวมทั้งหลักธรรมคำสอนที่จะใช้พัฒนา สำหรับกระบวนการพัฒนาชีวิตอันประเสริฐ

จะเห็นว่ากระบวนการพัฒนาจะเริ่มต้นที่ปัจจัยสัมมาทิฐิซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา ส่วนปรโตโฆสะที่ดี (การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยและการมีกัลยาณมิตร) และโยนิโสมนสิการ (การรู้จักคิด คิดเป็น) นั้นเป็นเครื่องเสริมให้เกิดสัมมาทิฐิ เมื่อเกิดสัมมาทิฐิคือความเห็นที่ถูกต้องแล้วจะพัฒนาไปสู่การกระบวนการของการศึกษาซึ่งก็คือไตรสิกขาประกอบด้วยอริศีล อริจิต (สมาธิ) และอริปัญญา กระบวนการศึกษาหรือไตรสิกขานี้จะบรรลุเป้าหมายได้ด้วยมรรค ๘ คือการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ ซึ่งได้กล่าวแล้วข้างต้น ทั้งอริศีล อริจิตและอริปัญญาจะนำไปสู่จุดหมายชีวิตทั้งสามระดับคือประโยชน์เฉพาะหน้า (ปัจจุบัน) ประโยชน์ในระยะปานกลางและประโยชน์สูงสุดที่มนุษย์จะพึงพัฒนาไปได้ เป้าหมายและประโยชน์ที่จะได้จากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธที่กล่าวข้างต้นจะเป็นทั้งเป้าหมายและประโยชน์ของปัจเจกบุคคลและองค์กร ปัจเจกบุคคลและองค์กรเป็นองค์ประกอบหลักของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แต่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ อีก รายละเอียดมีดังนี้

องค์ประกอบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ

เมื่อก้าวถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรจะมีขอบเขต องค์ประกอบอยู่ที่การพัฒนาในระดับบุคคลและกลุ่ม (Individual and Group Development-ID/GD) การพัฒนาสายอาชีพ (Career Development-CD) การพัฒนาระดับองค์กร(Organizational Development-OD) และการบริหารผลงาน (Performance Management-PM)

Gilley et. al^{๑๖} เสนอไว้ ซึ่งหากใช้จุดเน้นที่ผลการพัฒนา (Result) ที่หวังผลระยะสั้นจะเป็นการพัฒนาในระดับบุคคลและการบริหารผลงาน หรือหากหวังผลระยะยาว เน้นที่การพัฒนาสายอาชีพและการพัฒนาองค์การ ในเรื่องขอบเขตหรือองค์ประกอบการพัฒนาสำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธจะไม่แตกต่างกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระแสหลัก กล่าวคือมีทั้งการพัฒนาทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์การ สิ่งที่พึงพิจารณาคือขอบเขตหรือจุดเน้นในการพัฒนาจะมีผลถึงการเลือกวิธีการหรือกระบวนการพัฒนาที่แตกต่างกัน กล่าวคือการพัฒนาในระดับบุคคลกับการพัฒนาในระดับองค์การจะมีเทคนิคที่แตกต่างกันเนื่องจากมีปัจจัยที่แตกต่างกัน เช่น ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ระดับองค์การจะมีตัวแปรด้านโครงสร้างองค์การ กระบวนการในการทำงาน เทคโนโลยีที่องค์การใช้และวัฒนธรรมการทำงานเพิ่มเติมเข้ามา ดังนั้นนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แนวพุทธจึงต้องพิจารณาปัจจัยนี้ เพื่อที่จะไม่ดำเนินการพัฒนาในระดับปัจเจกบุคคลแล้วคาดหวังว่าการพัฒนาในระดับองค์การจะเกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติ ดังนั้นในกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ สองปัจจัยแรกที่ต้องกำหนดเป็นตัวปัจจัยอิสระคือเป้าหมายการพัฒนาและกลุ่มเป้าหมายหรือขอบเขตที่ต้องการพัฒนาในระดับบุคคลหรือองค์การ

นอกจากปัจจัยด้านองค์ประกอบในการพัฒนาซึ่งแบ่งเป็น ประเภทใหญ่ ๆ คือระดับบุคคล และระดับองค์การแล้ว ความพร้อมที่จะได้รับการพัฒนาหรือความสามารถในการเรียนรู้ก็จะมีไม่เท่ากันด้วย ปัจจัยนี้จะมีผลไปถึงกระบวนการพัฒนาในขั้นตอนต่อ ๆ ไป เช่นการวางแนวทาง และการออกแบบหลักสูตร เทคนิคการสอน ความพร้อมที่ว่านี้กล่าวเปรียบเทียบกับคำสอนของพระพุทธเจ้าในเรื่อง “บัว ๔ เหล่า” ซึ่งหมายถึงความสามารถในการเรียนรู้ “สี่ธรรม” ที่ไม่เท่ากัน มิฉันทิฐิที่มีไม่เท่ากันของแต่ละบุคคลหรือแต่ละองค์การ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เราจะแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ ใครรู้จักทั่วถึงธรรมนี้ได้ฉันปล้น เป็นผู้ฉลาดเฉียบแหลม มีปัญญา มีฐีสื่อกิเลสน้อยเป็นปรกติ...” (พระพิมลธรรม, ๒๕๔๑) เป้าหมายการพัฒนาสามประการและขอบเขตการพัฒนาที่มีทั้งระดับปัจเจกบุคคลระดับกลุ่มและระดับองค์การและความพร้อมที่จะพัฒนาได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว เป้าหมายในการพัฒนาดังกล่าวจะเป็นปัจจัยกำหนดกระบวนการที่ดำเนินการพัฒนา

อภิชัย พันธเสน^{๑๗} การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธจะเริ่มต้นที่มีพุทธธรรมเป็นกรอบใหญ่หรือฐานคิดหลัก ซึ่งเมื่อก้าวถึงองค์ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์ก็จะเป็นพุทธเศรษฐศาสตร์ ซึ่งจะทำให้มีระบบเศรษฐกิจแบบเศรษฐกิจพอเพียง และองค์การที่อยู่ในสังคมหรือประเทศนั้นก็จะมีระบบเศรษฐกิจพอเพียง หรือเป็นองค์การที่ต้องการใช้ระบบเศรษฐกิจพอเพียงแม้ว่าบริบทจะยังเป็นระบบเศรษฐกิจทุนนิยม บริโภคนิยมอยู่ก็ตาม ลักษณะองค์การที่ว่าเป็นเจื่อนไซส์สำคัญที่จะทำให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธเกิดขึ้นได้เป้าหมายในการพัฒนาตามแนวพุทธจะแบ่งเป็น ๒ ระดับ กล่าวคือระดับโลกิยธรรมซึ่งเหมาะสมสำหรับองค์การเอกชนที่ยังต้องมีภารกิจในการแสวงหารายได้หรือกำไร หรือแม้กระทั่งองค์การภาครัฐที่ต้องมีผลงานให้คุ้มค่างบประมาณที่ได้รับ ทรัพยากร

^{๑๖}Gilley J.W., Eggland, S. A. & Maycunich, A. **Principle of Human Resource Development.** 2nd ed. (Cambridge, MA: Persues Books, 2002). p. 174.

^{๑๗}อภิชัย พันธเสน, **พุทธเศรษฐศาสตร์: วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อัมรินทร์พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๔), หน้า ๑๗๘.

มนุษย์ในองค์การนี้จึงจะมีกระบวนการทัศนในการพัฒนาทั้งแบบเพื่อผลงาน (Performance Paradigm) เพื่อการเรียนรู้ (Learning Paradigm) และกระบวนการทัศนในระดับโลกียธรรม ส่วนกระบวนการพัฒนาในระดับโลกุตระธรรมซึ่งมีจุดมุ่งหมายของการดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง เป็นภาวะนิโรธหรือนิพพาน อาจจะเป็นเรื่องยากที่จะพัฒนาในองค์การที่ยังต้องอยู่รอดด้วยการแสวงหากำไรสูงสุดถึงแม้ว่าจะเป็นไปได้ก็ตาม อย่างไรก็ตาม จุดมุ่งหมายของการแบ่งเป็น ๒ กระบวนการพัฒนาในระดับโลกียธรรมและโลกุตระธรรมก็เพื่อให้นักพัฒนาศาสตร์พยาบาลมนุษยชนแนวพุทธตระหนักถึงเป้าหมายและความพร้อมของทั้งพยาบาลมนุษยชนและองค์การที่จะพัฒนา ทั้งระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่มคนในองค์การ และระดับองค์การ ด้วยความตระหนักเช่นนี้จะทำให้การพัฒนามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น เนื่องจากผู้วางแผนการพัฒนาทั้งในระดับองค์การและระดับบุคคลจะมีการวิเคราะห์และออกแบบโปรแกรมการพัฒนา หรือหากใช้การฝึกอบรมผู้ออกแบบหลักสูตรการพัฒนาและผู้สอนจะปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตร เทคนิคการถ่ายทอดให้เหมาะสมกับผู้เรียน ความสัมพันธ์ของบริบทขององค์การองค์การ และการพัฒนาพยาบาลมนุษยชนเชิงพุทธขององค์การ

กล่าวโดยสรุปแล้วการพัฒนาพยาบาลมนุษยชนเชิงพุทธขององค์การจะมีกระบวนการพัฒนา ๔ ระดับ กล่าวคือ ระดับการพัฒนาเพื่อผลงานทั้งนี้เพื่อให้องค์การและมนุษย์ในองค์การ ทั้งภาครัฐและเอกชนอยู่รอดพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ ในการพัฒนาระดับนี้มีพื้นฐานแนวความคิดมาจากเศรษฐศาสตร์พยาบาลมนุษยชน ระดับที่สองคือ กระบวนการพัฒนาเพื่อการเรียนรู้ ในระดับนี้มีพื้นฐานแนวความคิดมาจากเศรษฐศาสตร์มนุษยนิยม เป็นการพัฒนาเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์เป็นหลักมิใช่การพัฒนาเพื่อสนองต่อความต้องการขององค์การเท่านั้น กระบวนการพัฒนาในระดับที่สามคือกระบวนการพัฒนาในระดับโลกียธรรม ซึ่งมีพื้นฐานแนวความคิดจากพุทธธรรม ซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าสำหรับมนุษย์ที่มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ “ความจริงตามความเป็นจริง” ในระดับของผู้ครองเรือน มีชีวิตแบบชาวบ้านทั่วไปที่ยังต้องประกอบอาชีพ เลี้ยงชีพทั้งตนเองหรือครอบครัวของตนเอง องค์การเอกชนมีรายได้อยู่รอดได้ องค์การภาครัฐปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมาย โลกียธรรมเป็นหลักธรรมที่จะทำให้พยาบาลมนุษยชนในองค์การมีความดี มีความสุข อด ละกิเลสความหลงผิด “อวิชชา” ทั้งปวงลง การพัฒนาพยาบาลมนุษยชนในระดับนี้จะทำให้มนุษย์ในองค์การมีจริยธรรมศีลธรรมมากขึ้น ความชั่วร้ายเลวทรามลดลง กระบวนการพัฒนาในระดับสูงสุดคือระดับโลกุตระธรรมที่มีเป้าหมายในการพัฒนามนุษย์สู่ระดับ “นิโรธ” จากอริยสัจ ๔ หรือระดับนิพพานนั่นเอง กระบวนการพัฒนาในระดับนี้เหมาะสมสำหรับผู้ที่มีทั้งพื้นฐาน “ภูมิธรรม” ที่มากพอและยังต้องเป็นผู้ที่มีเป้าหมายส่วนบุคคลที่ต้องการพัฒนาไปสู่ระดับการพ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิงมีชีวิตที่ “เหนือโลก” หลุดพ้นจากสมมติสัจจะทั้งปวง การพัฒนาในระดับนี้จะเกิดขึ้นได้ยากกับมนุษย์ส่วนใหญ่เนื่องจากเป็นเรื่องลึกซึ้งยากที่จะเข้าใจ อย่างไรก็ตามในทางอุดมคติของพุทธศาสนาแล้วมนุษย์ทุกคนควรมีเป้าหมายในระดับการพัฒนาระดับโลกุตระธรรม เพียงแต่มีเงื่อนไขในเรื่องความพร้อมของมนุษย์แต่ละคนที่มีไม่เท่ากัน ดังนั้นการวางแผนการพัฒนาทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์การจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยในข้อความพร้อมและปัจจัยในเรื่องจุดมุ่งหมายที่ต้องการด้วย

อภิชัย พันธเสน^{๑๘} กระบวนทัศน์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับการพัฒนาเพื่อผลงานและเพื่อการเรียนรู้เกิดขึ้นในองค์การที่อยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม บริโภคนิยม แต่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธในระดับโลกียธรรมและโลกุตระธรรม จะเกิดขึ้นได้ในองค์การที่มีระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง กระบวนการผลิตสินค้าและบริการยังทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ไม่ใช่เพื่อต้องการสะสมส่วนเกินเพื่อส่วนตนหรือส่วนองค์การของตน (กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือมิได้กระทำไปเพราะมีตัณหาเป็นแรงจูงใจ) แต่เพื่อการแบ่งปัน ด้วยเมตตาธรรม ซึ่งมีแรงจูงใจจาก “ฉันทะ” (แรงจูงใจที่อยู่บนพื้นฐานของการมีปัญญามีกุศลจิต) และเมื่อองค์การมีระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงเศรษฐศาสตร์ที่ใช้เป็นแนวปฏิบัติก็จะเป็นพุทธเศรษฐศาสตร์ เพื่อความชัดเจนยิ่งขึ้นของกระบวนทัศน์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ จะได้เปรียบเทียบกับกระบวนทัศน์การพัฒนาทั้งสามกระบวนทัศน์ในมิติของค่านิยมการพัฒนา (Values) จุดประสงค์การพัฒนา (HRD Purpose) ผลลัพธ์ที่ได้จากการพัฒนา (HRD Outcomes) การมองศักยภาพของมนุษย์ในการพัฒนา (Human Potential) ผลการพัฒนาเพื่อปรับปรุงผลงาน (Performance Outcomes) ผลการพัฒนาด้านพฤติกรรมที่จะนำไปสู่การพัฒนาตนเองของปัจเจกบุคคลและปรับปรุงผลงาน (Performance Drivers) จริยธรรมคุณธรรม (Ethical & Moral) วิถีทางสำคัญ (Important Mean) และการถ่ายทอดการเรียนรู้ไปสู่การปรับปรุงผลงาน (Transfer of learning into job performance) (Becker) ในกระบวนทัศน์การพัฒนาเพื่อผลงาน จะมีค่านิยมที่มาจากแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ทุนมนุษย์ ที่มองว่ามนุษย์เป็นทุนชนิดหนึ่งที่สามารถพัฒนาได้ด้วยการพัฒนาฝึกอบรม จุดประสงค์ในการพัฒนาก็เพื่อให้มนุษย์ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพให้มากขึ้น ผลลัพธ์ที่ได้จากการพัฒนาคือมนุษย์มีการเรียนรู้ผ่านทางการพัฒนาฝึกอบรม และนำความรู้นั้นไปใช้พัฒนาผลงาน กระบวนทัศน์นี้เห็นว่ามนุษย์มีศักยภาพที่พัฒนาได้ในด้านการปฏิบัติงานมีการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน แต่ยังมีรากฐานความเชื่อแบบเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่ว่ามนุษย์มีความเห็นแก่ตัว พัฒนาให้พ้นจากสภาพนี้ไม่ได้ เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ผลการพัฒนาตามกระบวนทัศน์จะได้ผลงานที่ดีขึ้น (Performance Outcomes) รวมทั้งมีกระบวนการและพฤติกรรมในการทำงานซึ่งนำไปสู่ผลงาน (Performance Drivers) ดีขึ้นด้วย กระบวนทัศน์พัฒนานี้ยังมีจุดเน้นที่การพัฒนาต้องอยู่บนพื้นฐานของการมีจริยธรรมไม่พัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อรับใช้องค์การ หรือปลุกปั่นพฤติกรรมมนุษย์เพื่อประโยชน์ขององค์การเท่านั้น แรงจูงใจของมนุษย์ตามกระบวนทัศน์นี้คือมนุษย์มีความต้องการที่จะทำงานเพื่อผลตอบแทนตามแนวคิดของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก การเรียนรู้เป็นวิถีทางที่จำเป็นเพื่อการปรับปรุงผลงาน การถ่ายโอนการเรียนรู้ (transfer of learning) จะเป็นทางตรงจากการพัฒนาฝึกอบรมไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานที่ดีกว่าเดิม

สำหรับกระบวนทัศน์การพัฒนาเพื่อการเรียนรู้ จะมีค่านิยมในการพัฒนาจากปรัชญาสำนักมนุษยนิยม มีจุดประสงค์การพัฒนาที่การเรียนรู้ของปัจเจกบุคคลเป็นสำคัญผลลัพธ์ของการพัฒนานั้นจะอยู่ที่การเรียนรู้และการได้พัฒนาตนเองของบุคคล มุมมองด้านศักยภาพของมนุษย์ในกระบวนทัศน์นี้เห็นว่ามนุษย์มีศักยภาพที่จะพัฒนาได้ เมื่อพิจารณาทางด้านผลลัพธ์การพัฒนาทางด้านการปรับปรุงผลงานจะเป็นไปได้ก็ในฐานะที่พัฒนานั้นเน้นที่สมรรถนะหรือพฤติกรรม

^{๑๘}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๘.

(Competency/Performance Driver) และคาดหวังว่าพฤติกรรมที่ว่านี้จะนำไปสู่การปรับปรุงผลงาน ประเด็นด้านจริยธรรมและคุณธรรมเป็นเช่นเดียวกับกระบวนการพัฒนาเพื่อผลงาน มุมมองด้านแรงจูงใจของมนุษย์เห็นว่ามนุษย์มีความต้องการสร้างสรรค์ผลงาน การเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการถ่ายเทการเรียนรู้ไปสู่ผลงานนั้นมีจุดเน้นที่ปัจเจกบุคคลมากกว่าองค์การ

กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ จะมีค่านิยมตามที่พุทธธรรมกำหนด กล่าวคือการมีชีวิตอันประเสริฐ มีปัญญา รู้ความจริงตามความเป็นจริง พัฒนาตนเองให้มีภพภูมิที่ดีกว่าเดิม มีจุดประสงค์ในการพัฒนาเพื่อพัฒนาตนเองจากสภาพของปุถุชนซึ่งมีวิชาครอบงำอยู่สู่อริยบุคคล สำหรับผลลัพธ์การพัฒนาสูงสุดที่จะได้คือการสู่ภาวะนิพพาน ดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง ก้าวพ้นวัฏจักรของการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งเรียกว่าเป็นปรมาตตะประโยชน์ หรืออาจจะเป็นในระดับ สัมปรายิกัตตะประโยชน์ ซึ่งมีระดับการพัฒนาที่การหวังผลในระยะปานกลางหรืออาจจะเป็นเพียงการหวังผลปัจจุบันซึ่งเป็นผลเฉพาะหน้าเท่านั้นก็ได้ พุทธธรรมนั้นมองว่าศักยภาพของมนุษย์เปรียบได้กับบัว ๔ เหล่าซึ่งมีความพร้อมมีศักยภาพในการเรียนรู้พัฒนาตนเองได้ไม่เท่ากัน การพัฒนามนุษย์ตามแนวทางพุทธจะยังทำให้มนุษย์สร้างสรรค์ผลงานได้แต่เป็นการทำงานที่ไม่ใช่เพื่อการสนองกิเลส หวังกอบโกยเพื่อการสะสมส่วนเกิน แต่เป็นการปฏิบัติธรรมเพื่อให้ตนเองเกิดการเรียนรู้ช่วยเหลือทั้งตนเองและผู้อื่น การพัฒนาสิ่งที่เป็น Performance Drivers เป็นแนวทางพุทธเช่นเดียวกันโดยมีจุดเน้นที่มรรค ๘ สำหรับเรื่องจริยธรรมและคุณธรรมนั้น พุทธธรรมมีหลักการที่ครอบคลุมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม (การพัฒนาศีล) การพัฒนาจิตใจให้มีสุขภาพจิตที่ดีมีสมรรถภาพจิตสูงขึ้น จิตมีคุณภาพมากขึ้น (การพัฒนาสมาธิ) และพัฒนาไปสู่ระดับการเข้าถึงสัจธรรม (การพัฒนาปัญญา) ไม่เป็นเพียงระดับจริยธรรมหรือศีลขั้นต้นตามกระบวนการพัฒนาและกระบวนการเรียนรู้เท่านั้นแรงจูงใจในการทำงานนั้นพุทธธรรมมีหลักธรรมเรื่อง “ฉันทะ” หรืออิทธิบาท ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) ซึ่งก็คือการมีแรงจูงใจในการทำงานที่มาจากกุศลจิต ไม่ใช่จากตัณหา มีความเพียร มีจิตใจที่จดจ่อปรับปรุงการทำงานและพัฒนาทั้งงานและตนเองตลอดเวลา การปฏิบัติธรรมก็คือ การเรียนรู้ ไตรสิกขานั้นเป็นทั้งเป้าหมายและวิถีทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ การถ่ายโอนการเรียนรู้ของบุคคลจะเป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและองค์การ

จากกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อผลงานและการเรียนรู้จะต้องพัฒนาต่อยอดไปสู่กระบวนการพัฒนาพุทธ จุดประสงค์ของกระบวนการพัฒนาผลงานและการเรียนรู้เพื่อที่จะรู้จักการปรับปรุงผลงานและการเรียนรู้ จะต้องพัฒนาไปสู่การดำเนินชีวิตให้บรรลุธรรมการพัฒนาความรู้และทักษะของงานเพื่อผลงานที่ดีกว่าเดิม จะต้องพัฒนาไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี และพัฒนาไปสู่การเป็นปุถุชนที่มีโลกียธรรมครองเรือน ประกอบอาชีพ เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ และพัฒนาไปสู่ระดับสูงสุดในระดับโลกุตระธรรม ซึ่งมีปัญญาเข้าใจความจริงตามธรรมชาติมีสภาพจิตที่ไม่ยึดติดกับสมมติ สัจจะ อยู่ในสภาพ “เหนือโลก” แต่ก็ยังคงปฏิบัติหน้าที่การงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุปแล้ว กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ เป็นกระบวนการที่ต่อยอดจากกระบวนการพัฒนาผลงานและการเรียนรู้โดยมีพุทธธรรมเป็นฐานคิด ต่อไปจะได้กล่าวถึงตัวแบบแนวคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ เพื่อที่จะแปลงสิ่งที่เป็นนามธรรมไปสู่การปฏิบัติ

ตัวแบบแนวคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ (BHRD Conceptual Model)

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธเป็นการพัฒนาที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบริบทของการพัฒนาและบริบทขององค์การที่มีทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง กระแสโลกาภิวัตน์รวมทั้งเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อทั้งองค์การและมนุษย์ในองค์การอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นเดียวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในกระแสหลัก ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของทฤษฎีระบบ การตระหนักรู้ในเรื่องนี้จะทำให้ผู้บริหารองค์การ นักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธทั้งที่เป็น ฆราวาสและพระภิกษุสามารถใช้วางแผนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งในระดับองค์การและในระดับบุคคลซึ่งมีปัจจัยในการพัฒนาที่ไม่เหมือนกันแสดงให้เห็นว่าเมื่อองค์การมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แนวพุทธ การพัฒนาจะแบ่งเป็น ๒ ระดับคือการพัฒนาในระดับองค์การ หรือการพัฒนาองค์การ (Organizational Development) และการพัฒนาในระดับบุคคล (Individual Development) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธจะต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาในระดับองค์การก่อน ซึ่งการพัฒนาในระดับนี้จะมีผลกระทบไปถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างองค์การ กระบวนการทำงาน เทคโนโลยีที่องค์การใช้ค่านิยม และวัฒนธรรมองค์การจากปัจจัยข้างต้นจะใช้ในการกำหนดสมรรถนะ (Buddhist Human Resource Competency-BHRC*) ของทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธ เมื่อได้กำหนดสมรรถนะที่วางไว้แล้ว ระบบการบริหารและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ก็ต้องมารองรับทำการสรรหาคัดเลือก กำหนดค่าตอบแทน ระบบการประเมินบุคคลและการพัฒนาบุคลากรให้เป็นไปตามสมรรถนะ (Competency) ที่กำหนดไว้ จากนั้นจึงมาถึงขั้นตอนของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับบุคคล ซึ่งจะใช้แนวทางการฝึกอบรมและพัฒนา (Training & Development) มารับช่วงต่อไป

จะเห็นได้ว่าปัจจัยหลักจะมี ๒ ปัจจัย คือ เป้าหมายในการพัฒนาและความพร้อมของผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมาย ปัจจัยทั้งคู่จะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และจะนำไปสู่การกำหนดคุณลักษณะทรัพยากรมนุษย์แนวพุทธที่ต้องการ (Buddhist Human Resource Competencyซึ่งต่อไปนี้จะใช้คำย่อ BHRC) (ในงานวิจัยนี้จะใช้มรรคมีองค์ ๘ เป็นแนวทางในการกำหนดBHRC) ทั้งนี้เพื่อความชัดเจนในการกำหนดแนวทางการพัฒนา (Approach) หลักสูตรในการพัฒนา และบทบาทหน้าที่ของนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แนวพุทธ (Buddhist Human Resource Developer) รวมทั้งการประเมินผลการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น จากกระบวนการข้างต้นจะได้ทรัพยากรมนุษย์ที่พัฒนาแล้วตามแนวทางพุทธ ผลลัพธ์ที่ได้นี้จะถูกประเมินในด้านหลักสูตรการพัฒนา (Program Evaluation) และนำไปบูรณาการกับระบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์อื่นๆ เช่น การสรรหาคัดเลือก การกำหนดค่าตอบแทน เป็นต้น หลังจากนั้นจึงประเมินประสิทธิผลของการพัฒนา และนำผลไปย้อนกลับไปเปรียบเทียบกับเป้าหมายการพัฒนาเพื่อการปรับปรุงแก้ไขต่อไป

กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ (BHRD Process)

กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระแสหลัก (HRD Process)จะใช้หลัก การวิเคราะห์ (Analyze) ทำข้อเสนอการพัฒนา (Propose) สร้างโปรแกรมการพัฒนา (Create) ลงมือปฏิบัติการ (Implement) และประเมินผลการพัฒนา (Assess) ซึ่งจะคล้ายคลึงกับกระบวนการพัฒนาฝึกอบรม (Training and Development – T&D) ซึ่งใช้หลัก “ADDIE” กล่าวคือ A – Analysis การวิเคราะห์หาความจำเป็นในการฝึกอบรม D-Design คือการออกแบบหลักสูตร และ D-Develop คือการพัฒนาสื่อการสอน I-Implement คือการดำเนินการตามแผนและ E-Evaluation คือการประเมินผลการ

ฝึกอบรม ความแตกต่างระหว่างกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับกระบวนการพัฒนาฝึกอบรมจะต่างกันที่ขอบเขตของกิจกรรมทั้งสอง โดยที่การฝึกอบรมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพุทธ สามารถใช้หลัก “อริยสัจ ๔” ซึ่งค่อนข้างมีความสมบูรณ์ครบถ้วนอยู่ในตัว เช่น การวิเคราะห์หาความจำเป็นนั้น มีความชัดเจนว่าเป็นเรื่องของการดับ “ทุกข์” และมี “สมุทัย” เป็นสาเหตุ ส่วน “นิโรธ” คือ เป้าหมายที่ต้องการ (อย่างไรก็ตาม เราสามารถแบ่งซอยเป้าหมายออกเป็นระดับต้น ระดับกลาง ระดับสูงได้เช่นใช้หลักไตรสิกขา เริ่มจาก ๑. ศีล ๒. สมาธิ และ ๓. ปัญญา) สำหรับขั้นตอนการออกแบบหลักสูตร (Design) และการพัฒนาสื่อการสอน (Develop) คงต้องใช้เทคนิคของการฝึกอบรมมาช่วย ตัวแบบที่นำมาประยุกต์ใช้ได้คือ TPS (Training for Performance System) เพียงแต่ตีความผลงานที่องค์การต้องการ (Performance) ให้อยู่ในแนวทางพุทธ เช่น Outcomes คือจากปุถุชนเป็นอริยบุคคล (ไล่ระดับของนิโรธ) เป็น outcomes และมรรค ๘ เป็น Drivers(สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวาจา สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสมาธิ สัมมาสติ)

สำหรับกระบวนการพัฒนามนุษย์แนวพุทธตามตัวของผู้วิจัย การพัฒนาจะเริ่มต้นจากปัจจัยสองปัจจัย คือเป้าหมายของการพัฒนาและกลุ่มเป้าหมายที่จะพัฒนาซึ่งจะเป็นการกำหนดความจำเป็นในการฝึกอบรมในตัว เป้าหมายในการพัฒนาสามประการได้กล่าวข้างต้นแล้ว ส่วนกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ที่จะรับการพัฒนานั้น อาจแบ่งเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ตามบทบาทหน้าที่ในองค์การ กล่าวคือ ผู้บริหารระดับสูง หัวหน้างาน และพนักงานเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติงาน ปัจจัยทั้งสองนี้จะต้องปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ยกตัวอย่างเช่น หากเป็นกลุ่มเป้าหมายในระดับผู้บริหารและองค์การวางระดับการพัฒนาที่การเป็นผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพ มีศีลธรรมในการบริหารงาน และในขณะเดียวกันผู้บริหารกลุ่มนี้มี “ภูมิธรรม” คือภูมิหลังเกี่ยวกับพุทธธรรมในระดับต้น ๆ สมรรถนะที่ต้องการ (BHRC) ก็จะกำหนดไว้ในระดับต้น (คือระดับศีลหรือสมาธิ) BHRC นี้จะกำหนดสมรรถนะต่าง ๆ ที่จำเป็น สามารถนำไปใช้กำหนดแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรการพัฒนา เนื้อหาหลักธรรม เทคนิคการสอน สื่อที่ใช้สอน และบทบาทหน้าที่ของอาจารย์/วิทยากรได้ ประเด็นเรื่องการวางแนวทางในการสอน หรือออกแบบหลักสูตร เพื่อให้สอดคล้องกับภูมิธรรมของกลุ่มเป้าหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสอนธรรมะแนวทางการพัฒนา (Approach) แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิถีพุทธจะผสมผสานระหว่างแนวทางของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระแสหลักและแนวทางของพระพุทธเจ้าสำหรับการพัฒนาเพื่อการปรับปรุงผลงาน เพิ่มความรู้ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน แนวทางการพัฒนาของกระแสหลักจะมีความเหมาะสมในการพัฒนา (ซึ่งจะไม่กล่าวถึงในที่นี้เนื่องจากการพัฒนาในกระแสหลักมีแนวคิดทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติอยู่แล้ว)สำหรับการพัฒนาตามหลักธรรมมรรคมีองค์ ๘ จะผสมผสานทั้งแนวของกระแสหลักและแนวของพุทธธรรม ยกตัวอย่างเช่น การฝึกให้มีสัมมาทิฐิ เมื่อมนุษย์โดยทั่วไปถูกอบรมเลี้ยงดู มีการกล่อมเกลாத่างสังคม จนมีมิจฉาทิฐิมาอย่างยาวนาน การบอกเล่าแต่เพียงว่าความคิดความเห็นที่ตนมีอยู่เป็นมิจฉา และจะให้ปรับเปลี่ยนไปเลยนั้น เป็นสิ่งคาดหวังได้ยาก ดังนั้นจึงควรต้องมีเทคนิคใหม่มาช่วย ซึ่งในการพัฒนามนุษย์ตามกระแสหลักใช้ทฤษฎีทางจิตวิทยา และพฤติกรรมศาสตร์มาช่วย เช่น การใช้ Transformational Learning ซึ่งเป็นวิธีการที่จะทำให้คนมีการเรียนรู้เพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงวิธีคิด เปลี่ยนกระบวนการทัศน เปลี่ยนปรัชญาชีวิต ความเชื่อระดับฝังลึกได้นั้นคือการเปลี่ยนจากมิจฉาทิฐิมาเป็นสัมมาทิฐิ หรือหากใช้แนวทางพุทธ หลักธรรม

ที่เป็นประโยชน์คือ กาลามสูตรหรือโยนิโสมนสิการ ซึ่งมีจุดเน้นที่การพิจารณาถึงความคิดความเชื่อของตนว่าเป็นสัมมาทิฐิหรือมีจรรยาวิสัยแนวทางในการพัฒนาข้างต้นจึงกล่าวได้ว่าเป็นการผสมผสานทั้งเทคนิคของตะวันตกและของพุทธธรรมเข้าด้วยกัน

ทวิวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์^{๑๙} สำหรับแนวทางการพัฒนาตามหลักพุทธธรรม ซึ่งใช้มรรคมีองค์ ๘ หรือไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นแนวทางในการพัฒนาจะมี ๓ แนวทางสำคัญคือ แนวทางของการใช้ “ศีล” นำการพัฒนา เป็นการใช้ศีลเป็นจุดเริ่มต้น เป็นแนวทางปฏิบัติให้แก่ผู้ถูกพัฒนา แนวทางที่สองคือการใช้ “สมาธิ” เป็นจุดเน้นในการพัฒนา และแนวทางที่สามคือการใช้ “ปัญญา” เป็นแนวทางจุดเน้นในการพัฒนา แนวทางทั้งสามจะต้องสอดคล้องกับเป้าหมาย ลักษณะและความพร้อมของกลุ่มเป้าหมาย ยกตัวอย่างเช่น ผู้ที่ต้องการศึกษาปฏิบัติพัฒนาตนเองในแนวทางพุทธ เป็นผู้ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาเพื่อที่หลุดพ้นจากห้วงทุกข์ มีภูมิธรรมสูง ย่อมจะต้องใช้ “ปัญญา” เป็นแนวทางในการพัฒนา เนื่องจากสอดคล้องทั้งเป้าหมายและความพร้อมของผู้ที่ต้องการพัฒนา แต่หากผู้ศึกษาปฏิบัติมีเป้าหมายในระดับโลกียธรรม ยังพอใจและมีความสุขกับการเวียนว่ายตายเกิด ต้องการความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน มีคุณธรรมศีลธรรม เป็นพลเมืองดี แนวทางการพัฒนานั้นอาจเป็นเพียงระดับ “ศีล” หรือระดับ “สมาธิ” ก็เพียงพอ ความชัดเจนในปัจจุบันสามประการนี้จะทำให้ประสิทธิผลและประสิทธิภาพการพัฒนามากยิ่งขึ้น แนวทางการพัฒนาที่กล่าวแล้วจะใช้กำหนดหลักสูตรการพัฒนา หลักสูตรการพัฒนา (Program) การกำหนดหลักสูตรเพื่อการพัฒนาจะประกอบด้วยการศึกษาหาความจำเป็นในการฝึกอบรม (Training needs) ขององค์การ ความจำเป็นของงาน และความจำเป็นของบุคคลการกำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนาทักษะ ความรู้หรือทัศนคติค่านิยม วิสัยทัศน์ การกำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ระยะเวลาการจัดและดำเนินการฝึกอบรม และระยะเวลาในการประเมินผลการฝึกอบรม จะเห็นได้ว่าการกำหนดหลักสูตรนั้นมีที่มาจากความจำเป็นในการฝึกอบรมหรือเป้าหมายในการฝึกอบรมที่องค์การ หรือตัวงานหรือปัจเจกบุคคลต้องการผนวกกับวัตถุประสงค์เฉพาะด้านในการพัฒนาทั้งความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ต้องมี ซึ่งหากเป็นการพัฒนาแนวพุทธแล้ว ความจำเป็นดังกล่าวก็จะได้จาก BHRC (Buddhist Human Resource Competency) เป็นตัวตั้ง หลังจากนั้นจึงกำหนดระยะเวลาและการดำเนินการฝึกอบรม รวมทั้งการประเมินผล กล่าวในเชิงการประยุกต์ใช้แล้วหลักสูตรการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แนวพุทธจะมีเป้าหมายการพัฒนาและระดับความพร้อมของผู้เรียนซึ่งกำหนดเป็น BHRC หลังจากนั้นจึงกำหนดเนื้อหาหลักสูตรที่จำเป็นตาม BHRC ยกตัวอย่างเช่น ผู้บริหารขององค์การอาจมี BHRC ที่ได้จากเป้าหมายขององค์การบวกกับเป้าหมายส่วนบุคคลผสมผสานกับความพร้อมของผู้เรียน จะกำหนดได้เป็น BHRC ของผู้บริหารที่การเป็นผู้หน้าที่ดีจะต้องมีหลักสูตรเรื่องทศพิธราชธรรมหรือพรหมวิหาร ๔ นักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แนวพุทธหรือวิทยากร ก็จะมีหน้าที่ในการพัฒนาหลักสูตรเนื้อหาหลักสูตรรวมทั้งเทคนิคการสอนทั้งของตะวันตกและของพุทธที่สอดคล้องกับระบบการรับรู้และเรียนรู้ของผู้บริหาร การกำหนดหลักสูตรจึงเป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้ที่จะเป็นวิทยากรทั้งที่เป็นฆราวาสหรือพระภิกษุ ที่จะต้องเรียนรู้ในการออกแบบหลักสูตรให้สอดคล้องกับผู้เรียนกับ BHRC ที่องค์การกำหนดรวมทั้งปัจจัย

^{๑๙}ทวิวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์, พุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน, ใน พิทยา ว่องกุล (บรรณาธิการ), **วิกฤตศาสนาในยุคธาริปไตย: พุทธวิบัติ?**, (กรุงเทพมหานคร: โครงการวิถีสัน, ๒๕๕๕), หน้า ๑๔๑-๑๗๕.

แวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร เมื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและหลักสูตรได้แล้ว เทคนิคการฝึกอบรมก็จะเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะต้องพิจารณาต่อไป

ในทางพุทธศาสนากการใช้องค์ความรู้จากพฤติกรรมศาสตร์น่าจะเปรียบเทียบได้กับการบัญญัติข้อปฏิบัติต่างๆ เช่น ศีล ๕ ในหลักการที่ว่าหากปฏิบัติเช่นนี้ จะได้ผลเช่นไร ตามกฎแห่งกรรม แต่การเชื่อมโยงให้เห็นผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนพฤติกรรมอาจยังไม่ชัดเจนจึงไม่ทำให้คนเกิดการเรียนรู้ ไม่เปลี่ยนพฤติกรรม เพราะอาจจะขัดแย้งกับการเรียนรู้จากสังคมที่ผู้ไม่มีศีลกลับได้รับรางวัล ได้รับการยกย่อง มีเกียรติมีศักดิ์ศรี มีผู้นำหน้าถือตา แต่ผู้มีศีลนั้นกลับถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกกระทำ ถูกเบียดเบียน มีชีวิตอยู่อย่างยากจนข้นแค้นอย่างไรก็ตามในศีลข้อ ๑ การไม่ฆ่าสัตว์และเบียดเบียนสัตว์อื่น หากนำไปสู่การปฏิบัติเช่นการรับประทานอาหารมังสวิรัต แล้วเกิดคุณประโยชน์คือมีทั้งสุขภาพกายดี สุขภาพจิตดี (ได้รางวัล) ที่เกิดจากการนี้เป็นอย่างไร ก็น่าจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมคนและเกิดการเรียนรู้ได้

องค์ความรู้ทางด้านพฤติกรรมศาสตร์จะมีประโยชน์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิถีพุทธ ยกตัวอย่างเช่น คิดพจน์ที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” จะต้องทำให้เห็นเป็นรูปธรรมและตรงประเด็น “ทำดี” นั้นต้อง “ได้ดี” ไม่ใช่ “ทำดี” แล้วต้อง “รวย” ความดีกับความรายนั้นในสังคมปัจจุบันมีคนจำนวนมากคิดว่าเป็นสิ่งเดียวกัน “ทำบุญ” แล้วก็ต้อง “รวย” จึงจะทำบุญกันพระศุภี เมธังกูโร กล่าวถึงแนวคิดของพุทธทาสภิกขุเรื่องการปฏิบัติธรรมซึ่งใกล้เคียงกับหลักพฤติกรรมศาสตร์ว่า “ท่าน (พุทธทาส) แพล อกาลโก ว่าทำปุ๊ปได้ปั๊ป เช่น เราโกรธปุ๊ปก็ทุกข์ปั๊ปไม่เกี่ยวกับอนาคต ทำถึงเห็นทันที ถ้าเราละปั๊ปก็สบายทันที”

ฝน หว่านไฟ^{๒๐} มิฉฉาทิฐิของการทำบุญแล้วต้องรวยต้องมีการปรับแก้ใหม่ การใช้พฤติกรรมศาสตร์มาประยุกต์จึงต้องเริ่มต้นจากการมี “สัมมาทิฐิ” ที่กล่าวข้างต้นก่อน การพัฒนาจึงจะเป็นไปได้อย่างถูกต้อง อย่างไรก็ตามการใช้อุบายจากกุศลจิตในการใช้ “ความโลภ” หรือความร่ำรวยมาล่อใจเพื่อให้คนทำดีนั้นอาจจะเหมาะสมสำหรับผู้ที่มีภูมิธรรมในขั้นต้น แต่จะต้องไม่โหมกระพือความโลภของคนจนๆ ไม่กลับ

สำหรับการประยุกต์ใช้การเรียนรู้จากสังคม (Social Learning) มาใช้ในการพัฒนาสามารถทำได้ด้วยการเชิดชูบุคคลตัวอย่าง (Role Model) ซึ่งพฤติกรรมที่ดี มีสัมมาทิฐิ มีศีลมีธรรมทั้งในด้านการได้ผลตอบแทนด้วยความสุขที่มากขึ้น ความทุกข์ที่ลดลงโดยไม่ต้องอาศัยวัตถุ หรือด้วยการบริโภคที่เกินพอดี บุคคลประเภทนี้จะเป็นแบบอย่างให้คนในสังคมได้เรียนรู้ได้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมว่าคนที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจะมีทั้งความสุข มีเกียรติ ได้รับการยกย่องนับถือ แทนการยกย่องนับถือผู้มีเงิน เศรษฐี นักธุรกิจที่ร่ำรวยมหาศาล ข้าราชการหรือนักการเมืองที่มีอำนาจ กล่าวโดยสรุปก็คือ การเปลี่ยนค่านิยมใหม่ด้วยการยกย่องผู้ที่ปฏิบัติธรรมนั่นเอง “การเรียนรู้จากสังคม” ยังสามารถใช้ในการกำหนดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยนำไปทางธรรม ไม่ใช่ไปสู่อุบายมูข การรณรงค์ในยุคปัจจุบันเรื่องการดื่มสุรา หรือการงดสูบบุหรี่เป็นตัวอย่างที่ดีของการสร้างสภาพแวดล้อมป้องกันเรื่องโรคร้ายหรือเรื่องอุบัติเหตุ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธสามารถใช้แนวคิดทำนองนี้ได้

^{๒๐}ฝน หว่านไฟ, บทสัมภาษณ์พระศุภี เมธังกูโร. ใน นิพนธ์ แจ่มดวง (บรรณาธิการ), ร้อยคนร้อยธรรม ๑๐๐ ปีพุทธทาส, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๙), หน้า ๕๙-๖๔.

เช่นเดียวกัน โดยการขยายจากศีลข้อเรื่องสุรายาเมาไปยังศีลข้ออื่น ๆ และไม่ควรเน้นเฉพาะการห้าม (เบญจศีล) แต่ยังต้องการรณรงค์ส่งเสริม (เบญจธรรม) ด้วย ถึงแม้ว่ามาตรการนี้จะไม่ทำให้ผู้คนเกิดปัญหาที่แท้จริงแต่ก็สามารถลด ละ “มิฉฉาธิฐิ มิฉฉากัมมันตะ” ไม่ให้เพิ่มมากไปกว่าปัจจุบันหลังจากที่ควบคุมความหลงไม่ให้เพิ่มมากไปกว่าเดิมแล้ว จึงใช้เทคนิควิธีการอื่นๆ มาเสริมในขั้นตอนต่อไป องค์การสามารถพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธได้ด้วยการส่งบุคลากรขององค์การไปตามสำนักปฏิบัติธรรมที่มีมาตรฐาน เพื่อให้เขาได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่สงบร่มเย็น มีการกินอยู่ในกรอบของศีล ๕ หรือศีล ๘ แวดล้อมด้วยผู้มีศีลมีธรรมมีปัญหา ย่อมช่วยโน้มนำให้บุคลากรเกิดการเรียนรู้ตามหลักการการเรียนรู้จากสังคม

๒.๕ หลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา

พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักการศึกษาดำเนินทางพระพุทธศาสนาไว้ในพระไตรปิฎกว่า สิกขา ๓ ประการ คือ ๑. อธิศีลสิกขา ๒. อธิจิตสิกขา ๓. อธิปัญญาสิกขา^{๒๑}

ความหมายของไตรสิกขาในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ว่า ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา ๓ ประการ เพื่อฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไป จนบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน

คำว่า **ไตรสิกขา** มีรากศัพท์มาจากคำสองคำ คือ ๑) **ไตร** หรือ **ตรี** เป็นภาษาสันสกฤตตรงกับภาษาบาลีว่า **ติ** แปลว่า สาม และ ๒) คำว่า **สิกขา** เป็นภาษาบาลี ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า **ศิกษา** หมายถึง การศึกษา การปฏิบัติ และการอบรมความประพฤติให้บริสุทธิ์

ส่วนคำว่า **ติ** หรือ **ไตร** นั้น หมายถึง องค์ประกอบ ๓ ประการ คือ อธิศีลสิกขา, อธิจิตสิกขา, อธิปัญญาสิกขา หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยมีความหมายตามพระไตรปิฎกดังนี้

๑) อธิศีลสิกขา (สิกขาคือศีลอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง ดังคำอธิบายในคุหฺฏฐกสูตรนิกายเทส คัมภีร์มหานิทเทส ว่าอธิศีลสิกขาเป็นอย่างไร คือ ภาวึในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศีล สำรวมด้วยความสังวรในพระปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจารย์และโคจร เห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายอยู่คือ สิลขันธเล็ก สิลขันธใหญ่ ศีลเป็นที่พึ่ง เป็นเบื้องต้น เป็นความประพฤติ เป็นความสำรวม เป็นความระวัง เป็นหัวหน้า เป็นประธานเพื่อความถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นกุศล นี้ชื่อว่า อธิศีลสิกขา^{๒๒}

โดยการฝึกอบรมศีลนั้น มุ่งเน้นที่การสำรวมเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ในการกระทำเป็นเกราะกั้นกิเลสทั้งหลายที่จะก่อให้เกิดความเดือดร้อน และการเบียดเบียน ดังที่แสดงในมาติกากถาคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า “เนกขัมมะ ชื่อว่า สิววิสุทฺธิ เพราะมีความหมายว่ากั้นกามฉันทะ...ความ

^{๒๑}อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒, ๒๐/๙๐/๓๑๘, ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๘-๔๙.

^{๒๒}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๗.

สำรวจ ชื่อว่า อธิศีลสิกขา... อพยาบาท ชื่อว่า สीलวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า กั้นพยาบาท... อรหัตตมรรค ชื่อว่า สीलวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า กั้นกิเลสทั้งปวง”^{๒๓}

๒) อธิจิตสิกขา (สิกขาคือจิตอันยัง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรมเช่นสมาธิอย่างสูงการสังัดจากามและอกุศลธรรมทั้งหลายตั้งคำอธิบายในคุหฺฏฐกสูตรตนิเทศ คัมภีร์มหานิทเทศ ว่าอธิจิตสิกขา เป็นอย่างไร คือ ฝึกในธรรมวินัยนี้ สังัดจากามและอกุศลธรรมทั้งหลายบรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ และสุข อันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์ สงบระงับไปแล้ว บรรลุตติยฌาน มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขที่เกิดจากสมาธิอยู่เพราะปีติจางคลายไป มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอรหันต์ทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุขเพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุตตตฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่นี้ ชื่อว่า อธิจิตสิกขา^{๒๔}

โดยการฝึกอบรมจิตนั้น มุ่งเน้นที่ความตั้งมั่นแห่งจิต, การทำให้สงบแน่วแน่เพื่อให้จิตบริสุทธิ์ ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นกลาง ปราศจากอคติ ดังที่แสดงในมาติกากถา คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า “ชื่อว่าจิตตวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า ไม่ฟุ้งซ่าน. .ความไม่ฟุ้งซ่าน ชื่อว่าอธิจิตสิกขา”^{๒๕}

๓) อธิปัญญาสิกขา (สิกขาคือปัญญาอันยัง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง การรู้ชัดตามความเป็นจริงในอริยสัจ ๔ เป็นลำดับไปจนทำให้แจ้งทั้งเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ สามารถทำลายอาสวะกิเลสให้หมดไป ตั้งคำอธิบายในคุหฺฏฐกสูตรตนิเทศ คัมภีร์มหานิทเทศ ว่า

อธิปัญญาสิกขา เป็นอย่างไร คือฝึกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มียปัญญา ประกอบด้วยปัญญาอันประเสริฐหยั่งถึงความเกิดและความดับ เพิกถอนกิเลสให้บรรลถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบเธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์”... “นี้ทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดทุกข์)”... “นี้ทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์)”... “นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติเครื่องดำเนินไปสู่ความดับทุกข์)” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “เหล่านี้อาสวะ” ... “นี้อาสวสมุทัย”... “นี้อาสวนิโรธ”... “นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา” นี้ชื่อว่า อธิปัญญาสิกขา^{๒๖}

โดยการฝึกอบรมปัญญานั้น มุ่งเน้นที่การรู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงเพื่อให้เกิดความเห็นที่บริสุทธิ์ จึงจะสามารถทำลายกิเลสได้ ดังแสดงในมาติกากถา คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า “ชื่อว่าทวิวิสุทธิ” เพราะมีความหมายว่าเห็น... ความเห็นชื่อว่าอธิปัญญาสิกขา^{๒๗} การฝึกอบรมทั้ง ๓ ด้าน จึงมีวัตถุประสงค์โดยรวมเพื่อการทำลายกิเลสอันเป็นเครื่องเศร้าหมองของบุคคล ดังที่พระพุทธองค์ทรงดำรัสว่า “สำหรับบุคคลผู้ตั้งอยู่ตลอดเวลาหมั่นศึกษาไตรสิกขาทั้งกลางวันและกลางคืน น้อมจิต

^{๒๓}อง.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๙๑/๓๒๐.

^{๒๔}จ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๙.

^{๒๕}จ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๘.

^{๒๖}จ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๙.

^{๒๗}จ.ป. (ไทย) ๓๑/๔๑/๖๐๖-๖๐๗.

เข้าหานิพพาน อาสวะทั้งหลาย ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้”^{๒๘} ทั้งนี้พระสารีบุตรได้แสดงอรรถาธิบายวัตถุ ประสงค์เพิ่มเติมไว้ในคัมภีร์มหานิเทศ^{๒๙} ว่า

๑. เพื่อไม่ประพฤตินิตทางกาย วาจา ใจ เพราะรู้ในเหตุที่ทำให้ประพฤตินิตนั้น
๒. เพื่อละเมถุนธรรม เพราะรู้ว่าเป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมยศและเกียรติของสมณะ
๓. เพื่อกำจัดราคะในรูป เสียง กลิ่น รส และผัสสะ
๔. เพื่อทางแห่งญาณ เพราะรู้เหตุแห่ง ความล่งเลงสงสัยว่าเกิดจากสิ่งที่น่าปรารถนาและ สิ่งที่ไม่ปรารถนา

๕. เพื่อกำจัดมลทินของตน คือ ราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ กิเลส ทุจจริตมิจฉาทิฏฐิ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวาจา มิจฉากัมมันตะ มิจฉาอาชีวะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสติมิจฉาสมาธิ มิจฉา ญาณ มิจฉาวิมุตติ เพราะได้สมทานไตรสิกขาจึงมีสมาธิ มีสติ มีปัญญาที่รักษาตน

๒.๕.๑ ความหมายของไตรสิกขา

เพื่อให้เข้าใจความหมายของไตรสิกขามากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงรวบรวมคำอธิบายจาก วรรณกรรมชั้นรองลงมา ซึ่งอรรถกถาจารย์และนักวิชาการร่วมสมัยได้ขยายความเพิ่มเติมจาก พระไตรปิฎก มาแสดงไว้ ดังต่อไปนี้

พระอุปติสสเถระ ได้ให้ความหมายของการศึกษาและขอบเขตของการศึกษา ไว้ในวิมุตติ มรรคว่า สิกขา หมายถึง การศึกษาเรื่องที่ควรศึกษา การศึกษาอันยอดเยี่ยมและการศึกษาเพื่อความ เป็นพระอเสขะ (ผู้ไม่ต้องศึกษา)^{๓๐}

พระพุทธโฆษาจารย์ ได้อธิบายไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่า ไตรสิกขาเป็นทั้งหลักการและวิธี ปฏิบัติเพื่อให้สามารถล่วงพ้นจากอบาย, กามธาตุ และภพทั้งปวง โดยมีเป้าหมายที่การบรรลุพระ นิพพานอันบริสุทธิ์ปราศจากมลทิน ไตรสิกขาเป็นแนวปฏิบัติในทางสายกลางที่มีใช้การปรนเปรอ ตน ด้วยกามสุขและการทรมานตน มีศีลเป็นปฏิปักษ์ต่อกิเลสที่แสดงออกทางกาย วาจา สมาธิเป็น ปฏิปักษ์ต่อกิเลสที่กลุ่มมัจฉิต และปัญญาเป็นปฏิปักษ์ต่ออนุสัยกิเลสที่แอบแนบอยู่ในจิตสามารถ พัฒนาบุคคลให้เป็นพระอริยะผู้มีความบริบูรณ์ด้วยศีลได้แก่ พระโสดาบันและพระสกทาคามี, บริบูรณ์ ด้วยสมาธิ ได้แก่พระอนาคามี และบริบูรณ์ด้วยปัญญา ได้แก่ พระอรหันต์ นอกจากนี้ องค์ธรรมทั้ง ๓ ยังเป็นเครื่องอุดหนุนให้บรรลุคุณวิเศษอันหาได้ยากในบุคคลทั้งไป ดังมีวิชา ๓ เป็นต้น^{๓๑}

^{๒๘}ช.ช. (ไทย) ๒๕/๒๒๖/๑๐๓.

^{๒๙}ช.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๕๐, ๒๙/๕๒/๑๘๒, ๒๙/๑๐๓/๓๑๙, ๒๙/๑๙๗/๕๔๗ -๕๗๙, ๒๙/๒๐๙/ ๖๑๔-๖๑๕.

^{๓๐}พระอุปติสสเถระ, **วิมุตติมรรค**, แปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) และคณะ, (กรุงเทพมหานคร: มหาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๔.

^{๓๑}พระพุทธโฆษาจารย์, **วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑ ตอน ๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏ ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔, ๙-๑๒.

พุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายว่า **การศึกษา** ในภาษาไทยหมายถึง การศึกษาเล่าเรียน ซึ่งตรงกับคำว่า **สิกขา** ในพระพุทธานุศาสน์ หมายถึง การปฏิบัติ ได้รับปริญญาคือ สันราคะ สันโทสะ สันโมหะ ผลของการปฏิบัติสิกขาเป็นอย่างนั้น การปฏิบัติอย่างนั้นก็เพื่อความรอดจากสิ่งอันไม่พึงปรารถนา สิ่งใดที่เป็นความทุกข์ทรมาร ความยุ่งยากลำบากแก่จิตใจก็เรียกว่า อันไม่พึงปรารถนาแก้ไขด้วยการศึกษา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายไตรสิกขาว่า หมายถึงการพัฒนามนุษย์ให้ดำเนินชีวิตตั้งงามถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมรรค เป็นทางดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามของมนุษย์ ต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตน คือ สิกขามรรคกับสิกขาจึงประสานเป็นอันเดียวกัน เมื่อมองในแง่อริยสัจ ๔ ก็เป็นอริยมรรค คือ วิถีชีวิตอันประเสริฐเมื่อเป็นมรรคก็ดำเนินก้าวหน้าไปสู่จุดหมายโดยกำจัดสมุทัยให้หมดไป ช่วยให้เรามีชีวิตที่พึ่งพาวิชา ตัณหา อุปทาน น้อยลงไป ไม่อยู่ใต้อำนาจครอบงำ ของมันพร้อมกับที่เรามีปัญญาเพิ่มขึ้นและดำเนินชีวิตด้วยปัญญามากขึ้นตามลำดับจนกระทั่งในที่สุดพอสมุทัยหมดทุกข์ก็หมดก็บรรลุหมายเป็น นิโรธ โดยสมบูรณ์^{๓๒}

บุญมี แทนแก้ว ให้ความหมายของไตรสิกขาว่า หมายถึง ข้อปฏิบัติ ๓ ชั้น คือ

๑. **ขั้นศีล** ได้แก่ การเว้นชั่ว ประพฤติดี ปฏิบัติเพื่อความปกติสงบเรียบร้อยไม่ทำให้ตนและผู้อื่นเดือดร้อน ข้อปฏิบัติเหล่านี้เรียกว่า ศีลสิกขา แปลว่า สิ่งที่ควรศึกษาอบรม เป็นขั้นศีล

๒. **ขั้นสมาธิ** ได้แก่ การฝึกฝนหรืออบรมจิตใจให้เหมาะสม ตั้งมั่นในลักษณะที่พร้อมจะปฏิบัติงานคือ พิจารณาความเป็นจริง เพื่อเป็นพื้นฐานของการเจริญปัญญา การฝึกบังคับจิตใจให้ตั้งมั่นโดยระลึกทั่วทั่วพร้อม ดังนี้เรียกว่า จิตตสิกขา

๓. **ขั้นปัญญา** ได้แก่ การฝึกฝนอบรมในการพิจารณาสิ่งทั้งปวงให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตามความเป็นจริง หมายถึง กาฝึกฝนอบรมจนเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งปวงถึงกับเกิดความสดดั่งแวชเปื้อน่ายในสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตาได้จริงๆการฝึกฝนเช่นนี้เรียกว่า ปัญญาสิกขา

ระวี ภาวิไล ได้กล่าวถึงไตรสิกขาว่า หมายถึง การศึกษาสามประการตามหลักธรรมในพระพุทธานุศาสน์ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นกุศโลบายแห่งการพัฒนาตนเองที่ถูกต้องของมนุษย์ทุกคนเป็นรากฐานของการพัฒนาทั้งหลายอันจะนำสังคมไปสู่อายุธรรมที่ถูกต้อง^{๓๓}

จากความหมายของไตรสิกขาที่กล่าวมานั้นพอสรุปได้ว่า ไตรสิกขา หมายถึง การพัฒนามนุษย์ให้ดำเนินชีวิตตั้งงามถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมรรค เป็นทางดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามของมนุษย์ ต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตนเอง เริ่มจากการรักษาศีล เพื่อขัดเกลาพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตของตนเองให้บริสุทธิ์ รวมถึงการฝึกหัดการอยู่ร่วมกันของเพื่อนร่วมงานให้มีความเกื้อกูล

^{๓๒}พุทธทาสภิกขุ, การศึกษาสมบูรณ์แบบคือวงกลมที่คุ้มครองโลกถึงที่สุด, (กรุงเทพมหานคร: อูษาการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๘๕-๑๘๖.

^{๓๓}ระวี ภาวิไล, หัวใจของศาสนาพุทธ, บทความเสนอในการประชุมทางวิชาการ เรื่อง หัวใจของศาสนา, ธรรมสถาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๑๗-๑๘ กรกฎาคม ๒๕๒๘.

ต่อกัน และกระบวนการที่สำคัญในการศึกษาต้องพัฒนาตนเองให้บริบูรณ์ด้วยศีล บริบูรณ์ด้วยสมาธิ และบริบูรณ์ด้วยปัญญาเพื่อพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่เป้าหมายสูงสุดในปัจจุบันและอนาคต

๒.๖ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา

๒.๖.๑ ความหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

มนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาองค์กร สังคม อีกทั้งยังเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศอีกด้วย ดังนั้นความตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของมนุษย์ จึงได้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณค่า และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เช่น

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ทรัพยากรมนุษย์นั้นเป็นการมองมนุษย์ในฐานะทรัพยากร คือ เป็นทุนเป็นปัจจัยในการที่จะนำมาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมส่วนการพัฒนาคนโดยมองคนในฐานะเป็นมนุษย์ มีความหมายว่า มนุษย์มีความเป็นมนุษย์ของตัวเอง ชีวิตมนุษย์นั้นมีจุดหมาย จุดหมายของชีวิตคือความสุข อิศราภาพความดี ความงามของชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคล^{๓๔}

อำนาจ แสงสว่าง ได้กล่าวไว้ใน “การจัดการทรัพยากรมนุษย์” ว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การวางแผนอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง เพื่อจัดการให้มีการพัฒนาระดับขีดความสามารถในการปฏิบัติงานของพนักงานและประสิทธิภาพในการดำเนินงานขององค์กร โดยใช้วิธีการฝึกอบรม การให้ความรู้และจัดโปรแกรมการพัฒนาพนักงานให้มีโอกาสได้รับความก้าวหน้าในอาชีพสำหรับในอนาคต^{๓๕}

มัลลี เวชชาชีวะ ได้ให้ความหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึงการวางแผนล่วงหน้าเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ขององค์กรเป็นรายบุคคล ให้เขามีความพร้อมที่จะทำงานในหน้าที่ของเขาให้ได้ผลดีแก่องค์กรมากที่สุด^{๓๖}

พยอม วงศ์สารศรี ได้ให้ความหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การทำให้มีคุณภาพมากขึ้น ในกรณีเกี่ยวกับบุคคลก็คือ การดำเนินการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ และทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบให้มีคุณภาพประสพผลสำเร็จเป็นที่พอใจแก่องค์กร^{๓๗}

^{๓๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ทศวรรษธรรมทัศนะพระปิฎก หมวดศึกษาศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๕๑

^{๓๕}อำนาจ แสงสว่าง, การจัดการทรัพยากรมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทิพย์พิสุทธิ์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๙๖.

^{๓๖}มัลลี เวชชาชีวะ, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยสถาบันพัฒนาบัณฑิตบริหารศาสตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๑.

^{๓๗}พยอม วงศ์สารศรี, การบริหารทรัพยากรมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: คณะวิทยาการจัดการสถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๓๘), หน้า ๑.

วิชัย โสสุวรรณจินดา ได้ให้ความหมาย การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึงกระบวนการที่ผู้บริหารใช้ศิลปะและกลยุทธ์ดำเนินการสรรหา คัดเลือกและบรรจุบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมให้ปฏิบัติงานในองค์กร พร้อมทั้งสนใจการพัฒนา การบำรุงรักษาให้สมาชิกที่ปฏิบัติงานในองค์กรสามารถเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ เพื่อการทุ่มเทการทำงานให้กับองค์กร และสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข^{๓๕}

สมชาย หิรัญกิตติ ได้ให้ความหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง บุคคลซึ่งมีความพร้อม มีความจริงใจ และสามารถที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรหรือเป็นบุคคลในองค์กรที่สามารถสร้างคุณค่าของระบบการบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้ ดังนั้นองค์กรจึงมีหน้าที่ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้ปฏิบัติงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ซึ่งต้องใช้การวางแผนเชิงกลยุทธ์ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์เข้ามาช่วย^{๓๖}

บุญเลิศ ไพรินทร์ ให้ความหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งมวลอันอาจได้แก่การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ความสามารถ ทักษะและทัศนคติโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งจะครอบคลุมกระบวนการจัดการศึกษาให้ทุกคนและทุกระดับได้มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะและทัศนคติอันพึงปรารถนาของสังคมและประเทศชาติและรวมถึงการฝึกอบรม การสอนงานการสับเปลี่ยนหมุนเวียน หรือแม้แต่กระบวนการในการพัฒนาตนเองอีกด้วย^{๓๗}

อำนาจ เจริญศิลป์ ได้ให้ความหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพดีขึ้น ต้องพัฒนาในด้านร่างกายและจิตใจไปพร้อม ๆ กัน นอกจากนั้นจะต้องให้มนุษย์มีความรู้คู่กับคุณธรรมด้วย จึงจะเป็นคนที่สมบูรณ์หรือความเป็นมนุษย์ออกไปอยู่ในสังคมได้ และเมื่อมนุษย์มีความรู้แล้ว ต้องนำไปปฏิบัติ ฝึกฝนให้เกิดผลดีคือ มีประสบการณ์ดีนั้นเอง ประสบการณ์ดี ความรู้ดี มีคุณธรรมดี และมีความสามารถสูงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ควรใช้เป็นหลักในการจัดการทรัพยากรมนุษย์^{๓๘}

จากความหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่กล่าวมานั้นพอสรุปได้ว่า ผู้ถูกควบคุมความประพฤติด้านยาเสพติด นั้นเราสามารถพัฒนาขีดความสามารถในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเอง เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพสูง รวมทั้งมีทัศนคติที่ดีชีวิตของตนเอง ครอบครัว และสังคม สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข

^{๓๕}วิชัย โสสุวรรณจินดา, การบริหารทรัพยากรมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: VJ.พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

^{๓๖}สมชาย หิรัญกิตติ, การบริหารทรัพยากรมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซีระฟิล์ม และไซเท็กซ์ จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

^{๓๗}บุญเลิศ ไพรินทร์, พฤติกรรมการบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๓๘), หน้า ๕.

^{๓๘}อำนาจ เจริญศิลป์, การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐๖.

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗.๑ งานวิจัยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

พระมหาโยทิน ละมุล ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในฐานะทรัพยากรมนุษย์ และนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผลการศึกษาพบว่า ๑. สภาพทั่วไปของพุทธศาสนาในประเทศไทยในปัจจุบัน สถาบันพุทธศาสนาในปัจจุบัน ทั้งในส่วนที่เป็นสถาบันและปัจเจกบุคคลที่เป็นสมาชิกของสถาบันสงฆ์ อยู่ในช่วงที่กำลังก้าวไปสู่ความเสื่อมและสถานการณ์ดูจะเลวร้ายลงทุกวัน จากสถาบันที่เคยมีคุณค่าโดยเฉพาะบทบาทในการเป็นผู้นำด้านคุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมของสังคมในอดีต (ซึ่งในที่นี้ใช้ในความหมายที่เป็นมิติหนึ่งของคำที่เรียกกันในปัจจุบันว่า “จิตวิญญาณ”) ได้กลับกลายมาเป็นเพียงสถาบันหนึ่งที่ตอบสนองสังคมทางด้านพิธีกรรมทางศาสนาเป็นส่วนใหญ่ทำให้คุณค่าของสถาบันสงฆ์ทั้งในระดับองค์กร และปัจเจกบุคคลลดน้อยถอยลง ทั้งนี้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ (๑) พระสงฆ์ไม่ได้รับการศึกษาที่ถูกต้องและทั่วถึง (๒) การทำงานที่ไม่เข้มแข็งและไม่ประสานงานกันอย่างทั่วถึงของพระสงฆ์ทุกระดับ (๓) สถาบันสงฆ์ไม่ได้ดำเนินบทบาทของตนตามพุทธประสงค์อย่างแท้จริงและ (๔) การที่พระสงฆ์ทุกระดับส่วนใหญ่ไม่ปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยภายใต้กรอบแห่งพระธรรมวินัยเหล่านี้ เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้สถาบันสงฆ์นั้น ได้ถูกกลดคุณค่าไปจากสังคมไทยทุกขณะและเป็นสิ่งที่คณะสงฆ์ทุกระดับจะต้องหันมามองและปรับปรุงตนเอง เพื่อดำรงบทบาทการเป็นสถาบันที่มีคุณค่าทางด้านจิตวิญญาณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติด้านคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมของสังคมตลอดไป ๒. บทบาทพระสงฆ์ในฐานะทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตพระสงฆ์ที่จะดำรงบทบาทการเป็นทรัพยากรมนุษย์ทั้งในปัจจุบันและอนาคตนั้นควรมีคุณสมบัติดังนี้ คือ (๑) มีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งและแจ่มแจ้ง (๒) มีความประพฤติตามหลักพระธรรมวินัย ด้วยวัตรปฏิบัติที่ดีงาม (๓) มีความรู้ในวิชาการทางโลกที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการทำหน้าที่ของตน และ (๔) มีความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทั้งในระดับโลกิยะและโลกุตตระ เพราะเมื่อพระสงฆ์ได้พัฒนาตนเองจนมีคุณภาพตามพุทธโอวาทแล้วก็สามารถช่วยพัฒนาคนในสังคมให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีเช่นกัน ๓. บทบาทพระสงฆ์ในฐานะนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตพระสงฆ์ที่จะดำรงบทบาทนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ควรมีคุณสมบัติต่อไปนี้ คือ (๑) มีหลักพระธรรมวินัยเป็นเครื่องอยู่ของตน (๒) มีความเข้าใจในหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง (๓) มีความสามารถในการบริหารจัดการการเรียนการสอนและการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา (๔) มีความสามารถในการที่จะสื่อสารกับคนภายนอกด้วยวิธีการและเทคโนโลยีใหม่ๆ ในกระแสโลกาภิวัตน์ และ (๕) มีความเสียสละ อุดมการณ์ และอุดมคติตามกรอบของพระธรรมวินัยซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้ในยุคปัจจุบัน^{๔๒}

พระพุทธินันท์ บุญเรือง ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากมายที่สามารถนำมาปรับใช้กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบันได้ เช่น หลักทิวฐธัมมิกัตถ สัจจัตถนิกรธรรม

^{๔๒} อานาจ เจริญศิลป์, การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐๖.

สัมปรายักตลสังวัตตนิกรธรรม อธิติบาท มรรค สังโยชน์ หรือรวมเรียกว่า ไตรสิกขา การพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์นั้นเป็นการพัฒนามนุษย์ หลักธรรมเหล่านี้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาทรัพยากร มนุษย์ได้เหมาะสมและเกิดประสิทธิผลซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาหลัก ๆ อยู่เพียง ๔ อย่างคือ การ พัฒนากาย การพัฒนาศีล การพัฒนาจิต และการพัฒนาปัญญา^{๔๓}

พระไพศาล วิสาโล ได้ให้ความคิดเห็นภาพรวมการพัฒนาของประเทศในเชิงบริหาร บุคคลไว้น่าคิดว่า มนุษย์เป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาสังคม สังคมที่เกื้อกูลต่อความเป็นอยู่ที่ดี งานนั้นจักต้องเป็นสังคมที่สงบสุข มั่นคงและราบรื่น มีโภคทรัพย์ ปราศจากความยากจนและสามารถ พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ มีการจัดระเบียบหรือองค์การทางสังคมที่เอื้อให้ประชาชนอยู่ร่วมกัน อย่างผาสุก ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาสังคมเพื่อการพัฒนาบุคคลจักต้องสร้างเงื่อนไขแวดล้อมดังกล่าวให้ เกิดมีขึ้นในสังคม พุทธธรรมนั้นมองโลกและชีวิตอย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นเหตุ ปัจจัยอาศัยกัน การพัฒนาชีวิตหรือการพัฒนาบุคคล จึงแยกไม่ออกจากการพัฒนาสังคม^{๔๔}

พิชญ์ชิต บุญช่วย ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการสร้างภavana ๔ โดยใช้ หลักไตรสิกขา พบว่า ไตรสิกขาเป็นระบบการศึกษาที่เน้นการฝึกอบรมตนเองอย่างเป็นขั้นตอนและมี กระบวนการที่ประสานกันอย่างเป็นพื้นฐานให้แก่กันจนถึงความพ้นทุกข์ โดยเริ่มจากการสำรวจระวาง ภาย วาจา ใจ ไม่ให้ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของกิเลสและให้มีปกติไม่เบียดเบียนผู้อื่น ต่อเมื่อภาย วาจา ใจ สงบระงับจากอารมณ์ภายนอกแล้วจึงเป็นฐานในการฝึกอบรมจิตให้มีสติตั้งมั่น เกิดสมาธิไม่ หวั่นไหวไปตามอำนาจของนิรวณ ๕ จนจิตนิ่ง สงบเป็นกลาง อย่างมีสติอยู่ในสภาพควรแก่การงาน แล้ว จึงสามารถใช้ปัญญาพิจารณาสภาวธรรมที่ปรากฏขึ้นในปัจจุบันขณะจนรู้ทันสภาวะไตรลักษณ์ ของสิ่งทั้งหลายทั้งภายในและภายนอกตามความเป็นจริงและรู้แจ้งในอริยสัจ ๔ ทำให้สามารถละกิเลส ที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง^{๔๕}

บุรุษชัย จงกลณี ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหาร การศึกษาในจังหวัดขอนแก่น โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๒๔ คน โดยใช้เครื่องมือเป็น แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติตนด้านศีลอยู่ในระดับดี ด้านสมาธิอยู่ในระดับปานกลาง

^{๔๓} พระพุทธินันท์ บุญเรือง, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๔๙), หน้า บทคัดย่อ.

^{๔๔} พระไพศาล วิสาโล, *การศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*, (คณะครุศาสตร์: สถาบันราชภัฏเชียงราย, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

^{๔๕} พิชญ์ชิต บุญช่วย, “การศึกษากระบวนการสร้างภavana ๔ โดยใช้หลักไตรสิกขา”, *วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสตร์*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๕๕.

ด้านปัญญาอยู่ในระดับปานกลาง และพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขากับการปฏิบัติงานบริหาร^{๕๖} มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

สมใจ เกียรติพิณิจกุล ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง ผลของการฝึกโปรแกรมพัฒนาจิต โดยเน้นไตรสิกขาตามหลักพระพุทธศาสนา ต่อสภาวะแท้จริงแห่งตนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบรรพตพิสัยพิทยาคม ปีการศึกษา ๒๕๓๓ ใช้กลุ่มตัวอย่าง ๒๐ คนกลุ่มควบคุม ๑๐ กลุ่มทดลอง ๑๐ คน เข้ารับการฝึกตามโปรแกรมเป็นเวลา ๗ วัน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกตามโปรแกรมพัฒนาจิตโดยเน้นหลักไตรสิกขา มีสภาวะแท้จริงแห่งตนสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกตามโปรแกรมพัฒนาจิตโดยเน้นหลักไตรสิกขา^{๕๗} โดยมีค่าความแตกต่างของคะแนนสภาวะแท้จริงแห่งตนเท่ากับ ๑.๔๕๑

สันติชัย อินทรอ่อน ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง ทิศทางและแนวโน้มการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของธนาคารพาณิชย์ไทย พบว่า ผู้บริหารและพนักงานของธนาคารกสิกรไทยส่วนใหญ่ เห็นว่าธนาคารเลือกใช้ปรัชญาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบทุนทางปัญญา มีวิสัยทัศน์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แบบใหม่ที่กำหนดบทบาทของฝ่ายพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ทำหน้าที่ในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง การเป็นหุ้นส่วนทางธุรกิจที่จะมีส่วนร่วมในการกำหนดกลยุทธ์ขององค์การ สนับสนุน แนะนำ และให้คำปรึกษากับสายงานหลักของธนาคารในการเลือกรูปแบบการพัฒนาบุคลากรที่เหมาะสม มีการจัดหาบุคลากรแบบที่เป็นระบบมีมาตรฐานที่ชัดเจน การฝึกอบรมเน้นกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในองค์การ และมีการประเมินผลการปฏิบัติงานแบบประเมินความสัมพันธ์ระหว่างผลงานกับกลยุทธ์ขององค์การ^{๕๘}

ชาญพล นิลประภาพร ได้ทำการศึกษางานวิจัยเรื่อง ความสามารถที่จำเป็นต่อนักพัฒนาทรัพยากรบุคคลในธุรกิจของไทย ผลการศึกษาพบว่า ความสามารถที่สำคัญต่องานในปัจจุบันมากที่สุดของระดับผู้จัดการ คือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสำคัญต่องานในอนาคตมากที่สุดคือหมวดธุรกิจหมวดความสามารถที่สำคัญต่องานในปัจจุบันมากที่สุดของระดับผู้บังคับบัญชาและระดับผู้ปฏิบัติการคือธุรกิจสำคัญต่องานในอนาคตมากที่สุดคือ หมวดภาวะผู้นำปัจจัยที่เอื้อต่อการนำแนวคิดเรื่องความสามารถไปใช้ คือ การตื่นตัวตามกระแสเรื่ององค์การแห่งการเรียนรู้และพฤติกรรมของคนรุ่นใหม่ ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค คือ ระบบอาวุโสและทัศนคติ^{๕๙}

^{๕๖}บุรุษชัย จงกลณี, “การปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหารการศึกษา ในจังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๙), หน้า บทคัดย่อ.

^{๕๗}สมใจ เกียรติพิณิจกุล, “ผลของการฝึกโปรแกรมการพัฒนาจิตโดยเน้นไตรสิกขาตามหลักพระพุทธศาสนาต่อสภาวะแท้จริงแห่งตนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖”, **ปริญญาานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๓๕), หน้า บทคัดย่อ.

^{๕๘}สันติชัย อินทรอ่อน, **ทิศทางและแนวโน้มการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของธนาคารพาณิชย์ไทย**, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้าบทคัดย่อ.

^{๕๙}ชาญพล นิลประภาพร, “ความสามารถที่จำเป็นต่อนักพัฒนาทรัพยากรบุคคลในธุรกิจของไทย”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาเทคโนโลยีการบริหาร:สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า บทคัดย่อ.

สัญญาพร อุทัยพันธุ์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ในสถานประกอบการ จังหวัดขอนแก่น ใน ๔ ด้าน ประกอบด้วย ด้านการมีส่วนร่วมในการกำหนดกลยุทธ์ ด้านการเป็นผู้เชี่ยวชาญทางการบริหาร ด้านการเป็นผู้เชี่ยวชาญการพนักงาน และด้านการเป็นตัวการในการเปลี่ยนแปลง จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคลประเภทของสถานประกอบการและขนาดของสถานประกอบการกลุ่มตัวอย่าง คือ นักบริหารทรัพยากรมนุษย์ในสถานประกอบการจังหวัดขอนแก่น จำนวน ๑๔๕ คน ผลการวิจัยพบว่า ๑๒๑๑. ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคลของนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ในสถานประกอบการ จังหวัดขอนแก่น จำนวน ๑๒๑ คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุโดยเฉลี่ยอยู่ในช่วง ๒๖ – ๓๕ ปี อายุการทำงานอยู่ในช่วง ๖ – ๑๐ ปี มีรายได้ในช่วง ๑๐,๐๐๐ – ๒๐,๐๐๐ บาท เป็นสถานประกอบการอุตสาหกรรมการผลิต และเป็นสถานประกอบการขนาดกลาง๒. นักบริหารทรัพยากรมนุษย์ในสถานประกอบการ จังหวัดขอนแก่น ในปัจจุบันได้ดำเนินการในบทบาทการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ด้านการมีส่วนร่วมในการกำหนดกลยุทธ์มากที่สุด รองลงมาได้ดำเนินการในบทบาทด้านการเป็นผู้เชี่ยวชาญการพนักงาน รองลงมาได้ดำเนินการในบทบาทด้านการเป็นผู้เชี่ยวชาญทางการบริหาร และได้ดำเนินการในบทบาทด้านการเป็นตัวการในการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด ๓. นักบริหารทรัพยากรมนุษย์เพศชายกับนักบริหารทรัพยากรมนุษย์เพศหญิง ได้ดำเนินการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในสถานประกอบการ จังหวัดขอนแก่น ด้านการมีส่วนร่วมในการกำหนดกลยุทธ์แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ ๔. นักบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่มีช่วงการทำงานที่ต่างกัน และมีช่วงรายได้ที่ต่างกัน ได้ดำเนินการบทบาทการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในสถานประกอบการ จังหวัดขอนแก่นด้านการเป็นตัวการในการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ ๕. นักบริหารทรัพยากรมนุษย์ในสถานประกอบการบริการกับนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ในสถานประกอบการอุตสาหกรรมการผลิตได้ดำเนินการบทบาทการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในสถานประกอบการ จังหวัดขอนแก่น ด้านการมีส่วนร่วมในการกำหนดกลยุทธ์และด้านการเป็นผู้เชี่ยวชาญทางการบริหารแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕^{๕๐}

นพพร ศรีผัด ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการตัดสินใจเสพยาบ้าของเยาวชนหญิงในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเขตภาคเหนือตอนบน” ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการตัดสินใจเสพยาบ้าของเยาวชนหญิง มีลักษณะสัมพันธ์ภายในครอบครัว คือสภาพครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ และปัจจัยส่วนบุคคลคือความต้องการของวัยรุ่นได้แก่ เสพยาบ้าเพื่อไม่ให้วังวนนอน ลดความอ้วน ประชดสามมี คลายเครียด^{๕๑}

นิมิต บูรพาสถิต ศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาบ้าของนักเรียน: ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนมาข่าวิทยสภาร พบว่า ปัจจัยด้านบุคคลส่งผลให้เสพยาบ้า จะประกอบด้วย ๑) ความรู้เกี่ยวกับผลเสียของเสพยาบ้า ๒) อำนาจการซื้อ ส่วนปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลให้เสพยาบ้าประกอบ

^{๕๐}สัญญาพร อุทัยพันธุ์, “บทบาทของนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ในสถานประกอบการจังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๖), หน้า บทคัดย่อ.

^{๕๑}นพพร ศรีผัด, “กระบวนการตัดสินใจเสพยาบ้าของเยาวชนหญิงในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเขตภาคเหนือตอนบน”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ ส่งเสริมสุขภาพ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘).

ด้วย ๑) ครอบครัวและความสัมพันธ์ในครอบครัว ๒) ความสัมพันธ์กับเพื่อน ๓) สถานการณ์ยาบ้าในโรงเรียน และ ๔) สถานการณ์ยาบ้าจากชุมชนที่อาศัย^{๕๒}

นิพันธ์ จำเนียรพันธุ์ ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดีเสพยาบ้า: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ต้องขังทัณฑสถานบำบัดพิเศษพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า ๑) ปัจจัยภูมิหลังของผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำในคดีเสพยาบ้า ส่วนใหญ่อายุไม่เกิน 30 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา สถานภาพโสด นับถือศาสนาพุทธ ๒) ปัจจัยและสาเหตุที่มีผลในการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในคดี เสพยาบ้า ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป รายได้ต่อเดือนระหว่าง ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท สภาพครอบครัว บิดามารดาอยู่ร่วมกันและไม่มีส่วนรู้เห็นในการกระทำผิด ที่อยู่อาศัยเป็นของบิดามารดา ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลบริเวณชุมชนแออัด สาเหตุของการเสพยาบ้ามาจากการอยากลอง ส่วนที่ไม่สามารถเลิกเสพยา ได้เพราะจำเป็นต้องการใช้ในการทำงาน โดยทราบดีว่ายาบ้าทำให้เสียอนาคตและมีผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจ การคบเพื่อนที่มีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติดและรู้ว่าการจำหน่ายยาบ้ามีโทษหนักกว่าการเสพยา การที่กลับไปกระทำผิดซ้ำมาจากการไม่มีงานทำและมีปัญหาด้านการเงิน ๓) แนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคดีการกระทำ ผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดีเสพยาบ้า ส่วนใหญ่ต้องการให้มีงานรองรับหลังพ้นโทษเพื่อจะได้มีรายได้เลี้ยงตัวเองและครอบครัวโดยสังคมยอมรับและให้โอกาสกลับตัวเป็นคนดี^{๕๓}

มานะ สันตติพงษ์ ศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการใช้ยาเสพติดของ นักเรียน: ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนแก่ง "วิทยสถานาร" ตำบลทางเกวียน อำเภอแก่ง จังหวัดระยอง ผลการศึกษาพบว่าสาเหตุที่ทำให้นักเรียนในโรงเรียนแก่ง "วิทยสถานาร" เสพยาบ้ามาจาก การอยากลองอยากลอง ตามเพื่อน ปัญหารายได้ของครอบครัว โรงเรียนขาดการแนะนำที่เหมาะสม การซื้อขายยาบ้าได้ง่าย^{๕๔}

ศุภร ชินะ ศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมป้องกัน ยาเสพติดของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ สังกัดอาชีวศึกษา จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า ๑) พฤติกรรมป้องกันยาเสพติดโดยรวมอยู่ในระดับมาก ๒) ปัจจัยส่วนบุคคลโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้ผลดังนี้ ด้านการควบคุมตนเอง ด้านทักษะชีวิต และด้านการรับรู้เกี่ยวกับยาเสพติด ๓) ปัจจัยด้านครอบครัวโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะด้านการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวและด้านสัมพันธ์ภาพในครอบครัว ๔) ปัจจัยด้านสังคมโดยรวมอยู่ในระดับ

^{๕๒}นิमित บูรพาสิทธิ, “ปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาบ้าของนักเรียน: ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนมาบข่าวิทยาคาร”, **ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๖).

^{๕๓}นิพันธ์ จำเนียรพันธุ์, “แนวทางการแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดีเสพยา: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ต้องขังทัณฑสถานบำบัดพิเศษพระนครศรีอยุธยา”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๑).

^{๕๔}มานะ สันตติพงษ์, “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการใช้ยาเสพติดของนักเรียน: ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนแก่ง “วิทยสถานาร” ตำบลทางเกวียน อำเภอแก่ง จังหวัดระยอง”, **ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๕).

ปานกลาง ซึ่งเป็นด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากสถานศึกษา เพื่อน ครอบครัว และชุมชน ๕) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีพฤติกรรมป้องกันยาเสพติดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และ ๖) การได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากสถานศึกษา การควบคุมตนเอง ทักษะชีวิต และการรับรู้ยาเสพติด สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมการป้องกันยาเสพติดได้ร้อยละ ๓๒.๘^{๕๕}

สำเนา มากแบน ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านครอบครัว และการปฏิบัติของครอบครัวกับลักษณะการเสพยาบ้าของวัยรุ่นที่เข้ารับการบำบัดในแผนก ผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลธัญญารักษ์ ผลการวิจัยพบว่า บิตามารดาของวัยรุ่นที่เสพติดยาบ้าส่วนมากจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว รายได้ของครอบครัวพอกินพอใช้ สัมพันธภาพระหว่างบิดามารดาอยู่ในระดับปานกลาง วัยรุ่นที่เสพติดยาบ้าส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ ๑๖-๑๘ปี^{๕๖}

^{๕๕}ศุภร ชินะเกตุ, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมป้องกันยาเสพติดของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓).

^{๕๖}สำเนา มากแบน. “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านครอบครัวและการปฏิบัติของครอบครัวกับลักษณะการเสพยาบ้าของวัยรุ่นที่เข้ารับการบำบัดในแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลธัญญารักษ์”, วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารพยาบาล, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ ๒.๑ “ปัจจัยทางพุทธธรรมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจเพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด”

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธจิตวิทยาเพื่อฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ในสถานศึกษาสำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๓ (ประจำศาลแขวงธนบุรี) ซึ่งมีรายละเอียดของวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย (Research Design)

การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยสำรวจเชิงพรรณนา ณ จุดเวลาใดเวลาหนึ่ง แบบภาคตัดขวาง (Cross-sectional Descriptive Survey Research) ในสถานศึกษาสำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๓ (ประจำศาลแขวงธนบุรี)

๓.๒ ประชากรศึกษาและกลุ่มตัวอย่าง (Population and Sample group)

๓.๒.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Population and Sample group)

๓.๒.๑.๑ ประชากรศึกษา

ประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นผู้ถูกคุมความประพฤติที่ติดยาเสพติดที่อยู่ระหว่างการควบคุมความประพฤติในสถานศึกษาสำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๓ (ประจำศาลแขวงธนบุรี) ปับประมาณ ๒๕๕๕ มีจำนวน ๑,๘๐๐ คน

๓.๒.๑.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ถูกคุมความประพฤติที่ติดยาเสพติดที่อยู่ระหว่างการควบคุมความประพฤติในสถานศึกษาสำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๓ (ประจำศาลแขวงธนบุรี) และเคยผ่านและไม่เคยผ่านการอบรมการพัฒนาคติธรรมตามแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด

๓.๒.๒ การคำนวณขนาดตัวอย่าง

การคำนวณหาขนาดตัวอย่าง ใช้วิธีการคำนวณขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรของKrejcie and Morgan^๑ โดยผู้วิจัยกำหนดให้ ระดับความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้ ๖% และระดับความเชื่อมั่น ๙๕% ($\alpha = 0.05$, $Z = 1.96$) ใช้ข้อมูลจำนวนผู้ติดยาเสพติดในสถานศึกษา

^๑Krejcie, R.V. and Morgan, D.W., Determining Sample Size for Research Activities, Educational and Psychological Measurement, 1970, pp. 607-610.

สำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๓ (ประจำศาลแขวงธนบุรี) เป็นฐานคำนวณ ๑,๘๐๐ คน
แทนค่าในสูตร Krejcie and Morgan ดังนี้

$$n = \frac{\chi^2 Np(1-p)}{e^2(N-1) + \chi^2 p(1-p)}$$

- n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
N = ขนาดของประชากร
e = ระดับความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้
 χ^2 = ค่าไคสแควร์ที่ df เท่ากับ 1 และระดับความเชื่อมั่น 95% ($\chi^2=3.841$)
p = สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร (ถ้าไม่ทราบให้กำหนด p = 0.5)

แทนค่าในสูตร

$$\begin{aligned} \text{เมื่อ } N &= ๑๘,๐๐, p = ๐.๕ \quad e = ๐.๐๖ \\ n &= \frac{๓.๘๔๑ \times ๑๘,๐๐๐ \times ๐.๕ \times ๐.๕}{๐.๐๖ \times ๐.๐๖ \times (๑๘,๐๐๐ - ๑) + ๓.๘๔๑ \times ๐.๕ \times ๐.๕} \\ &= ๒๖๒.๙ \end{aligned}$$

จากสูตรคำนวณนี้ต้องใช้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้ จำนวน ๒๖๒.๙ ราย เพื่อป้องกันการสูญหายของข้อมูลและความสมบูรณ์ของข้อมูลในแบบสอบถาม ผู้วิจัยจึงได้เพิ่มจำนวนตัวอย่างอีก ร้อยละ ๑๐

$$n = ๒๖๒.๙ + ๒๖๒.๙ \times ๑๐\% = ๒๘๙.๑๔ \cong ๒๙๐$$

สรุปได้ว่า ผู้วิจัยต้องเก็บจำนวนตัวอย่างผู้ติดยาเสพติดในสถานศึกษาสำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๓ (ประจำศาลแขวงธนบุรี) อย่างน้อยสุด ๒๙๐ ด้วยความผิดพลาดไม่เกิน ร้อยละ ๖ ที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ ๙๕

๓.๒.๓ เทคนิคการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบไม่ใช่หลักความน่าจะเป็น (Non-probability sampling) โดยวิธีการเก็บตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ในกลุ่มผู้ติดยาเสพติดในสถานศึกษาสำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๓ (ประจำศาลแขวงธนบุรี) ตามจำนวนขนาดตัวอย่างในการวิจัยนี้ อย่างน้อย ๒๘๙ ราย ทั้งนี้จำนวนที่เก็บได้จริง (Field survey) เท่ากับ ๒๘๙ ราย ดังนั้น จำนวนขนาดตัวอย่างที่เก็บได้ในการวิจัยนี้ถือว่าเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของการกำหนดขนาดตัวอย่างที่เหมาะสม

๓.๓ การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่างและเกณฑ์การคัดผู้ยินยอมตนให้ทำการวิจัย

ผู้วิจัยคำนึงถึงสิทธิของผู้เข้าร่วมวิจัยตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

๑. ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยแบบสำรวจที่ไม่มีการระบุ ชื่อ-สกุล โดยข้อมูลทั้งหมดผู้วิจัยถือเป็นความลับ และไม่เปิดเผยถึงแหล่งที่มาของข้อมูลเป็นรายบุคคล
๒. การนำเสนอข้อมูลและการนำเสนอผลการวิจัยกระทำในภาพรวม ไม่นำเสนอข้อมูลเป็นรายบุคคล
๓. เมื่อผลการวิจัยได้รับการตีพิมพ์และเผยแพร่แล้ว ผู้วิจัยจะทำลายแบบสำรวจ

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยข้อคำถามในแบบสอบถามสร้างจากการทบทวนทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตใจตามแนวทางพุทธจิตวิทยา แบบสอบถาม ประกอบด้วย ๔ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ แบบสอบถามปัจจัยส่วนบุคคล

ประกอบด้วย เป็นข้อคำถามปลายปิดและให้เลือกตอบ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ สถานภาพสมรส สภาพครอบครัว

ส่วนที่ ๒ แบบสอบถามปัจจัยด้านสังคม

ประกอบด้วย เป็นข้อคำถามปลายปิดและให้เลือกตอบมี ๕ ระดับ ได้แก่ การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม การปฏิบัติตนเป็นจิตอาสา ความสัมพันธ์ระหว่างครูอาจารย์ ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน

ข้อคำถามปัจจัยด้านสังคม มีข้อคำถาม ๑๕ ข้อ มีระดับคะแนนเป็น likert scale ให้เลือกตอบ ๑- ๕ มีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ข้อความ	ความหมาย	คะแนนบวก	คะแนนลบ
มากที่สุด	ระดับพฤติกรรมและการรับรู้	๕	๑
มาก	ระดับพฤติกรรมและการรับรู้	๔	๒
ปานกลาง	ระดับพฤติกรรมและการรับรู้	๓	๓
น้อย	ระดับพฤติกรรมและการรับรู้	๒	๔
น้อยที่สุด	ระดับพฤติกรรมและการรับรู้	๑	๕

เกณฑ์การแปลความหมายระดับพฤติกรรมและการรับรู้ต่อด้านสังคม มีข้อคำถาม ๑๕ ข้อ แต่ละข้อมีคะแนน ๑-๕ คะแนน มีคะแนนต่ำสุด ๑๕ คะแนน และคะแนนสูงสุด ๗๕ คะแนน แปลความหมายได้ดังนี้

$$\text{คะแนนดิบมีค่าระหว่าง } ๑๕ - ๗๕ \text{ คะแนน จัดคะแนนเป็น } ๓ \text{ กลุ่ม}$$

$$\text{ค่าพิสัย} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{๗๕ - ๑๕}{๓} = ๒๐$$

ระดับต่ำ	คะแนนอยู่ระหว่าง	๑๕ - ๕๙.๙	คะแนน
ระดับพอใช้	คะแนนอยู่ระหว่าง	๓๕ - ๓๙.๙	คะแนน
ระดับดี	คะแนนอยู่ระหว่าง	๕๕ - ๗๕	คะแนน

ส่วนที่ ๓ แบบสอบถามปัจจัยด้านจิตลักษณะ

ประกอบด้วย เป็นข้อความปลายปิดและให้เลือกตอบมี ๕ ระดับ ได้แก่ การรักษาเบญจศีล-เบญจธรรม การปฏิบัติตนหลักกัทธิบาทสี่

ข้อความ	ความหมาย	คะแนนบวก	คะแนนลบ
มากที่สุด	ระดับพฤติกรรมและการรับรู้	๕	๑
มาก	ระดับพฤติกรรมและการรับรู้	๔	๒
ปานกลาง	ระดับพฤติกรรมและการรับรู้	๓	๓
น้อย	ระดับพฤติกรรมและการรับรู้	๒	๔
น้อยที่สุด	ระดับพฤติกรรมและการรับรู้	๑	๕

เกณฑ์การแปลความหมายระดับพฤติกรรมและการรับรู้ต่อด้านจิตลักษณะ มีข้อความ ๑๕ ข้อ แต่ละข้อมีคะแนน ๑-๕ คะแนน มีคะแนนต่ำสุด ๑๕ คะแนนและคะแนนสูงสุด ๗๕ คะแนน แปลความหมายได้ดังนี้

คะแนนดิบมีค่าระหว่าง ๑๕ - ๗๕ คะแนน จัดคะแนนเป็น ๓ กลุ่ม

$$\text{ค่าพิสัย} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{๗๕ - ๑๕}{๓} = ๒๐$$

ระดับต่ำ	คะแนนอยู่ระหว่าง	๑๕ - ๕๙.๙	คะแนน
ระดับพอใช้	คะแนนอยู่ระหว่าง	๓๕ - ๓๙.๙	คะแนน
ระดับดี	คะแนนอยู่ระหว่าง	๕๕ - ๗๕	คะแนน

ส่วนที่ ๔ แบบสอบถาม ความเข้มแข็งของจิตต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด

เป็นข้อความปลายปิดและให้เลือกตอบมี ๕ ระดับ ประกอบด้วย ๑. การพัฒนาทางจิตใจ (Development Mind) ผ่านหลักธรรมเบญจศีล-เบญจธรรม ๒. ความมุ่งมั่นในบารัทยาเสพติด (Effect) และ ๓. ความมีเมตตา (kindness)

คำถามมีระดับคะแนนเป็น likert scale ให้เลือกตอบ ๑- ๕ มีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ข้อความ	ความหมาย	คะแนนบวก	คะแนนลบ
มากที่สุด	ระดับข้อเท็จจริง	๕	๑
มาก	ระดับข้อเท็จจริง	๔	๒
ปานกลาง	ระดับข้อเท็จจริง	๓	๓
น้อย	ระดับข้อเท็จจริง	๒	๔
น้อยที่สุด	ระดับข้อเท็จจริง	๑	๕

เกณฑ์การแปลความหมายระดับความเข้มแข็งของจิตต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด มีข้อคำถาม ๓๐ ข้อ แต่ละข้อมีคะแนน ๑-๕ คะแนน มีคะแนนต่ำสุด ๓๐ คะแนน และคะแนนสูงสุด ๑๕๐ คะแนน ดังนั้นคะแนนที่ได้นำมาหาค่าเฉลี่ยและแปลความหมายทุกข้อเรียบร้อยแล้วดังนี้

คะแนนดิบมีค่าระหว่าง ๓๐ - ๑๕๐ คะแนน จัดคะแนนเป็น ๓ กลุ่ม

$$\text{ค่าพิสัย} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{๑๕๐ - ๓๐}{๓} = ๔๐$$

ระดับต่ำ	คะแนนอยู่ระหว่าง	๒๐ - ๕๙.๙	คะแนน
ระดับพอใช้	คะแนนอยู่ระหว่าง	๖๐ - ๙๙.๙	คะแนน
ระดับดี	คะแนนอยู่ระหว่าง	๑๐๐ - ๑๕๐	คะแนน

๓.๕ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถาม ผู้วิจัยดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

๓.๕.๑ ทดสอบดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ (Index of Consistency: IOC)

นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมข้อคำถามจากการวิจัยที่ผู้วิจัยสนใจ ให้อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิชีวิตและความตาย และด้านพุทธจิตวิทยา จำนวน ๕ ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ทั้งนี้ผู้วิจัยหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of item objective congruence:IOC) โดยมีวัตถุประสงค์ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ โดยจะให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาข้อคำถามแล้วให้คะแนนดังนี้

คะแนน +๑ ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

คะแนน ๐ ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

คะแนน -๑ ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์

นำผลคะแนนที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิคำนวณหาค่า IOC ตามสูตร

$$IOC = \Sigma R/N \quad \text{เมื่อ } \Sigma R = \text{ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด}$$

$$N = \text{จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด}$$

โดยที่เกณฑ์ คือ - ข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ ๐.๕๐-๑.๐๐ มีค่าความเที่ยงตรง ใช้ได้

- ข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า ๐.๕๐ ต้องปรับปรุง ยังใช้ไม่ได้

ทั้งนี้ ค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC โดยผู้ทรงคุณวุฒิ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่าค่าที่ได้นั้น มากกว่า ๐.๕ ทุกรายข้อ ถือได้ว่าเครื่องมือนี้มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาใช้ได้ โดยแบบสอบถามทั้งชุดนี้มีค่า IOC เท่ากับ ๑.๐ ซึ่งมากกว่าเกณฑ์ที่ยอมรับได้คือไม่น้อยกว่า ๐.๘

๓.๕.๒ ทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ (try out) โดยนำแบบสอบถามที่แก้ไขปรับปรุงแล้ว ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ไปทดลองใช้ (try out) กับผู้ถูกคุมความประพฤติที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ ราย ทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถาม โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha Coefficient) ในแบบสอบถามที่เป็นแบบวัดประมาณค่า (Rating scale) โดยกำหนดระดับความน่าเชื่อถือไม่ต่ำกว่า ๐.๗ เป็นไปตามเกณฑ์ของ (Malhotra & Birks, ๒๐๐๗) ผลการทดสอบพบว่าแบบสอบถามทั้งชุดนี้มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .๙๓๔ หากความเชื่อมั่นของแบบสอบถามไม่ได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด ผู้วิจัยใช้วิธีทางสถิติที่เรียกว่า Modification index ที่ในการปรับแบบสอบถาม เช่น การตัดข้อคำถามบางข้อ หรือการแก้ปรับความชัดเจนของภาษาและความหมายต่อไป (ตารางที่ ๓.๑)

ตารางที่ ๓.๑ แสดงค่าการทดสอบ Reliability ตาม Cronbach Method

รายการ	Alpha Coefficient	
	Pilot study	Field study
๑. ปัจจัยด้านสังคม (๑๕ ข้อ)	.๗๘๔	.๗๑๐
๒. ปัจจัยด้านจิตลักษณะ (๑๕ ข้อ)	.๘๙๘	.๘๖๕
๓. ความเข้มแข็งของจิตต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด จำนวน (๓๐ ข้อ)	.๘๗๖	.๘๖๗
๒.๑ ด้านการพัฒนาทางจิตใจ (๑๐ ข้อ)	.๘๑๐	.๘๑๗
๒.๒ ด้านความมุ่งมั่นในบำบัดยาเสพติด (๑๐ ข้อ)	.๗๒๕	.๗๔๕
๒.๓ ด้านความมีเมตตา (๑๐ ข้อ)	.๙๑๐	.๘๖๒
แบบสอบถามทั้งชุด (๖๐ ข้อ)	.๙๓๔	.๙๐๙

สรุปได้ว่าค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งชุดจำนวน ๖๐ ข้อคำถาม เท่ากับ .๙๓๔ อยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ ซึ่งหมายความว่าสามารถนำไปใช้ในงานวิจัยนี้ได้

๓.๖ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถาม กรณีที่กลุ่มผู้ถูกคุมความประพฤติที่ตกเป็นตัวอย่างมีปัญหาเรื่องการอ่านแบบสอบถาม ผู้วิจัยจะเป็นผู้อ่านแบบสอบถามให้ โดยมีขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้

๑. ผู้วิจัยทำหนังสือจากคณบดีคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้อำนวยการสถานศึกษาสำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๓ (ประจำศาลแขวงธนบุรี) เพื่อขออนุญาตดำเนินการวิจัยในสถานศึกษาสำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๓ (ประจำศาลแขวงธนบุรี)

๒. ผู้วิจัยเข้าพบผู้อำนวยการสถานศึกษาสำนักงานกรุงเทพมหานคร ๓ (ประจำศาลแขวงธนบุรี) เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ และขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ และกลุ่มเป้าหมาย โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้เพียงแบบสอบถาม

๓. ในวันเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจะเป็นผู้ชี้แจงแบบสอบถามและชี้แจงสิทธิการเข้าร่วมหรือปฏิเสธการเข้าร่วมการวิจัย และอธิบายวิธีการตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง เมื่อผู้ถูกคุมความประพฤติเข้าใจจึงเริ่มดำเนินการเก็บแบบสอบถาม โดยใช้ระยะเวลาประมาณไม่เกิน ๓๐ นาที ในกรณีที่ตัวอย่างมีปัญหาทางสายตา หรือ การอ่าน หรือการเขียน ผู้วิจัยได้อ่านแบบสอบถามให้ตามข้อคำถามโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงข้อความใดๆทั้งสิ้น และหากผู้ถูกคุมความประพฤติไม่สามารถเขียนคำตอบได้ ผู้วิจัยจะเป็นผู้ลงคำตอบตามที่ตัวอย่างเลือกเท่านั้นโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ ทั้งนี้หากข้อคำถามข้อใดที่ผู้ถูกคุมความประพฤติไม่เข้าใจและมีข้อสงสัยในคำถามบางข้อ ผู้วิจัยจะเป็นผู้ชี้แจงเพื่อความกระจ่างในข้อคำถามนั้นๆอย่างเป็นทางการเหมือนกันหมดทุกรายจนเข้าใจ

๔. เมื่อผู้ถูกคุมความประพฤติตอบข้อคำถามเสร็จสิ้นและส่งคืน ผู้วิจัยจะตรวจความครบถ้วนของการตอบคำถามทุกข้อ หากมีข้อใดไม่ตอบผู้วิจัยจะให้กลุ่มตัวอย่างทำให้ครบทุกข้ออีกครั้ง

๕. ผู้วิจัยป้อนข้อคำถามพร้อมใส่รหัส (Code) โดยใช้โปรแกรมทางสถิติ และก่อนวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องและความเป็นไปได้ของข้อมูล (Cleaning data) หากพบว่าแบบสอบถามมีความผิดปกติของคำตอบที่ไม่สอดคล้องกัน ผู้วิจัยจะตัดแบบสอบถามทิ้งทั้งหมด

๖. วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์และสมมุติฐานการวิจัย โดยใช้สถิติที่เหมาะสมต่อไป

๗. นำเสนอผลการวิจัยในภาพรวมเท่านั้น และหากผู้วิจัยมีการนำเสนอผลการวิจัยในที่ต่าง ๆ ผู้วิจัยจะหลักการเคารพความเป็นบุคคล (Respect for person) โดยจะไม่ระบุชื่อจริงนามสกุลจริง ภาพถ่ายบุคคล และสถานที่ ที่ไม่ได้รับอนุญาตจากผู้ถูกคุมความประพฤติมานำเสนอเป็นอันขาดเพื่อเป็นการปกป้องและเคารพสิทธิของกลุ่มตัวอย่าง

๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ตรวจสอบความถูกต้องของทุกข้อคำถามเรียบร้อยแล้ว (Cleaning data) มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ มีรายละเอียดดังนี้

๓.๗.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) รายงานข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง สถิติที่ใช้ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๓.๗.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติอนุมาน(Inferential Statistics) ตามสมมุติฐานการวิจัย สถิติที่ใช้ได้แก่ Pearson correlation และ Multiple regression

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาปัจจัยทางพุทธธรรมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจเพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ใช้รูปแบบการวิจัยสำรวจเชิงพรรณนา ณ จุดเวลาใดเวลาหนึ่ง แบบภาคตัดขวาง (Cross-sectional Descriptive Survey Research) กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ถูกควบคุมความประพฤติในสถานศึกษาสำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๓ (ประจำศาลแขวงธนบุรี) ที่มารายงานตัวประจำเดือน จำนวน ๒๙๙ คน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีรายละเอียดดังนี้

- ๔.๑ ข้อมูลคุณลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง
- ๔.๒ ปัจจัยทางพุทธธรรมของผู้ติดยาเสพติด
- ๔.๓ ระดับความเข้มแข็งของจิตต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด
- ๔.๔ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความเข้มแข็งของจิตต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติดของผู้ถูกควบคุมความประพฤติ
- ๔.๕ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด
- ๔.๖ น้ำหนักอิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด

๔.๑ ข้อมูลคุณลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

พบว่าผู้ถูกควบคุมความประพฤติเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง โดยเป็นเพศชาย ร้อยละ ๖๒.๕ และเพศหญิง ๓๗.๕ สามารถพบผู้ถูกควบคุมความประพฤติได้ทุกช่วงอายุ คือ ต่ำกว่า ๒๐ ปี ๒๐-๒๙ ปี ๓๐-๓๙ ปี ๔๐-๔๙ ปี ๕๐-๕๙ ปี และ ๖๐ ปีขึ้นไป พบร้อยละ ๕.๐ ๓๐.๘ ๓๓.๘ ๑๙.๗ ๘.๗ และ ๒.๐ ตามลำดับ

ผู้ถูกควบคุมความประพฤติมีระดับการศึกษาทุกระดับการศึกษาคือ ตั้งแต่ ชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา ปวช/ปวส/อนุปริญญา ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า หรือสูงกว่าปริญญาตรี พบ ร้อยละ ๓๔.๔, ๔๖.๒, ๑๕.๑, ๔.๐ และ ๐.๓ ตามลำดับ

อาชีพของผู้ถูกควบคุมความประพฤติส่วนใหญ่ทำอาชีพรับจ้าง/ลูกจ้าง พบร้อยละ ๕๔.๒ รองลงมาทำอาชีพพนักงานเอกชน ร้อยละ ๒๐.๔ ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย ร้อยละ ๑๒.๗ ราชการ/รัฐวิสาหกิจ พบร้อยละ ๔.๗ เกษตรกร ร้อยละ ๑.๗ และไม่มีอาชีพ ร้อยละ ๖.๔

รายได้ต่อเดือนของผู้ถูกควบคุมความประพฤติ ส่วนมากมีรายได้ต่ำกว่า ๓,๐๐๐ บาทต่อเดือน ร้อยละ ๑๐.๗ รายได้ช่วง ๓,๐๐๑ - ๙,๐๐๐ บาทต่อเดือน ร้อยละ ๒๘.๔ รายได้ช่วง ๙,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาทต่อเดือน ร้อยละ ๓๗.๘ รายได้สูงกว่า ๑๕,๐๐๐ บาทต่อเดือน ขึ้นไป ร้อยละ ๑๙.๔ และพบว่าไม่มีรายได้ ร้อยละ ๓.๗

สถานภาพสมรสของผู้ถูกควบคุมความประพฤติ พบว่ามีสถานภาพโสดมากที่สุด ร้อยละ ๔๙.๕ รองลงมาใช้ชีวิตคู่ ร้อยละ ๔๐.๘ หย่าร้าง ร้อยละ ๖.๐ และเป็นหม้าย ร้อยละ ๓.๗

การอยู่อาศัยในครอบครัว พบว่า ผู้ถูกควบคุมความประพฤติ ส่วนใหญ่อยู่กับครอบครัว ร้อยละ ๗๐.๖ อยู่กับญาติ/มิตร ร้อยละ ๑๕.๗ และ ไม่มีที่อยู่อาศัย ร้อยละ ๒.๐

ตารางที่ ๔.๑ ข้อมูลคุณลักษณะทั่วไป

(n = ๒๙๙ คน)

	ตัวแปร	จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	๑๘๗	๖๒.๕
	หญิง	๑๑๒	๓๗.๕
อายุ	ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๕	๕.๐
	๒๐-๒๙ ปี	๙๒	๓๐.๘
	๓๐-๓๙ ปี	๑๐๑	๓๓.๘
	๔๐-๔๙ ปี	๕๙	๑๙.๗
	๕๐-๕๙ ปี	๒๖	๘.๗
	๖๐ ปีขึ้นไป	๖	๒.๐
การศึกษา	ประถมศึกษา	๑๐.๓	๓.๔
	มัธยมศึกษา	๑๓๘	๔๖.๒
	ปวช/ปวส/อนุปริญญา	๔๕	๑๕.๑
	ปริญญาตรี/เทียบเท่า	๑๒	๔.๐
	สูงกว่า ป.ตรี	๑	.๓
อาชีพ	ไม่มีอาชีพ	๑๙	๖.๔
	รับจ้าง/ลูกจ้าง	๑๖๒	๕๔.๒
	พนักงานเอกชน	๖๑	๒๐.๔
	ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	๓๘	๑๒.๗
	กสิกรรม/เกษตรกร	๕	๑.๗
	ราชการ/รัฐวิสาหกิจ	๑๔	๔.๗

ตารางที่ ๔.๑ ข้อมูลคุณลักษณะทั่วไป (ต่อ)

	ตัวแปร	จำนวน	ร้อยละ
รายได้	ไม่มีรายได้	๑๑	๓.๗
	ต่ำกว่า ๓,๐๐๐ บาท	๓๒	๑๐.๗
	๓,๐๐๑ - ๙,๐๐๐ บาท	๘๕	๒๘.๔
	๙,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท	๑๑๓	๓๗.๘
	สูงกว่า ๑๕,๐๐๐ บาท	๕๘	๑๙.๔
สถานภาพสมรส	โสด	๑๔๘	๔๙.๕
	สมรส	๑๒๒	๔๐.๘
	หย่าร้าง	๑๘	๖.๐
	หม้าย	๑๑	๓.๗
สภาพครอบครัว	คนเดียว	๓๕	๑๑.๗
	ครอบครัว/ลูกหลาน	๒๑๑	๗๐.๖
	ญาติ/มิตร	๔๗	๑๕.๗
	ไม่มีที่อยู่อาศัย	๖	๒.๐

๔.๒ ปัจจัยทางพุทธธรรมของผู้ติดยาเสพติด

๔.๒.๑ ปัจจัยด้านสังคม พบว่า ผู้ถูกควบคุมความประพฤติมีค่าเฉลี่ยคะแนนปัจจัยด้านสังคม เท่ากับ ๓.๘๐ (เกณฑ์ระดับดี) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ ๐.๕๑ ค่าต่ำสุด เท่ากับ ๒.๘๐ และค่าสูงสุด เท่ากับ ๔.๙๓ ซึ่งหมายถึงผู้ถูกควบคุมความประพฤติมีระดับพฤติกรรมและการรับรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับในระดับดี โดยเฉพาะ ข้อคำถามที่ ๕ คือการได้แสดงออกถึงความยินดีกับผู้ที่ได้เข้าไปช่วยเหลือ และข้อคำถามที่ ๖ คือสมาชิกในครอบครัวของท่านมีความรักใคร่สามัคคีกัน มีระดับพฤติกรรมและการรับรู้ในระดับดีมาก และเมื่อพิจารณาร้อยละของระดับความคิดเห็นรายข้อทั้ง ๑๕ ข้อ พบว่าผู้ถูกควบคุมความประพฤติส่วนใหญ่มีแนวโน้มความคิดเห็น ระดับปานกลาง มาก และมากที่สุด (รายละเอียดตามตารางที่ ๔.๒)

๔.๒.๒ ปัจจัยด้านจิตลักษณะ พบว่า ผู้ถูกควบคุมความประพฤติมีค่าเฉลี่ยคะแนนปัจจัยด้านสังคม เท่ากับ ๓.๗๔ (เกณฑ์ระดับดี) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ ๐.๔๖ ค่าต่ำสุด เท่ากับ ๒.๒๗ และค่าสูงสุด = ๔.๗๓ ซึ่งหมายถึงผู้ถูกควบคุมความประพฤติมีระดับพฤติกรรมและการรับรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับในระดับดี โดยเฉพาะข้อ ๑ คือความภูมิใจที่ท่านเป็นคนดีในสังคม ข้อคำถามที่ ๒ ความพอใจที่ยังทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้ ข้อ ๙ คือ การคิดพิจารณาไตร่ตรองในการทำงาน และข้อ๑๑ การมีสมาธิกับงานสิ่งที่กำลังทำอยู่ได้ มีระดับพฤติกรรมและการรับรู้ในระดับดีมาก แต่มีข้อที่ ๑๔ ความรู้สึกดีถึงเครือข่ายอยู่ตลอดเวลาในการทำงาน มีระดับพฤติกรรมและการรับรู้ในระดับพอใช้ และเมื่อพิจารณาร้อยละของระดับความคิดเห็นรายข้อทั้ง ๑๕ ข้อ พบว่าผู้ถูกควบคุมความประพฤติส่วนใหญ่มีแนวโน้มความคิดเห็นระดับปานกลาง มาก และมากที่สุด (รายละเอียดตามตารางที่ ๔.๓)

๔.๓ ความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติดของผู้ติดยาเสพติด

ความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติดของผู้ติดยาเสพติดในการศึกษานี้ ประกอบด้วยหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับ การพัฒนาทางจิตใจ (Development Mind)ตามหลักไตรสิกขา ความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด(Effective) ด้วยการกำกับตนเอง และ ความมีเมตตา (Kindness) ตามหลักพรหมวิหารธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

๔.๓.๑ การพัฒนาทางจิตใจ (Development Mind) ตามหลักไตรสิกขา

พบว่าผู้ถูกควบคุมความประพฤติด้านยาเสพติดมีค่าเฉลี่ยคะแนนปัจจัยด้านการพัฒนาทางจิตใจ เท่ากับ ๓.๗๖ (เกณฑ์ระดับดี) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ ๐.๕๙ ค่าต่ำสุด เท่ากับ ๑.๗๐ ค่าสูงสุด เท่ากับ ๕.๐๐ ซึ่งหมายถึงผู้ถูกควบคุมความประพฤติมีระดับพฤติกรรมของจิตโดยภาพรวมอยู่ในระดับในระดับดี โดยเฉพาะข้อ ๘ คือการเห็นความสำคัญต่อการพัฒนาตนโดยการใช้วิธีเตือนสติ มีระดับพฤติกรรมของจิตในระดับดีมาก แต่สำหรับข้อที่ ๓ คือการให้ความสำคัญต่อสารเสพติดที่มีผลทำลายสุขภาพ อยู่ในระดับพอใช้ และเมื่อพิจารณาร้อยละของระดับพฤติกรรมของจิตด้านการพัฒนาจิตใจรายข้อทั้ง ๑๐ ข้อ พบว่าผู้ถูกควบคุมความประพฤติส่วนใหญ่มีแนวโน้มความคิดเห็นระดับปานกลาง มาก และ มากที่สุด (รายละเอียดตามตารางที่ ๔.๔)

๔.๓.๒ ความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด (Effective) ด้วยการกำกับตนเอง

พบว่าผู้ถูกควบคุมความประพฤติมีค่าเฉลี่ยคะแนนปัจจัยด้านความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด เท่ากับ ๓.๕๐ (เกณฑ์ระดับดี) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ ๐.๔๖ ค่าต่ำสุด เท่ากับ ๒.๐ ค่าสูงสุด เท่ากับ ๕.๐ ซึ่งหมายถึงผู้ถูกควบคุมความประพฤติมีระดับพฤติกรรมของจิตโดยภาพรวมอยู่ในระดับในระดับดี โดยเฉพาะข้อ ๓ คือท่านสามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายได้สำเร็จการ มีระดับพฤติกรรมของจิตระดับดีมาก แต่สำหรับข้อที่ ๖ คือหากพบเจอปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนร่วมงานท่านไม่ชอบที่จะเข้าไปช่วยเหลือ ข้อ๘ ท่านจะไม่ซักถามเมื่อเกิดความสงสัย และข้อ๑๐ ท่านทำงานบางครั้งไม่ได้ให้ความสำคัญกับการวางแผน ซึ่งมีพฤติกรรมของจิตใน ระดับพอใช้ และเมื่อพิจารณาร้อยละของระดับพฤติกรรมของจิตด้านความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติดรายข้อทั้ง ๑๐ ข้อ พบว่าผู้ถูกควบคุมความประพฤติส่วนใหญ่มีแนวโน้มไปทางระดับปานกลาง มาก และมากที่สุด (รายละเอียดตามตารางที่ ๔.๕)

๔.๓.๓ ความมีเมตตา (Kindness) ด้วยหลักพรหมวิหารธรรม

พบว่า ผู้ถูกควบคุมความประพฤติมีค่าเฉลี่ยคะแนนปัจจัยด้านความมีเมตตาเท่ากับ ๓.๖๓ (ระดับคะแนน = ดี) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๐.๕๑ ค่าต่ำสุด = ๒.๒๐ ค่าสูงสุด = ๕.๐ ซึ่งหมายถึงผู้ถูกควบคุมความประพฤติมีระดับพฤติกรรมของจิตโดยภาพรวมอยู่ในระดับในระดับดี และเมื่อพิจารณาร้อยละของระดับพฤติกรรมของจิตด้านความมีเมตตารายข้อทั้ง ๑๐ ข้อ พบว่าผู้ถูกควบคุมความประพฤติส่วนใหญ่มีแนวโน้มไปทางระดับปานกลาง มาก และมากที่สุด (รายละเอียดตามตารางที่ ๔.๖)

ตารางที่ ๔.๒ ระดับความคิดเห็นและค่าคะแนนเฉลี่ยรายข้อของปัจจัยด้านสังคม

ลำดับ	ข้อความ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับคะแนน	ร้อยละระดับความคิดเห็น (n=๒๙๙)				
					น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
๑.	ท่านมีความพอใจทำงานในการช่วยเหลือผู้อื่น	๓.๘๔	.๗๙	ดี	๑.๐	๒.๗	๓๖.๘	๔๐.๕	๑๙.๑
๒.	ท่านมีความเพียรพยายามในการปฏิบัติงานให้บรรลุผล	๓.๗๔	.๘๓	ดี	๑.๐	๕.๐	๓๓.๔	๓๘.๘	๒๑.๗
๓.	มีจิตใจฝึกฝนในการทำงานด้านการช่วยเหลือ	๓.๗๕	.๘๙	ดี	๑.๐	๕.๐	๓๓.๔	๓๘.๘	๒๑.๗
๔.	ได้ช่วยเหลือให้ข้อชี้แนะหลักคำสอนทางพุทธศาสนา	๓.๘๒	.๘๕	ดี	๐.๗	๔.๐	๓๐.๘	๔๑.๕	๒๓.๑
๕.	ได้แสดงออกถึงความยินดีกับผู้ที่ได้เข้าไปช่วยเหลือ	๔.๐๒	.๘๖	ดีมาก	๐.๗	๓.๓	๒๑.๔	๔๒.๑	๓๒.๔
๖.	สมาชิกในครอบครัวของท่านมีความรักใคร่สามัคคีกัน	๔.๒๖	.๘๓	ดีมาก	๐.๓	๒.๐	๑๖.๗	๓๒.๘	๔๘.๒
๗.	ท่านไม่สบายจะมีสมาชิกในครอบครัวดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด	๓.๙๘	.๘๕	ดี	๐.๓	๓.๓	๒๔.๗	๔๑.๕	๓๐.๑
๘.	สมาชิกในครอบครัวไม่มีเวลาพูดคุยเรื่องต่างๆ กับท่าน	๓.๖๙	.๙๒	ดี	๑.๓	๖.๗	๓๕.๑	๓๕.๘	๒๑.๑
๙.	สมาชิกในครอบครัวและท่านไม่สนใจซึ่งกันและกัน	๓.๔๔	๑.๑๖	ดี	๖.๐	๑๑.๔	๓๙.๘	๑๗.๗	๒๕.๑
๑๐.	สมาชิกในครอบครัวจะซักถามท่านอยู่เสมอเมื่อท่านมีปัญหา	๓.๘๗	๑.๑๔	ดี	๔.๗	๗.๔	๒๒.๑	๒๗.๘	๓๘.๑
๑๑.	ทุกคนที่พบท่านก็อยากจะพูดคุยด้วย	๓.๖๖	.๙๑	ดี	๒.๓	๕.๐	๓๔.๘	๓๙.๘	๑๘.๑
๑๒.	ท่านเป็นที่รักของเพื่อนในชั้นเรียน	๓.๖๘	๑.๑๓	ดี	๔.๐	๑๑.๐	๒๗.๘	๒๗.๘	๒๙.๔
๑๓.	ท่านได้ร่วมทำกิจกรรมการเรียนรู้กับเพื่อน	๓.๕๖	๑.๒๐	ดี	๕.๔	๑๓.๗	๓๑.๑	๑๙.๗	๓๐.๑
๑๔.	ท่านจะได้รับความไว้วางใจจากคนอื่นน้อย	๓.๙๑	๑.๒๔	ดี	๖.๐	๗.๗	๒๒.๔	๑๗.๔	๔๖.๕
๑๕.	ถึงแม้ว่าจะประสบปัญหาในชีวิตท่านก็อยู่ร่วมกับคนอื่นได้	๓.๗๕	๑.๒๐	ดี	๗.๗	๗.๔	๑๙.๔	๓๓.๘	๓๑.๘
		ค่าเฉลี่ย = ๓.๘๐ (ระดับคะแนน = ดี), ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๐.๕๑, ค่าต่ำสุด = ๒.๘๐, ค่าสูงสุด = ๔.๙๓							

ตารางที่ ๔.๓ ระดับความคิดเห็นและค่าคะแนนเฉลี่ยรายชื่อของปัจจัยด้านจิตลักษณะ

ลำดับ	ข้อความ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับคะแนน	ร้อยละระดับความคิดเห็น (n=๒๙๙)				
					น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
๑.	ท่านมีความภูมิใจที่ท่านเป็นคนดีในสังคม	๔.๒๕	.๗๖	ดีมาก	.๓	.๗	๑๕.๔	๔๑.๑	๔๒.๕
๒.	ท่านพอใจที่ยังทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้	๔.๑๑	.๗๓	ดีมาก	๐.๐	๑.๐	๑๘.๗	๔๘.๕	๓๑.๘
๓.	ท่านมั่นใจว่าท่านเป็นคนที่ต้องรับผิดชอบ	๓.๘๑	.๘๒	ดี	.๗	๓.๐	๓๒.๑	๔๓.๕	๒๐.๗
๔.	ท่านภูมิใจกับประสบการณ์การทำงานของท่าน	๓.๒๒	๑.๐๓	ดี	๔.๓	๑๙.๑	๓๘.๘	๒๕.๘	๑๒.๐
๕.	บุคคลรอบข้างมักยกย่องท่าน	๓.๓๑	.๘๗	ดี	๒.๗	๑๐.๔	๔๘.๒	๓๐.๔	๘.๔
๖.	ท่านสามารถสังเกตเห็นผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต	๓.๖๘	.๘๓	ดี	๑.๓	๔.๗	๓๔.๑	๔๔.๘	๑๕.๑
๗.	ท่านมีการวางแผนการเรียนรู้เพื่ออนาคตในวันข้างหน้า	๓.๓๙	๑.๑๑	ดี	๖.๐	๑๔.๐	๓๒.๔	๒๙.๘	๑๗.๗
๘.	ท่านมีการวางแผนในการดำรงชีวิตอย่างมีระบบ	๓.๙๑	.๗๙	ดี	.๓	๔.๐	๒๑.๔	๕๒.๕	๒๑.๗
๙.	ท่านมีการคิดพิจารณาไตร่ตรองในการทำงาน	๔.๐๑	.๗๒	ดีมาก	๐.๐	๓.๐	๑๖.๔	๕๗.๕	๒๓.๑
๑๐.	ท่านคิดพัฒนาเพิ่มเติมเสริมศักยภาพของตนเอง	๓.๙๙	.๗๗	ดี	.๗	๑.๗	๒๑.๑	๕๐.๘	๒๕.๘
๑๑.	ท่านมีสมาธิกับงานสิ่งที่กำลังทำอยู่ได้	๔.๐๒	.๗๕	ดีมาก	.๓	๑.๗	๒๐.๔	๕๑.๒	๒๖.๔
๑๒.	ท่านกังวลใจ หากงานไม่สำเร็จ	๓.๖๘	๑.๐๐	ดี	๓.๐	๗.๔	๓๐.๘	๓๖.๑	๒๒.๗
๑๓.	ท่านรู้สึกว่าคุณสามารถตัดสินใจในเรื่องการทำงานของคุณ	๓.๙๑	.๘๓	ดี	๑.๓	๓.๐	๒๒.๑	๕๐.๒	๒๓.๔
๑๔.	ท่านรู้สึกตึงเครียดอยู่ตลอดเวลาในการทำงาน	๒.๗๘	๑.๐๓	พอใช้	๑๒.๐	๒๕.๘	๓๘.๘	๑๙.๑	๔.๓
๑๕.	ท่านสามารถเอาชนะความยากลำบากที่เกิดขึ้น	๓.๙๗	.๘๒	ดี	.๓	๓.๐	๒๔.๔	๔๔.๑	๒๘.๑
		ค่าเฉลี่ย = ๓.๗๔ (ระดับคะแนน = ดี), ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๐.๔๖, ค่าต่ำสุด = ๒.๒๗, ค่าสูงสุด = ๔.๗๓							

ตารางที่ ๔.๔ ระดับความคิดเห็นและค่าคะแนนเฉลี่ยรายข้อของการพัฒนาทางจิตใจ (Development Mind) ด้วยหลักไตรสิกขา

ลำดับ	ข้อความ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับคะแนน	ร้อยละระดับความคิดเห็น (n=๒๙๙)					
					มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
๑.	ท่านมีแนวทางการปฏิบัติตนต่อเพื่อนโดยไม่สร้างความเดือนร้อนให้แก่หมู่คณะ	๓.๙๘	.๙๐	ดี	๒.๐	๔.๐	๑๗.๑	๔๗.๕	๒๙.๔	
๒.	ท่านได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด	๓.๘๙	.๘๕	ดี	๑.๗	๒.๗	๒๓.๗	๔๘.๕	๒๓.๔	
๓.	ท่านให้ความสำคัญต่อสารเสพติดที่มีผลทำลายสุขภาพ	๒.๙๒	๑.๔๕	พอใช้	๒๕.๘	๑๔.๔	๒๐.๑	๒๑.๗	๑๘.๑	
๔.	ท่านได้ผ่อนคลายสุขภาพด้วยการฝึกกำหนดลมหายใจอย่างต่อเนื่อง	๓.๔๓	๑.๒๐	ดี	๕.๗	๑๘.๑	๒๗.๘	๒๔.๔	๒๔.๑	
๕.	ท่านมีความรู้สึกตนเองในขณะที่ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน	๓.๗๐	.๘๖	ดี	๑.๐	๖.๔	๓๑.๔	๔๓.๘	๑๗.๔	
๖.	ท่านได้ปฏิบัติกิจกรรมด้วยความตั้งใจและอดทน	๓.๔๒	๑.๑๗	ดี	๖.๔	๑๔.๗	๓๑.๔	๒๕.๑	๒๒.๔	
๗.	เมื่อท่านมีอุปสรรค/ปัญหาในชีวิตก็มีวิธีแก้ไขโดยการใช้เหตุผล	๔.๐๐	.๘๐	ดี	.๓	๓.๐	๒๑.๑	๔๗.๕	๒๘.๑	
๘.	ท่านให้ความสำคัญต่อการพัฒนาตนโดยการใช้วิธีเตือนสติตนเอง	๔.๐๓	.๘๓	ดีมาก	.๓	๔.๐	๑๘.๗	๔๖.๕	๓๐.๔	
๙.	เมื่อท่านเกิดความขัดแย้งในใจตนท่านใช้หลักการคิดพิจารณาสาเหตุของปัญหา	๓.๘๐	.๙๔	ดี	๑.๗	๖.๔	๒๖.๘	๔๑.๑	๒๔.๑	
๑๐.	ท่านหลีกเลี่ยงต่อสิ่งเสพติดให้โทษเพราะท่านได้มองเห็นคุณค่าในตน	๓.๒๘	๑.๑๓	ดี	๖.๔	๑๗.๑	๓๖.๘	๒๒.๑	๑๗.๗	
		ค่าเฉลี่ย = ๓.๗๖, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๐.๕๙, ค่าต่ำสุด = ๑.๗๐, ค่าสูงสุด = ๕.๐๐								

ตารางที่ ๔.๕ ระดับความคิดเห็นและค่าคะแนนเฉลี่ยรายข้อของอความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด (effective: การกำกับตนเอง)

ลำดับ	ข้อความ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับคะแนน	ร้อยละระดับความคิดเห็น (n=๒๙๙)					
					มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
๑.	เวลาที่ท่านทำงานหรือทำกิจกรรมประจำวัน ท่านจะทำหลายๆอย่างพร้อมกัน	๓.๒๗	.๙๙	ดี	๔.๐	๑๖.๗	๓๗.๘	๓๑.๑	๑๐.๔	
๒.	ท่านชอบที่จะศึกษาและดูแลสุขภาพตนเอง	๓.๘๕	.๘๗	ดี	.๗	๕.๔	๒๕.๘	๔๔.๕	๒๓.๗	
๓.	ท่านทำงานที่ได้รับมอบหมายได้สำเร็จ	๔.๐๔	.๘๐	ดีมาก	.๗	๒.๐	๑๙.๗	๔๗.๕	๓๐.๑	
๔.	ท่านมักถูกตำหนิว่าทำงานไม่เรียบร้อย	๓.๔๓	๑.๒๐	ดี	๒๔.๑	๒๔.๔	๒๗.๘	๑๘.๑	๕.๗	
๕.	ท่านเป็นคนตรงต่อเวลา	๓.๖๘	.๙๖	ดี	๒.๓	๖.๔	๓๔.๑	๓๕.๕	๒๑.๗	
๖.	ท่านเจอปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนร่วมงานท่านไม่ชอบที่จะเข้าไปช่วย	๓.๔๒	๑.๑๗	พอใช้	๒๒.๔	๒๕.๑	๓๑.๔	๑๔.๗	๖.๔	
๗.	ท่านเรียนรู้ข้อผิดพลาดของตนเอง	๓.๗๘	.๙๒	ดี	๒.๓	๕.๔	๒๖.๑	๔๔.๘	๒๑.๔	
๘.	ท่านจะไม่ซักถามเมื่อเกิดความสงสัย	๒.๗๙	๑.๒๔	พอใช้	๑๙.๔	๒๑.๔	๒๙.๘	๑๙.๔	๑๐.๐	
๙.	ท่านตื่นนอนแต่เช้าเพื่อวางแผนการปฏิบัติงานในแต่ละวัน	๓.๔๘	.๙๙	ดี	๔.๓	๘.๔	๓๗.๕	๓๔.๔	๑๕.๔	
๑๐.	ท่านทำงานบางครั้งไม่ได้ให้ความสำคัญกับการวางแผน	๓.๒๘	๑.๑๓	พอใช้	๒๘.๘	๓๖.๘	๒๕.๔	๕.๐	๔.๐	
		ค่าเฉลี่ย = ๓.๕๐ (ระดับดี), ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๐.๙๖, ค่าต่ำสุด = ๒.๐๐, ค่าสูงสุด = ๕.๐๐								

ตารางที่ ๔.๖ ระดับความคิดเห็นและค่าคะแนนเฉลี่ยรายข้อของความมีเมตตา (Kindness: หลักพรหมวิหารธรรม)

ลำดับ	ข้อความ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับคะแนน	ร้อยละระดับความคิดเห็น (n=๒๙๙)				
					มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑.	ท่านมีความรักที่จะอยู่กับผู้อื่นด้วยความเข้าใจ	๓.๙๑	.๘๗	ดี	๑.๓	๔.๗	๒๐.๗	๔๘.๕	๒๔.๗
๒.	ท่านมีโอกาสเข้าไปช่วยเหลือผู้อื่นที่ประสบทุกข์	๓.๘๑	.๘๓	ดี	.๗	๓.๓	๓๑.๘	๔๓.๑	๒๑.๑
๓.	การได้ทำประโยชน์ให้ผู้อื่นถือว่าเป็นโชคดียของท่าน	๓.๙๔	.๘๑	ดี	.๗	๒.๗	๒๔.๑	๔๗.๒	๒๕.๔
๔.	ท่านจะเข้าไปช่วยทุกครั้งเมื่อเห็นคนอื่นได้รับทุกข์	๓.๖๘	.๘๘	ดี	๑.๐	๕.๐	๓๘.๘	๓๕.๘	๑๙.๔
๕.	การอยู่ร่วมกับผู้อื่น ท่านสามารถช่วยแบ่งเบาความลำบากใจของเพื่อน	๓.๖๑	.๘๘	ดี	๑.๓	๖.๗	๓๗.๘	๓๗.๘	๑๖.๔
๖.	ท่านมีจิตใจใคร่คิดจะช่วยให้คนอื่นให้พ้นทุกข์	๓.๗๓	.๘๕	ดี	.๗	๕.๗	๓๒.๔	๔๒.๘	๑๘.๔
๗.	ความสุขของท่านเกิดขึ้นเมื่อเห็นคนอื่นประสบความสำเร็จ	๔.๐๐	.๘๑	ดี	.๓	๓.๐	๒๑.๗	๔๖.๒	๒๘.๘
๘.	การชื่นชมคนอื่นทำให้จิตใจท่านผ่องใส	๓.๘๗	.๘๖	ดี	.๓	๔.๓	๒๙.๔	๔๐.๑	๒๕.๘
๙.	ท่านได้ช่วยเหลือผู้ได้รับทุกข์ที่เกิดจากสารเสพติดอย่างเข้าใจ	๓.๖๒	.๙๖	ดี	๓.๐	๗.๐	๓๒.๔	๓๙.๘	๑๗.๗
๑๐.	ท่านพิจารณาอย่างรอบครอบแล้วในการเสพสิ่งเสพติดเมื่อรู้ว่าสิ่งนั้นไม่ควรทำ	๒.๑๙	๑.๐๔	ดี	๔.๐	๕.๐	๒๕.๔	๓๖.๘	๒๘.๘
ค่าเฉลี่ย = ๓.๖๓, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๐.๕๑, ค่าต่ำสุด = ๒.๒๐, ค่าสูงสุด = ๕.๐๐									

๔.๓.๔ ระดับของปัจจัยทางพุทธธรรมของผู้ติดยาเสพติด และความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติดของผู้ถูกควบคุมความประพฤติ

จากตาราง ๔.๗ พบว่า ผู้ถูกควบคุมความประพฤติ มีระดับของปัจจัยทางพุทธธรรมของผู้ติดยาเสพติดและความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด ได้ผลการศึกษาดังนี้ (ตารางที่ ๔.๗)

ปัจจัยทางพุทธธรรมด้านสังคัม พบว่า ผู้ถูกควบคุมความประพฤติ ส่วนใหญ่มีระดับพฤติกรรมและการรับรู้ในระดับดี ร้อยละ ๖๑.๕ รองลงมาในระดับดีมาก ร้อยละ ๓๓.๔ และระดับพอใช้ ร้อยละ ๕.๐

ปัจจัยทางพุทธธรรมด้านจิตลักษณะ พบว่าผู้ถูกควบคุมความประพฤติ อยู่ในระดับดี ร้อยละ ๖๘.๖ รองลงมาในระดับดีมาก ร้อยละ ๒๕.๑ และระดับพอใช้ ร้อยละ ๖.๔

องค์ประกอบความเข้มแข็งของจิตใจของจิตด้านการพัฒนาทางจิตใจ อยู่ในระดับดี ร้อยละ ๕๖.๒ รองลงมาในระดับดีมาก ร้อยละ ๓๐.๘ และระดับพอใช้ ร้อยละ ๑๓.๐

องค์ประกอบความเข้มแข็งของจิตใจของจิตด้านความมุ่งมั่นในระดับดี ร้อยละ ๗๐.๙ รองลงมาในระดับพอใช้ ร้อยละ ๑๖.๗ และระดับดีมาก ร้อยละ ๑๒.๔

องค์ประกอบความเข้มแข็งของจิตใจของจิตด้านความมีเมตตาส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี ร้อยละ ๖๔.๙ รองลงมาในระดับดีมาก ร้อยละ ๒๑.๔ และระดับพอใช้ ร้อยละ ๑๓.๗

สำหรับภาพรวมความเข้มแข็งของจิตใจของผู้ถูกควบคุมความประพฤติ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี ร้อยละ ๗๓.๙ รองลงมาในระดับดีมาก ร้อยละ ๑๖.๗ และระดับพอใช้ ร้อยละ ๙.๔

ตารางที่ ๔.๗ ระดับของปัจจัยทางพุทธธรรมของผู้ติดยาเสพติด และความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติดของผู้ถูกควบคุมความประพฤติ

ปัจจัย	ระดับพฤติกรรมและการรับรู้					
	พอใช้		ดี		ดีมาก	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ด้านสังคัม	๑๕	๕.๐	๑๘๔	๖๑.๕	๑๐๐	๓๓.๔
ด้านจิตลักษณะ	๑๙	๖.๔	๒๐๕	๖๘.๖	๗๕	๒๕.๑
ด้านการพัฒนาทางจิตใจ	๓๙	๑๓.๐	๑๖๘	๕๖.๒	๙๒	๓๐.๘
ด้านความมุ่งมั่น	๕๐	๑๖.๗	๒๑๒	๗๐.๙	๓๗	๑๒.๔
ด้านความมีเมตตา	๔๑	๑๓.๗	๑๙๔	๖๔.๙	๖๔	๒๑.๔
ความเข้มแข็งของจิตใจ	๒๘	๙.๔	๒๒๑	๗๓.๙	๕๐	๑๖.๗

๔.๔ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติดของผู้ถูกควบคุมความประพฤติ

๔.๔.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับการพัฒนาทางจิตใจ (Development Mind)

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่าปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาทางจิตใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕ สำหรับ เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ที่อยู่อาศัย ไม่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาทางจิตใจ ทางสถิติ

ตารางที่ ๔.๘ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับการพัฒนาทางจิตใจ

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (n=๒๙๙ คน)	ร้อยละของระดับคะแนน การพัฒนาทางจิตใจ			p- value	
		พอใช้	ดี	ดีมาก		
		(๓๙ คน)	(๑๖๘ คน)	(๙๒ คน)		
เพศ	ชาย	๑๘๗	๑๒.๘	๕๖.๗	๓๐.๕	.๙๗๔
	หญิง	๑๑๒	๑๓.๔	๕๕.๔	๓๑.๓	
อายุ	ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๒๙๙	๑๓.๐	๕๖.๒	๓๐.๘	.๐๐๙*
	๒๐-๒๙ ปี	๑๕	๖.๗	๖๖.๗	๒๖.๗	
	๓๐-๓๙ ปี	๙๒	๑๕.๒	๖๐.๙	๒๓.๙	
	๔๐-๔๙ ปี	๑๐๑	๗.๙	๖๒.๔	๒๙.๗	
	๕๐-๕๙ ปี	๕๙	๑๐.๒	๔๙.๒	๔๐.๗	
	๖๐ ปีขึ้นไป	๒๖	๒๖.๙	๓๐.๘	๔๒.๓	
	โสด	๖	๕๐.๐	๓๓.๓	๑๖.๗	.๓๐๐
สถานภาพ	สมรส	๑๔๘	๑๒.๘	๖๐.๘	๒๖.๔	
สมรส	หย่าร้าง	๑๒๒	๑๑.๕	๕๓.๓	๓๕.๒	
	หม้าย	๑๘	๑๖.๗	๓๘.๙	๔๔.๔	

ตารางที่ ๔.๘ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับการพัฒนาทางจิตใจ (ต่อ)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (n=๒๙๙ คน)	ร้อยละของระดับคะแนน การพัฒนาทางจิตใจ			p- value	
		พอใช้	ดี	ดีมาก		
		(๓๙ คน)	(๑๖๘ คน)	(๙๒ คน)		
ระดับ การศึกษา	ประถมศึกษา	๑๑	๒๗.๓	๕๔.๕	๑๘.๒	.๔๗๑
	มัธยมศึกษา	๑๐๓	๑๔.๖	๕๗.๓	๒๘.๒	
	ปวช/ปวส/ อนุปริญญา	๑๓๘	๑๔.๕	๕๕.๘	๒๙.๗	
	ปริญญาตรี/เทียบ เท่า/สูงกว่าป.ตรี	๔๕	๖.๗	๖๐.๐	๓๓.๓	
	อาชีพ	ไม่มีอาชีพ	๑๓	๗.๗	๓๘.๕	
รับจ้าง/ลูกจ้าง	๑๙	๑๐.๕	๗๓.๗	๑๕.๘		
พนักงานเอกชน	๑๖๒	๑๓.๖	๕๘.๐	๒๘.๔		
ธุรกิจส่วนตัว/ ค้าขาย	๖๑	๘.๒	๕๕.๗	๓๖.๑		
กสิกรรม/เกษตรกร	๓๘	๑๘.๔	๕๗.๙	๒๓.๗		
ราชการ/รัฐวิสาหกิจ	๕	๔๐.๐	๐.๐	๖๐.๐		
รายได้ (บาท)	ไม่มีรายได้	๑๔	๗.๑	๒๘.๖	๖๔.๓	.๖๖๐
	ต่ำกว่า ๓,๐๐๐	๑๑	๑๘.๒	๗๒.๗	๙.๑	
	๓,๐๐๐ -๖,๐๐๐	๓๒	๙.๔	๖๕.๖	๒๕.๐	
	๖,๐๐๑ -๙,๐๐๐	๑๑	๙.๑	๗๒.๗	๑๘.๒	
	๙,๐๐๑-๑๕,๐๐๐	๗๔	๑๖.๒	๕๔.๑	๒๙.๗	
ที่อยู่อาศัย	สูงกว่า ๑๕,๐๐๐	๑๑๓	๑๔.๒	๕๒.๒	๓๓.๖	.๖๘๗
	คนเดียว	๕๘	๘.๖	๕๕.๒	๓๖.๒	
	ครอบครัว/ลูกหลาน	๔๑	๑๗.๑	๕๖.๑	๒๖.๘	
	ญาติ/มิตร	๒๑๑	๑๒.๓	๕๗.๘	๒๙.๙	

Pearson Chi-Square -test, ## Likelihood Ratio test

* นัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕

๔.๔.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด (Effective) ด้วยการทำกับตนเอง

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่าปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุมีความสัมพันธ์กับความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕ สำหรับ เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ที่อยู่อาศัย ไม่มีความสัมพันธ์กับความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด ทางสถิติ

ตารางที่ ๔.๙ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (n=๒๙๙)	ร้อยละของระดับคะแนน			p-value	
		ความมุ่งมั่น				
		พอใช้ (๕๐ คน)	ดี (๒๑๒ คน)	ดีมาก (๓๗ คน)		
เพศ	ชาย	๑๘๗	๑๒.๘	๕๖.๗	๓๐.๕	.๙๗๔
	หญิง	๑๑๒	๑๓.๔	๕๕.๔	๓๑.๓	
อายุ	ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๕	๖.๗	๖๖.๗	๒๖.๗	.๐๐๙*
	๒๐-๒๙ ปี	๙๒	๑๕.๒	๖๐.๙	๒๓.๙	
	๓๐-๓๙ ปี	๑๐๑	๗.๙	๖๒.๔	๒๙.๗	
	๔๐-๔๙ ปี	๕๙	๑๐.๒	๔๙.๒	๔๐.๗	
	๕๐-๕๙ ปี	๒๖	๒๖.๙	๓๐.๘	๔๒.๓	
	๖๐ ปีขึ้นไป	๖	๕๐.๐	๓๓.๓	๑๖.๗	
สถานภาพสมรส	โสด	๑๔๘	๑๒.๘	๖๐.๘	๒๖.๔	.๓๐๐
	สมรส	๑๒๒	๑๑.๕	๕๓.๓	๓๕.๒	
	หย่าร้าง	๑๘	๑๖.๗	๓๘.๙	๔๔.๔	
ระดับการศึกษา	พวช/ปวส/อนุปริญญา	๑๐๓	๑๔.๖	๕๗.๓	๒๘.๒	.๔๗๑
	ปริญญาตรี/เทียบเท่า/สูงกว่าป.ตรี	๑๓๘	๑๔.๕	๕๕.๘	๒๙.๗	
	ปริญญาตรี/เทียบเท่า/สูงกว่าป.ตรี	๑๓	๗.๗	๓๘.๕	๕๓.๘	

ตารางที่ ๔.๙ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด (ต่อ)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (n=๒๙๙)	ร้อยละของระดับคะแนน			p-value	
		ความมุ่งมั่น				
		พอใช้ (๕๐ คน)	ดี (๒๑๒ คน)	ดีมาก (๓๗ คน)		
อาชีพ	ไม่มีอาชีพ	๑๙	๑๐.๕	๗๓.๗	๑๕.๘	.๐๕๕
	รับจ้าง/ลูกจ้าง	๑๖๒	๑๓.๖	๕๘.๐	๒๘.๔	
	พนักงานเอกชน	๖๑	๘.๒	๕๕.๗	๓๖.๑	
	ธุรกิจส่วนตัว/ ค้าขาย	๓๘	๑๘.๔	๕๗.๙	๒๓.๗	
	กสิกรรม/เกษตรกร	๕	๔๐.๐	๐.๐	๖๐.๐	
	ราชการ/รัฐวิสาหกิจ	๑๔	๗.๑	๒๘.๖	๖๔.๓	
	ไม่มีรายได้	๑๑	๑๘.๒	๗๒.๗	๙.๑	.๖๖๐
	ต่ำกว่า ๓,๐๐๐	๓๒	๙.๔	๖๕.๖	๒๕.๐	
รายได้ (บาท)	๓,๐๐๐ -๖,๐๐๐	๑๑	๙.๑	๗๒.๗	๑๘.๒	
	๖,๐๐๑ -๙,๐๐๐	๗๔	๑๖.๒	๕๔.๑	๒๙.๗	
	๙,๐๐๑-๑๕,๐๐๐	๑๑๓	๑๔.๒	๕๒.๒	๓๓.๖	
	สูงกว่า ๑๕,๐๐๐	๕๘	๘.๖	๕๕.๒	๓๖.๒	
	คนเดียว	๔๑	๑๗.๑	๕๖.๑	๒๖.๘	.๖๘๗
ที่อยู่อาศัย	ครอบครัว/ลูกหลาน	๒๑๑	๑๒.๓	๕๗.๘	๒๙.๙	
	ญาติ/มิตร	๔๗	๑๒.๘	๔๘.๙	๓๘.๓	

Pearson Chi-Square -test, ### Likelihood Ratio test

* นัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕

๔.๔.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความมีเมตตา (Kindness)

จากตารางที่ ๔.๑๐ ไม่พบว่าปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ เพศ สถานภาพสมรส อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ที่อยู่อาศัย มีความสัมพันธ์กับความมีเมตตา ทางสถิติ

ตารางที่ ๔.๑๐ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความมีเมตตา

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (n=๒๙๙ คน)	ร้อยละของระดับคะแนน			P-value
		ความมีเมตตา			
		พอใช้ (๔๑ คน)	ดี (๑๙๕ คน)	ดีมาก (๖๔ คน)	
เพศ [#]					
ชาย	๑๘๗	๑๐.๗	๖๙.๕	๑๙.๘	.๐๖๑
หญิง	๑๑๒	๑๘.๘	๕๗.๑	๒๔.๑	
อายุ ^{##}					
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๕	๐.๐	๘๐.๐	๒๐.๐	.๓๙๔
๒๐-๒๙ ปี	๙๒	๑๘.๕	๖๔.๑	๑๗.๔	
๓๐-๓๙ ปี	๑๐๑	๙.๙	๖๕.๓	๒๔.๘	
๔๐-๔๙ ปี	๕๙	๑๑.๙	๖๔.๔	๒๓.๗	
๕๐-๕๙ ปี	๒๖	๒๓.๑	๕๓.๘	๒๓.๑	
๖๐ ปีขึ้นไป	๖	๑๖.๗	๘๓.๓	๐.๐	
สถานภาพสมรส					
โสด	๑๔๘	๑๒.๒	๖๘.๒	๑๙.๖	.๒๕๓
สมรส	๑๒๒	๑๔.๘	๖๒.๓	๒๓.๐	
สมรส หย่าร้าง	๑๘	๕.๖	๗๒.๒	๒๒.๒	
หม้าย	๑๑	๓๖.๔	๓๖.๔	๒๗.๓	
ระดับการศึกษา ^{###}					
ประถมศึกษา	๑๐๓	๑๕.๕	๖๓.๑	๒๑.๔	.๗๙๖
มัธยมศึกษา	๑๓๘	๑๔.๕	๖๔.๕	๒๑.๐	
ปวช/ปวส/ อนุปริญญา	๔๕	๑๑.๑	๖๘.๙	๒๐.๐	
ปริญญาตรี/เทียบ เท่า/สูงกว่าป.ตรี	๑๓	๐.๐	๖๙.๒	๓๐.๘	
อาชีพ					
ไม่มีอาชีพ	๑๙	๑๐.๕	๗๓.๗	๑๕.๘	.๔๕๒
รับจ้าง/ลูกจ้าง	๑๖๒	๑๔.๘	๖๖.๐	๑๙.๑	
พนักงานเอกชน	๖๑	๑๓.๑	๖๐.๗	๒๖.๒	
ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	๓๘	๑๕.๘	๖๕.๘	๑๘.๔	
กสิกรรม/เกษตรกร	๕	๒๐.๐	๒๐.๐	๖๐.๐	
ราชการ/รัฐวิสาหกิจ	๑๔	๐.๐	๗๑.๔	๒๘.๖	

ตารางที่ ๔.๑๐ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความมีเมตตา (ต่อ)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (n=๒๙๙ คน)	ร้อยละของระดับคะแนน ความมีเมตตา			P- value	
		พอใช้	ดี	ดีมาก		
		(๔๑ คน)	(๑๙๕ คน)	(๖๔ คน)		
ไม่มีรายได้	๑๑	๑๘.๒	๗๒.๗	๙.๑	.๕๒๑	
ต่ำกว่า ๓,๐๐๐	๓๒	๑๕.๖	๖๕.๖	๑๘.๘		
รายได้## (บาท)	๓,๐๐๐ -๖,๐๐๐	๑๑	๐.๐	๗๒.๗	๒๗.๓	
๖,๐๐๑ -๙,๐๐๐	๗๔	๒๑.๖	๕๖.๘	๒๑.๖		
๙,๐๐๑-๑๕,๐๐๐	๑๑๓	๑๑.๕	๖๕.๕	๒๓.๐		
สูงกว่า ๑๕,๐๐๐	๕๘	๘.๖	๗๐.๗	๒๐.๗		
ที่อยู่อาศัย	คนเดียว	๔๑	๑๒.๒	๖๑.๐	๒๖.๘	.๘๑๓
ครอบครัว/ลูกหลาน	๒๑๑	๑๓.๓	๖๕.๔	๒๑.๓		
ญาติ/มิตร	๔๗	๑๗.๐	๖๖.๐	๑๗.๐		

Pearson Chi-Square -test, ## Likelihood Ratio test

* นัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕

๔.๔๔ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด

จากตารางที่ ๔.๑๑ ไม่พบว่าปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ เพศ สถานภาพสมรส อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ที่อยู่อาศัย มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติดทางสถิติ

ตารางที่ ๔.๑๑ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (n=๒๙๙)	ร้อยละของความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด			p-value	
		พอใช้	ดี	ดีมาก		
		(๒๘ คน)	(๒๒๑ คน)	(๕๐ คน)		
เพศ	ชาย	๑๘๗	๗.๐	๗๗.๐	๑๖.๐	.๑๔๓
	หญิง	๑๑๒	๑๓.๔	๖๘.๘	๑๗.๙	
อายุ	ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๕	๐.๐	๘๐.๐	๒๐.๐	.๕๙๖
	๒๐-๒๙ ปี	๙๒	๑๒.๐	๗๕.๐	๑๓.๐	
	๓๐-๓๙ ปี	๑๐๑	๕.๙	๗๔.๓	๑๙.๘	
	๔๐-๔๙ ปี	๕๙	๑๐.๒	๖๙.๕	๒๐.๓	
	๕๐-๕๙ ปี	๒๖	๑๕.๔	๗๓.๑	๑๑.๕	
	๖๐ ปีขึ้นไป	๖	๑๖.๗	๘๓.๓	๐.๐	
สถานภาพสมรส	โสด	๑๔๘	๑๐.๘	๗๕.๗	๑๓.๕	.๑๘๒
	สมรส	๑๒๒	๗.๔	๗๓.๐	๑๙.๗	
	หย่าร้าง	๑๘	๐.๐	๗๗.๘	๒๒.๒	
	หม้าย	๑๑	๒๗.๓	๕๔.๕	๑๘.๒	
	ประถมศึกษา	๑๐๓	๘.๗	๗๓.๘	๑๗.๕	.๙๗๑
ระดับการศึกษา	มัธยมศึกษา	๑๓๘	๑๐.๙	๗๓.๙	๑๕.๒	
	ปวช/ปวส/อนุปริญญา	๔๕	๖.๗	๗๓.๓	๒๐.๐	
	ปริญญาตรี/เทียบเท่า/สูงกว่าป.ตรี	๑๓	๗.๗	๗๖.๙	๑๕.๔	
	อาชีพ	ไม่มีอาชีพ	๑๙	๕.๓	๘๔.๒	๑๐.๕
	รับจ้าง/ลูกจ้าง	๑๖๒	๑๑.๑	๗๒.๘	๑๖.๐	
	พนักงานเอกชน	๖๑	๔.๙	๗๒.๑	๒๓.๐	
	ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	๓๘	๑๓.๒	๗๘.๙	๗.๙	
	กสิกรรม/เกษตรกร	๕	๒๐.๐	๔๐.๐	๔๐.๐	

ราชการ/รัฐวิสาหกิจ ๑๔ ๐.๐ ๗๘.๖ ๒๑.๔

ตารางที่ ๔.๑๑ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด (ต่อ)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (n=๒๙๙)	ร้อยละของความเข้มแข็งของจิตใจ ต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด			p- value	
		พอใช้	ดี	ดีมาก		
		(๒๘ คน)	(๒๒๑ คน)	(๕๐ คน)		
ไม่มีรายได้	๑๑	๙.๑	๘๑.๘	๙.๑	.๖๖๕	
ต่ำกว่า ๓,๐๐๐	๓๒	๑๕.๖	๗๕.๐	๙.๔		
รายได้ (บาท)	๓,๐๐๐ -๖,๐๐๐	๑๑	๐.๐	๘๑.๘	๑๘.๒	
	๖,๐๐๑ -๙,๐๐๐	๗๔	๑๒.๒	๗๐.๓	๑๗.๖	
	๙,๐๐๑-๑๕,๐๐๐	๑๑๓	๘.๘	๗๐.๘	๒๐.๔	
	สูงกว่า ๑๕,๐๐๐	๕๘	๕.๒	๘๑.๐	๑๓.๘	
ที่อยู่อาศัย	คนเดียว	๔๑	๗.๓	๗๕.๖	๑๗.๑	.๖๓๓
	ครอบครัว/ลูกหลาน	๒๑๑	๘.๕	๗๕.๔	๑๖.๑	
	ญาติ/มิตร	๔๗	๑๔.๙	๖๖.๐	๑๙.๑	

Pearson Chi-Square -test, ## Likelihood Ratio test

* นัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕

๔.๔.๔ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางพุทธธรรม (ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านจิตลักษณะ) กับความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด

จากตารางที่ ๔.๑๒-๔.๑๕ พบว่า ปัจจัยทางพุทธธรรม ด้านปัจจัยด้านสังคมด้านปัจจัยด้านจิตลักษณะ ด้านการพัฒนาทางจิตใจด้านความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด และด้านความมีเมตตา มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕

ตารางที่ ๔.๑๒ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางพุทธธรรมกับความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด

ปัจจัยทางพุทธธรรม		จำนวน (n=๒๙๙ คน)	ร้อยละของความเข้มแข็งของจิตใจ			p-value
			พอใช้ (๒๘ คน)	ดี (๒๒๑ คน)	ดีมาก (๕๐ คน)	
ปัจจัยด้านสังคม	พอใช้	๑๕	๒๖.๗	๕๓.๓	๒๐.๐	.๐๐๑*
	ดี	๑๘๔	๑๐.๙	๗๙.๙	๙.๒	
	ดีมาก	๑๐๐	๔.๐	๖๖.๐	๓๐.๐	
ปัจจัยด้านจิตลักษณะ	พอใช้	๑๙	๕๒.๖	๔๗.๔	๐.๐	.๐๐๑*
	ดี	๒๐๕	๗.๓	๘๔.๙	๗.๘	
	ดีมาก	๗๕	๔.๐	๕๐.๗	๔๕.๓	

ตารางที่ ๔.๑๓ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางพุทธธรรมกับการพัฒนาทางจิตใจ (Development Mind)

ปัจจัยทางพุทธธรรม		จำนวน (n=๒๙๙ คน)	ร้อยละของความเข้มแข็งของจิตใจ			p-value
			พอใช้ (๓๙ คน)	ดี (๑๖๘ คน)	ดีมาก (๙๒ คน)	
ปัจจัยด้านสังคม	พอใช้	๑๕	๒๐.๐	๕๓.๓	๒๖.๗	.๐๐๑*
	ดี	๑๘๔	๑๗.๙	๕๙.๒	๒๒.๘	
	ดีมาก	๑๐๐	๓.๐	๕๑.๐	๔๖.๐	
ปัจจัยด้านจิตลักษณะ	พอใช้	๑๙	๖๘.๔	๓๑.๖	๐.๐	.๐๐๑*
	ดี	๒๐๕	๑๐.๒	๖๕.๔	๒๔.๔	
	ดีมาก	๗๕	๖.๗	๓๗.๓	๕๖.๐	

ตารางที่ ๔.๑๔ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางพุทธธรรมกับความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด (Effective)

ปัจจัยทางพุทธธรรม	จำนวน (n=๒๙๙ คน)	ร้อยละของความเข้มแข็งของจิตใจ			p-value	
		พอใช้ (๕๐ คน)	ดี (๒๑๒ คน)	ดีมาก (๓๗ คน)		
ปัจจัยด้าน สังคม	พอใช้	๑๕	๓๓.๓	๖๖.๗	๐.๐	.๐๐๑*
	ดี	๑๘๔	๒๑.๒	๗๔.๕	๔.๓	
	ดีมาก	๑๐๐	๖.๐	๖๕.๐	๒๙.๐	
ปัจจัยด้าน จิตลักษณะ	พอใช้	๑๙	๕๒.๖	๔๗.๔	๐.๐	.๐๐๑*
	ดี	๒๐๕	๑๗.๑	๗๖.๑	๖.๘	
	ดีมาก	๗๕	๖.๗	๖๒.๗	๓๐.๗	

ตารางที่ ๔.๑๕ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางพุทธธรรมกับความมีเมตตา (Kindness)

ปัจจัยทางพุทธธรรม	จำนวน (n=๒๙๙ คน)	ร้อยละของความเข้มแข็งของจิตใจ			p-value	
		พอใช้ (๔๑ คน)	ดี (๑๙๔ คน)	ดีมาก (๖๔ คน)		
ปัจจัยด้าน สังคม	พอใช้	๑๕	๒๖.๗	๕๓.๓	๒๐.๐	.๐๐๑*
	ดี	๑๘๔	๑๗.๔	๗๑.๒	๑๑.๔	
	ดีมาก	๑๐๐	๕.๐	๕๕.๐	๔๐.๐	
ปัจจัยด้าน จิตลักษณะ	พอใช้	๑๙	๔๗.๔	๔๗.๔	๕.๓	.๐๐๑*
	ดี	๒๐๕	๑๔.๖	๗๔.๑	๑๑.๒	
	ดีมาก	๗๕	๒.๗	๔๔.๐	๕๓.๓	

Pearson Chi-Square -test, ## Likelihood Ratio test

* นัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕

๔.๕ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด

การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติดใช้สถิติ One-way ANOVA ทดสอบที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ พบว่า

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕ ได้แก่ ปัจจัยด้านสังคมและปัจจัยด้านจิตลักษณะ สำหรับ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และการอยู่อาศัยกับครอบครัว ไม่มีอิทธิพล ต่อต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธยาเสพติด ทางสถิติ

ตารางที่ ๔.๑๖ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด

ปัจจัย	จำนวน	Mean	SD.	๙๕% Confidence Interval for Mean		Min.	Max.	F	p-value
				Lower Bound	Upper Bound				
				เพศ					
ชาย	๑๘๗	๓.๖๑	๐.๔๒	๓.๕๕	๓.๖๗	๒.๗๐	๕.๐๐		
หญิง	๑๑๒	๓.๖๑	๐.๔๗	๓.๕๒	๓.๖๙	๑.๙๐	๔.๖๖		
อายุ								.๙๔๓	.๔๒๐
<=๒๐ปี	๑๐๗	๓.๕๖	๐.๔๖	๓.๔๗	๓.๖๔	๑.๙๐	๔.๘๓		
๓๐-๓๙ ปี	๑๐๑	๓.๖๓	๐.๔๓	๓.๕๕	๓.๗๒	๒.๕๐	๕.๐๐		
๔๐-๔๙	๕๙	๓.๖๗	๐.๔๑	๓.๕๖	๓.๗๗	๒.๘๓	๔.๕๖		
>= ๕๐ ปี	๓๒	๓.๖๐	๐.๔๒	๓.๔๕	๓.๗๕	๒.๖๖	๔.๕๐		
การศึกษา								.๓๘๖	.๗๖๓
ประถมศึกษา	๑๐๓	๓.๖๑	๐.๔๑	๓.๕๓	๓.๖๙	๒.๘๐	๔.๖๓		
มัธยมศึกษา	๑๓๘	๓.๕๙	๐.๔๖	๓.๕๑	๓.๖๖	๑.๙๐	๕.๐๐		
ปวช/ปวส/ อนุปริญญา	๔๕	๓.๖๕	๐.๔๕	๓.๕๒	๓.๗๙	๒.๘๐	๔.๖๖		
>=ปริญญาตรี	๑๓	๓.๖๘	๐.๓๕	๓.๔๗	๓.๘๙	๒.๘๓	๔.๒๖		

ตารางที่ ๔.๑๖ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด (ต่อ)

ปัจจัย	จำนวน	Mean	SD.	๙๕% Confidence Interval for Mean		Min.	Max.	F	p-value
				Lower Bound	Upper Bound				
				อาชีพ					
ไม่มีอาชีพ	๑๙	๓.๖๓	๐.๔๐	๓.๔๔	๓.๘๒	๓.๐๐	๔.๔๖		
รับจ้าง/ ลูกจ้าง	๑๖๒	๓.๕๘	๐.๔๖	๓.๕๑	๓.๖๖	๒.๕๐	๕.๐๐		
พนักงาน เอกชน	๖๑	๓.๖๙	๐.๓๘	๓.๕๙	๓.๗๙	๒.๕๓	๔.๔๖		
ธุรกิจส่วนตัว/ ค้าขาย/ เกษตรกร	๔๓	๓.๕๓	๐.๔๗	๓.๓๙	๓.๖๘	๑.๙๐	๔.๖๖		
ราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	๑๔	๓.๗๕	๐.๒๘	๓.๕๙	๓.๙๑	๓.๓๖	๔.๒๖		
รายได้ (บาท)								.๘๐๑	.๔๙๔
< ๓,๐๐๐	๕๔	๓.๕๖	๐.๔๕	๓.๔๔	๓.๖๘	๑.๙๐	๔.๔๖		
๖,๐๐๑ - ๘,๐๐๐	๗๔	๓.๕๗	๐.๔๙	๓.๔๖	๓.๖๙	๒.๕๓	๔.๘๓		
๙,๐๐๑- ๑๕,๐๐๐	๑๑๓	๓.๖๓	๐.๔๑	๓.๕๕	๓.๗๑	๒.๗๐	๕.๐๐		
> ๑๕,๐๐๐	๕๘	๓.๖๖	๐.๔๐	๓.๕๖	๓.๗๗	๒.๕๐	๔.๕๐		
สถานภาพ สมรส								๑.๑๕๘	.๓๑๖
โสด	๑๔๘	๓.๕๗	๐.๔๔	๓.๕๐	๓.๖๔	๒.๕๓	๕.๐๐		
สมรส	๑๒๒	๓.๖๕	๐.๔๒	๓.๕๘	๓.๗๓	๑.๙๐	๔.๕๐		
หย่าร้าง/ หม้าย	๒๙	๓.๖๐	๐.๕๐	๓.๔๑	๓.๗๙	๒.๕๓	๔.๕๖		

ตารางที่ ๔.๑๖ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด (ต่อ)

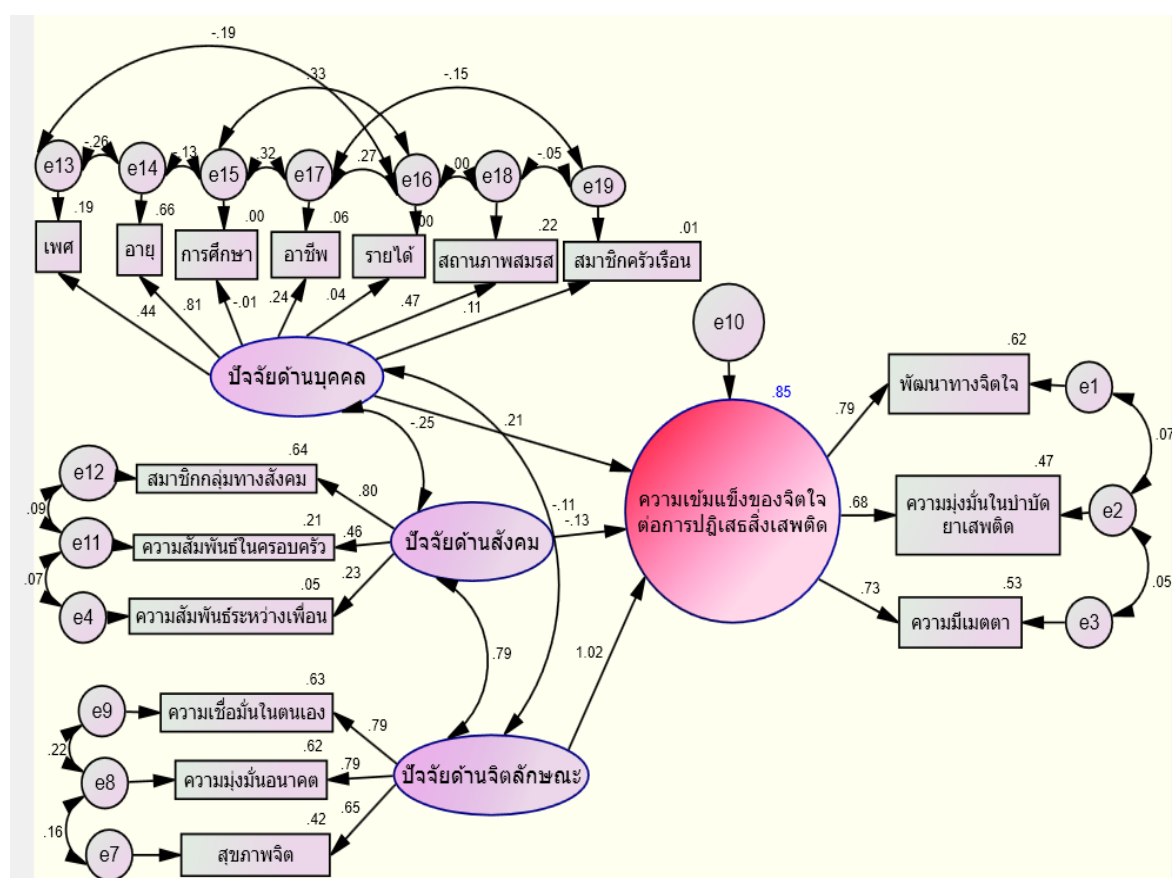
ปัจจัย	จำนวน	Mean	SD.	๙๕% Confidence Interval for Mean		Min.	Max.	F	p- value
				Lower Bound	Upper Bound				
				การอยู่อาศัย					
คนเดียว	๔๑	๓.๕๘	๐.๔๐	๓.๑๘	๓.๗๐	๒.๙๖	๔.๔๖		
ครอบครัว/ ลูกหลาน	๒๑๑	๓.๖๑	๐.๔๒	๓.๑๖	๓.๖๗	๑.๙๐	๔.๘๓		
ญาติ/มิตร	๔๗	๓.๖๑	๐.๕๔	๓.๐๗	๓.๗๗	๒.๕๓	๕.๐๐		
ด้านสังคม								๑๓.๗๖	.๐๐๑*
พอใช้	๑๕	๓.๕๔	๐.๕๓	๓.๐๑	๓.๘๗	๒.๘๖	๔.๔๐		
ดี	๑๘๔	๓.๕๒	๐.๔๒	๓.๑๐	๓.๕๘	๑.๙๐	๕.๐๐		
ดีมาก	๑๐๐	๓.๗๙	๐.๔๐	๓.๓๙	๓.๘๗	๒.๕๐	๔.๘๓		
ด้านจิตลักษณะ								๔๗.๙๗	.๐๐๑*
พอใช้	๑๙	๓.๑๑	๐.๕๓	๒.๕๘	๓.๓๖	๑.๙๐	๓.๙๖		
ดี	๒๐๕	๓.๕๔	๐.๓๕	๓.๑๙	๓.๕๘	๒.๕๐	๔.๕๖		
ดีมาก	๗๕	๓.๙๔	๐.๔๒	๓.๕๒	๔.๐๓	๒.๙๖	๕.๐๐		

สถิติ t-test

* นัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕

๔.๖ น้ำหนักอิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด

การพิจารณาน้ำหนักอิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด ในการศึกษาครั้งนี้ ถึงแม้ผลการทดสอบ ANOVA จะพบเพียง ปัจจัยด้านสังคมและปัจจัยด้านจิตลักษณะมีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด แต่ผู้วิจัยต้องการทราบทิศทางของน้ำหนักอิทธิพลด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจึงวิเคราะห์และเขียนเป็นสมการเชิงโครงสร้างโดยตัวแปรทุกตัวพิจารณาตามกรอบแนวคิดการวิจัย รายละเอียดตามภาพที่ ๔.๑ ที่อธิบายได้ดังนี้

รูปภาพที่ ๔.๑ โมเดลสมการปัจจัยทางพุทธธรรมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด

๑. ปัจจัยด้านบุคคล พบว่ามีน้ำหนักอิทธิพลทางบวกต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด เท่ากับ .๒๑ ซึ่งถือว่าน้ำหนักอิทธิพลในระดับต่ำ เมื่อพิจารณาน้ำหนักอิทธิพลรายตัวแปรที่ส่งผลต่อปัจจัยด้านบุคคลพบว่าตัวแปรอายุมีน้ำหนักอิทธิพลสูงสุด คือ .๘๑ รองลงมาคือ สถานภาพสมรส เพศ อาชีพ สมาชิกครัวเรือน และรายได้ เท่ากับ .๔๗ .๔๔ .๒๔ .๑๑ และ .๐๔ ตามลำดับ สำหรับ การศึกษานั้นส่งผลต่อปัจจัยด้านบุคคลในทิศทางตรงกันข้าม คือ -.๐๑

๒. ปัจจัยด้านสังคม พบว่ามีน้ำหนักอิทธิพลทางลบต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด เท่ากับ -.๑๓ ซึ่งถือว่ามีน้ำหนักอิทธิพลในระดับต่ำ เมื่อพิจารณาน้ำหนักอิทธิพลรายตัวแปรที่ส่งผลต่อปัจจัยด้านสังคมพบว่า สมาชิกกลุ่มทางสังคมมีน้ำหนักอิทธิพลสูงสุด คือ .๘๐ รองลงมาเป็นความสัมพันธ์ในครอบครัว มีน้ำหนักอิทธิพล เท่ากับ .๔๖ และความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมีน้ำหนักอิทธิพล .๒๓

๓. ปัจจัยด้านจิตลักษณะ พบว่ามีน้ำหนักอิทธิพลทางบวกต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด เท่ากับ ๑.๐๒ ซึ่งถือว่ามีน้ำหนักอิทธิพลในระดับสูงมาก เมื่อพิจารณาน้ำหนักอิทธิพลรายตัวแปรที่ส่งผลต่อปัจจัยด้านจิตลักษณะ พบว่า ตัวแปรความเชื่อมั่นในตนเองและความมุ่งมั่นอนาคต มีมีน้ำหนักอิทธิพลสูงสุด คือ .๗๙ ส่วนสุขภาพจิตมีน้ำหนักอิทธิพล .๖๕

๔. ความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด ที่สร้างจาก ๓ องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านการพัฒนาการทางจิตใจ องค์ประกอบด้านความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด และองค์ประกอบด้านความมีเมตตา พบว่าทุกตัวมีมีน้ำหนักอยู่ในเกณฑ์ที่สูง คือ .๗๙ .๖๘ และ .๗๓ ตามลำดับ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาปัจจัยทางพุทธธรรมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจเพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ใช้รูปแบบการวิจัยสำรวจเชิงพรรณนา ณ จุดเวลาใดเวลาหนึ่ง แบบภาคตัดขวาง (Cross-sectional Descriptive Survey Research) โดยเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) ที่มีความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งชุดเท่ากับ .๙๓๔ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ถูกควบคุมความประพฤติในสถานศึกษาสำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๓ (ประจำศาลแขวงธนบุรี) จำนวน ๒๙๙ คน สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ คุณลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ถูกควบคุมความประพฤติที่มารายงานตัวในสถานศึกษาสำนักงานคุมประพฤติ กรุงเทพมหานคร ๓ (ประจำศาลแขวงธนบุรี) จำนวน ๒๙๙ คน ส่วนใหญ่ ร้อยละ ๖๒.๕ เป็นเพศชาย ร้อยละ ๓๓.๘ มีอายุอยู่ระหว่าง ๓๐-๓๙ ปี จบระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ ๘๐.๖ อาชีพส่วนใหญ่รับจ้างหรือเป็นลูกจ้าง ร้อยละ ๕๔.๒ และไม่มีอาชีพ ร้อยละ ๖.๔ สำหรับรายได้ ส่วนมากอยู่ในช่วง ๙,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาทต่อเดือน ร้อยละ ๓๗.๘ และอีกร้อยละ ๓.๗ ไม่มีรายได้ สถานภาพโสดมากที่สุด ร้อยละ ๔๙.๕ รองลงมาใช้ชีวิตคู่ ร้อยละ ๔๐.๘ หย่าร้าง ร้อยละ ๖.๐ และเป็นหม้าย ร้อยละ ๓.๗ และส่วนใหญ่อยู่กับครอบครัว ร้อยละ ๗๐.๖ อยู่กับญาติ/มิตร ร้อยละ ๑๕.๗ และ ไม่มีที่อยู่อาศัย ร้อยละ ๒.๐

๕.๑.๒ ปัจจัยทางพุทธธรรมของผู้ติดยาเสพติด

พบว่าผู้ถูกควบคุมความประพฤติมีปัจจัยทางพุทธธรรมด้านสังคมและด้านจิตลักษณะอยู่ในเกณฑ์ระดับดี โดยมีค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ ๓.๘๐ และ ๓.๗๔ ตามลำดับ

๕.๑.๓ ความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธยาเสพติด

พบว่าผู้ถูกควบคุมความประพฤติมีระดับความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธยาเสพติดของผู้ติดยาเสพติดอยู่ในเกณฑ์ระดับดี ด้วยค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑ เมื่อพิจารณาแยกตามองค์ประกอบ

ความเข้มแข็งของจิตใจตามหลักพุทธธรรม คือ การพัฒนาทางจิตใจตามหลักไตรสิกขา ความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติดด้วยการกำกับตนเอง และ ความมีเมตตาตามหลักพรหมวิหารธรรม อยู่ในระดับที่ดี ด้วยค่าเฉลี่ย ๓.๗๖ ๓.๕๐ และ ๓.๖๓ ตามลำดับ

๕.๑.๔ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางพุทธธรรมกับความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธยาเสพติด

การศึกษานี้พบว่าปัจจัยทางพุทธธรรม (ด้านสังคัมและด้านจิตลักษณะ) องค์ประกอบการพัฒนาทางจิตใจ ความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด และด้านความมีเมตตาของผู้ถูกควบคุมความประพฤติ มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธยาเสพติด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕ แต่การศึกษานี้ไม่พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ สถานภาพสมรส และ การอยู่อาศัยกับครอบครัว ไม่มีความสัมพันธ์ความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธยาเสพติด ทางสถิติ

๕.๑.๕ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งต่อการปฏิเสธยาเสพติด

การศึกษานี้พบว่าปัจจัยทางพุทธธรรม(ด้านสังคัมและด้านจิตลักษณะ) มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธยาเสพติด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕ การศึกษานี้ยังพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ สถานภาพสมรส และ การอยู่อาศัยกับครอบครัว ไม่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธยาเสพติด ทางสถิติ

๕.๑.๖ น้ำหนักอิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งต่อการปฏิเสธยาเสพติด

การศึกษาน้ำหนักอิทธิพลนี้ผู้วิจัยประยุกต์ใช้สมการเชิงโครงสร้างในการอธิบาย ความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างปัจจัยต่าง ๆ พบว่า

๕.๑.๖.๑ ปัจจัยด้านสังคัม พบว่ามีน้ำหนักอิทธิพลทางลบต่อความเข้มแข็งของจิตใจของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด เท่ากับ $-.๑๓$ ซึ่งถือว่ามีน้ำหนักอิทธิพลในระดับต่ำ เมื่อพิจารณาน้ำหนักอิทธิพลรายตัวแปรที่ส่งผลต่อปัจจัยด้านสังคัมพบว่า สมาชิกกลุ่มทางสังคัมมีน้ำหนักอิทธิพลสูงสุด คือ $.๘๐$ รองลงมาเป็นความสัมพันธ์ในครอบครัว มีน้ำหนักอิทธิพล เท่ากับ $.๔๖$ และ ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมีน้ำหนักอิทธิพล $.๒๓$

๕.๑.๖.๒ ปัจจัยด้านจิตลักษณะ พบว่ามีน้ำหนักอิทธิพลทางบวกต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด เท่ากับ ๑.๐๒ ซึ่งถือว่ามีน้ำหนักอิทธิพลในระดับสูงมาก เมื่อพิจารณาน้ำหนักอิทธิพลรายตัวแปรที่ส่งผลต่อปัจจัยด้านจิตลักษณะ พบว่า ตัวแปรความเชื่อมั่นในตนเองและความมุ่งมั่นอนาคต มีมีน้ำหนักอิทธิพลสูงสุด คือ $.๗๙$ ส่วนสุขภาพจิตมีน้ำหนักอิทธิพล $.๖๕$

๕.๑.๖.๓ ความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด จากองค์ประกอบด้านการพัฒนาการทางจิตใจ ด้านความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด และด้านความมีเมตตา พบว่าทุกตัวมีน้ำหนักอิทธิพลอยู่ในเกณฑ์ที่สูง คือ $.๗๙$ $.๖๘$ และ $.๗๓$ ตามลำดับ

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาพบว่าผู้ถูกควบคุมความประพฤติ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย และที่สำคัญสามารถพบได้ในทุกกลุ่มอายุ ทุกระดับการศึกษา และ ทุกอาชีพ แสดงให้เห็นว่าปัญหาเสพติดนั้นสามารถแทรกซึมเข้าสู่ประชากรของประเทศได้ทุกช่องทาง การวิจัยนี้ยังพบว่าแม้ว่าผู้ถูกควบคุมความประพฤติจะอาศัยอยู่บ้านเดียวกับบิดามารดาหรือญาติกลับมีโอกาสดียาเสพติดมากที่สุด สอดคล้องกับการวิจัยของ สำเนา มากแบน พบว่าวัยรุ่นที่เสพติดยาบ้าส่วนมากเป็นครอบครัวเดี่ยว คืออาศัยอยู่กับครอบครัว และ จันทรพีณัฐ ชูประภาวรณ และคณะ พบว่า การให้การศึกษอบรมแก่สมาชิกเป็นหน้าที่สำคัญที่สุดของครอบครัว รองลงมาคือการให้ความรัก ความอบอุ่น การให้ความช่วยเหลือด้านทรัพย์สินเงินทองและการให้ความมั่นคงปลอดภัยแก่สมาชิกครอบครัว

งานวิจัยนี้ยังพบว่ารายได้ของผู้ถูกควบคุมความประพฤติส่วนมากมีรายได้ไว้ใช้จ่ายส่วนตัว ๙,๐๐๑ -๑๕,๐๐๐ บาท ซึ่งเป็นเงินที่สามารถซื้อยาเสพติดมาเสพได้ เช่นเดียวกับการศึกษาของมานะ สันตติพงษ์ พบว่าสาเหตุที่ทำให้นักเรียนเสพยาบ้า แม้ครอบครัวมีรายได้น้อยแต่เด็กนักเรียนก็นำไปใช้ซื้อยามาเสพ ทั้งนี้เพราะการซื้อยาบ้าสามารถทำได้ง่าย และผลการวิจัยยังเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ นิพันธ์ จำเนียรพันธ์ พบว่า ปัจจัยที่มีผลในการกระทำความผิดของผู้ต้องขังในคดีเสพยาบ้า ส่วนใหญ่อาศัยพรบจ้างทั่วไป รายได้ต่ำ และอยู่กับบิดามารดา กลับส่งผลให้มีส่วนในการกระทำความผิดมากกว่าอาศัยอยู่กับคนเดียวหรืออยู่กับเพื่อน และการศึกษาของ ศุภร ชินะเกตุ ช่วยยืนยันว่าปัจจัยด้านครอบครัวได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวและด้านสัมพันธภาพใน ครอบครัว ส่งผลต่อการมีพฤติกรรมป้องกันยาเสพติดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

การศึกษานี้ได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจ กรณีที่ผู้เสพมีการกระทำผิดซ้ำ ส่วนใหญ่มาจากการไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้เลี้ยงตัวและครอบครัว ที่สำคัญผู้ถูกควบคุมความประพฤตินั้นมักจะถูกการตราหน้าสังคม(Social laeling) ว่าเป็นคนคุก เป็นคนขี้ยา ปิดกั้นไม่ให้ผู้เคยมีประวัติเสพได้เข้าร่วมคบหาสมาคมด้วย ส่งผลให้ขาดการยอมรับในครอบครัว เพื่อน และสังคม ทำให้ขาดโอกาสกลับตัวเป็นคนดีแก่สังคม

ปิยดา ละอองปลิว รายงานผลการวิจัยที่สอดคล้องว่า ปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับสารเสพติด เจตคติต่อสารเสพติด สัมพันธภาพในครอบครัว สัมพันธภาพระหว่างเพื่อน และการตระหนักรู้ตนเอง กับพฤติกรรมป้องกันสารเสพติด มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๑ ส่วนด้านน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยด้านเจตคติต่อสารเสพติด สัมพันธภาพในครอบครัว การตระหนักรู้ตนเอง ส่งผลต่อการป้องกันสารเสพติดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๑ และปัจจัยสัมพันธภาพระหว่างเพื่อนส่งผลต่อพฤติกรรมป้องกันสารเสพติดอย่างมีนัยสำคัญ ที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับสารเสพติดส่งผลต่อพฤติกรรมป้องกันสารเสพติด อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการศึกษานี้ยังพบว่าปัจจัยทางพุทธธรรมทั้งด้านสังคมมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลเชิงลบต่อความเข้มแข็งของจิตใจเพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ในขณะที่ปัจจัยจิตลักษณะมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลเชิงบวกต่อความเข้มแข็งของจิตใจเพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ซึ่ง

สอดคล้องกับแนวคิดของ สุจิต ถิ่นชัย พบว่าการแสดงออกของพฤติกรรมมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดเกิดจากหลายสาเหตุ (Multi cause) หลายปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยทางพุทธธรรม ถิ่นชัยเสนอทั้งทางบวกและทางลบแก่ผู้ถูกควบคุมความประพฤติ

ปัญหาเสพติดเป็นปัญหาสังคมที่มีผลกระทบต่อผู้เสพ ครอบครัว ชุมชน สังคมไทย และประชากรโลก จึงจำเป็นที่ทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกันแก้ไข โดยเฉพาะปัจจัยด้านสังคม ที่พบว่า เป็นปัจจัยส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด ดังนั้น ชุมชน ผู้นำชุมชน องค์กรส่วนท้องถิ่น ผู้เสพ และหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันอย่างเข้มแข็งเพื่อร่วมมือกันวางแผนแก้ไขปัญหาการเสพยาเสพติดแก่ผู้ถูกควบคุมความประพฤติได้อย่างครอบคลุม โดยเป้าหมายคือไม่มีผู้เสพรายใหม่และไม่มี การกลับไปเสพยาของผู้ถูกควบคุมความประพฤติ

๕.๓ ข้อเสนอแนะการวิจัย

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๕.๓.๑.๑ สถานศึกษางานคุมประพฤติ กรุงเทพมหานคร ควรจัดกิจกรรมกระบวนการให้คำปรึกษาทางพุทธจิตวิทยาเพื่อฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด โดยการแก้ไขสภาพปัญหาทางจิตใจ ปรับทัศนคติ ค่านิยม ตลอดจนจนถึงพฤติกรรมทางสังคมแก่ผู้ถูกควบคุมความประพฤติ

๕.๓.๑.๒ กรมการศาสนาหาเถรสมาคม สถานพินิจ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ควรสานต่อโครงการหมู่บ้านศีล ๕ เพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของประชากรทุกกลุ่มอายุ และเพิ่มความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธยาเสพติดของผู้ถูกควบคุมความประพฤติเพื่อป้องกันและแก้ไขการกลับไปเสพยา

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๕.๓.๒.๑ การจัดทำ โครงการ “บวช” แก่ผู้ถูกควบคุมความประพฤติด้านยาเสพติด โดยการบูรณาการ บ้าน วัด และชุมชน โดยมีบ้านมีพ่อแม่พี่น้องและปู่ย่าตายายเป็นแหล่งสร้างภูมิคุ้มกัน ให้ความรัก ความอบอุ่น และความมั่นคงในชีวิต ส่วนวัดและพระสงฆ์ เป็นผู้ให้การอบรมปฏิบัติธรรมให้มีคุณธรรมจริยธรรมที่เข้มแข็งขึ้น ชัดเจนจิตใจและความเข้มแข็งของจิตใจด้วยหลักธรรมคำสอนทางศาสนาของตน และเพื่อให้เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ โดยเฉพาะหลักธรรม ได้แก่ ศีล๕ และไตรสิกขา สำหรับชุมชน โดยมีเพื่อนบ้าน และสมาชิกชุมชน ให้ความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ใช้หลักการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน ทั้งร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมค้นหา ร่วมติดตามประเมินผล

๕.๓.๒.๒ การจัดทำ โครงการ “ฝึกอาชีพ หารายได้ จัดหางาน สงเคราะห์เงินทุน” แก่ผู้ถูกควบคุมความประพฤติร่วมกับกรมการจัดหางานและกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อสร้างรายได้และความมั่นคงในชีวิตหลังถูกปล่อยตัวและที่สำคัญคือคือการไม่กลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๕.๓.๓.๑ ควรทำการวิจัยการสร้างแบบประเมินคัดกรองความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติดของผู้ถูกควบคุมความประพฤติ เพื่อใช้ประเมินแก่ผู้เสพแรกเริ่มและก่อนปล่อยให้พ้นโทษ เพื่อจัดกิจกรรมและการให้คำปรึกษาที่เหมาะสมและตรงกับสภาวะจิตใจของผู้ถูกควบคุมความประพฤติอย่างแท้จริง

๕.๓.๓.๒ ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงกึ่งทดลองเปรียบเทียบระหว่างหลักสูตรการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมกับตัวแบบแนวคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ (BHRD Conceptual Model) สำหรับการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดเพื่อการสร้างความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติดของประชากรทุกกลุ่มวัย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙
มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กนิษฐไทยกล้า. การศึกษาพฤติกรรมการใช้สารเสพติดเพื่อความบันเทิงในเขตเมืองเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สุขภาพมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓.
ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์. พุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน. พิทยา ว่องกุล (บรรณาธิการ), ชงชัย สมบูรณ์. การบริหารและจัดการมนุษย์ในองค์กร. กรุงเทพมหานคร: ปราชญ์สยาม; ๒๕๔๙.
ธานินทร์ กรีชัยเอียง ออสมมนตรี บรรยาย ปาฐกถา เรื่องพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ณ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕ เมษายน ๒๕๕๕.
นาวิน แพทยานันท์. การวิเคราะห์ต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ในการรับการรักษาผู้ติดยาเสพติดยาเสพติด ณ สถาบันธัญญารักษ์ สำนักเศรษฐศาสตร์และนโยบายสาธารณสุข. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔.
บรรยงค์ โตจินดา. การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร: รวมสาส์น, ๒๕๔๖.
บุญเลิศ ไพรินทร์. พฤติกรรมการบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๓๘.
ประเวศ วะสี. พุทธธรรมกับสังคม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
ฝน หว่านไฟ. บทสัมภาษณ์ พระเดชพระคุณ เมธีชวโร. ใน นิพนธ์ แจ่มดวง (บรรณาธิการ). ร้อยธรรม ๑๐๐ ปีพุทธทาส. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๙.
พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต). ทิศทางการศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔.
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). ทศวรรษธรรมที่ศักราชพระปิฎก หมวดศึกษาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓, หน้า ๕๑
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พุทธธรรม (ฉบับเดิม). พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุง และขยายความ.
พระพุทฺธโฆษาจารย์. วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑ ตอน ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระไพศาล วิสาโล. **การศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. เชียงราย: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏ เชียงราย, ๒๕๔๒.

พระอุปติสสเถระ. **วิมุตติมรรค**. แปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต) และคณะ. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พะยอม วงศ์สารศรี. **การบริหารงานบุคคล**. หน้า ๒๖-๓๐.

พะยอม วงศ์สารศรี. **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๓๘.

พุทธทาสภิกขุ. **การศึกษาสมบูรณ์แบบ:คือวงกลมที่คุ้มครองโลกถึงที่สุด**. กรุงเทพมหานคร : อุษากาการพิมพ์, ๒๕๔๙.

มัลลี เวชชาชีวะ. **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยสถาบันพัฒนาบัณฑิต บริหารศาสตร์, ๒๕๒๔.

ระวี ภาวิไล. “หัวใจของศาสนาพุทธ”. **บทความเสนอในการประชุมทางวิชาการ เรื่อง หัวใจของศาสนา**. ธรรมสถาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๑๗-๑๘ กรกฎาคม ๒๕๒๘.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙.

วิกฤตศาสนาในยุคธนาริปไตย: พุทธวิบัติ?. กรุงเทพมหานคร: โครงการวิถีทัศน์, ๒๕๔๕.

วิชัย โสสุวรรณจินดา. **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: VJ.พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๖.

ศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติ. **แผนปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดปี ๒๕๕๙**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม, ๒๕๕๙.

สมชาย หิรัญกิตติ. **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซีระฟิล์ม และไซเท็กซ์ จำกัด, ๒๕๔๒.

อภิชัย พันธเสน, **พุทธเศรษฐศาสตร์: วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อัมรินทร์พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๔.

(๒) วิทยานิพนธ์และงานวิจัย:

ชาญพล นิลประภาพร. “ความสามารถที่จำเป็นต่อนักพัฒนาทรัพยากรบุคคลในธุรกิจของไทย”, **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการบริหาร**. บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๗.

นพพร ศรีผัด. “กระบวนการตัดสินใจเสพยาบ้าของเยาวชนหญิงในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเขตภาคเหนือตอนบน”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘.

นิพันธ์ จำเริญพันธุ์. “แนวทางการแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดีเสพยาบ้า: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ต้องขังทัณฑสถานบำบัดพิเศษพระนครศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๑.

- นิมิต บูรพาสถิตย์. “ปัจจัยที่มีผลต่อการเสพยาบาลของนักเรียน: ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนมาบข้า
 วิทยาคาร”. **ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ.**
 บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๖.
- บุรุษชัย จงกลณี. “การปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหารการศึกษา ในจังหวัดขอนแก่น”,
วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย:
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๙.
- พระพุทธินันท์ บุญเรือง. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา”.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา. บัณฑิต
 วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๙.
- พิชญ์รัฐ บุญช่วย. “การศึกษากระบวนการสร้างภavana ๔ โดยใช้หลักไตรสิกขา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์
 มหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- มานะ สันตติพงศ์. “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเสพยาบาลของนักเรียน: ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนแกลง
 “วิทยสถาวร” ตำบลทางเกวียน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง”. **ปัญหาพิเศษรัฐ –
 ประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ** บัณฑิตวิทยาลัย:
 มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕.
- สมใจ เกียรติพิณิจกุล. “ผลของการฝึกโปรแกรมการพัฒนาจิตโดยเน้นไตรสิกขาตามหลักพระพุทธศาสนา
 ต่อสถานะแท้จริงแห่งตนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖”. **ปริญญาานิพนธ์การศึกษา
 มหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๓๕.
- ศุภร ชินะเกตุ. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมป้องกันยาเสพติดของนักเรียนระดับประกาศนียบัตร
 วิชาชีพ สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต.
 สาขาวิชาพัฒนศึกษา.** บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓.
- สันติชัย อินทรอ่อน. ทิศทางและแนวโน้มการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของธนาคารพาณิชย์ไทย”.
วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,
 ๒๕๔๖.
- สัจชัยพร อุทัยพันธุ์. “บทบาทของนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ในสถานประกอบการจังหวัดขอนแก่น”.
วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
 ธุรกิจบัณฑิตย์, ๒๕๔๖.
- สำเนา มากแบน. “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านครอบครัวและการปฏิบัติของครอบครัวกับลักษณะ
 การเสพยาบาลของวัยรุ่นที่เข้ารับการรักษาในแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลธัญญารักษ์”.
วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารพยาบาล. บัณฑิต
 วิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ปีเตอร์ เซงเก้ (Peter Senge), **องค์กรแห่งการเรียนรู้**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.kmitnbxmie8.com>
[๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๓].

รุ่งฤดี กิจควร. **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์คืออะไร: พัฒนาทำไม ทำไมต้องพัฒนา**. [ออนไลน์],
แหล่งที่มา: http://www.km.ru.ac.th/hrd/Journal/vol_1No_1/rungredee.pdf.
[๒๗ มีนาคม ๒๕๖๐].

๒. ภาษาอังกฤษ**(1) Books**

Krejcie, R.V., and Morgan, D.W., **Determining Sample Size for Research Activities**.
Educational and Psychological Measurement, 1970, pp. 607–610.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง ปัจจัยทางพุทธธรรมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจเพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด
BUDDHATHUM FACTORS AFFECT TO STRENGTH OF MIND
FOR DRUG ADDICTS REHABILITATION

คำชี้แจงแบบสอบถาม:

แบบสอบถามฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเพื่อการศึกษาของนิสิตปริญญาโท สาขาวิชาชีวิตและความตาย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อศึกษาผลของการใช้โปรแกรมอบรมการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดที่สร้างความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติด

แบบสอบถามสามารถตอบข้อความด้วยความเป็นอิสระ ตามความเป็นจริงของผู้ตอบ คำตอบของผู้ตอบแบบสอบถามไม่มีข้อใดถูกหรือผิด และในการตอบแบบสอบถามผู้ตอบไม่ต้องลงชื่อไว้ในแบบสอบถาม โดยคำตอบทั้งหมดของลงท่าน จะนำไปวิเคราะห์และสรุปผลจะนำเสนอเป็นภาพรวมเท่านั้นไม่ระบุเป็นรายบุคคล เพื่อเป็นประโยชน์ในทางการศึกษาและวิจัย

คำชี้แจง แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งออกเป็น ๖ ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามปัจจัยทางสังคม

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปัจจัยด้านจิตลักษณะ

ตอนที่ ๔ แบบสอบถามความเข้มแข็งต่อการปฏิเสธยาเสพติด

ตอนที่ ๕ ข้อเสนอแนะทั่วไป

พระมหาพินิจ ฐิตปญโญ

นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาชีวิตและความตาย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ทำการเก็บข้อมูล/...../.....

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัว

คำชี้แจง แบบสอบถามที่เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไป เมื่ออ่านข้อความแล้วโปรดทำ

เครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่เป็นจริงหรือเติมคำในช่องว่างซึ่งตรงกับความเป็นจริงในปัจจุบันของท่านให้ครบถ้วน

๑. เพศ ๑. ชาย ๒. หญิง
๒. อายุ ๑. อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี ๒. อายุ ๒๑ - ๒๙ ปี ๓. อายุ ๓๐ - ๓๙ ปี
 ๔. อายุ ๔๐ - ๔๙ ปี ๕. อายุ ๕๐-๕๙ ปี ๖. อายุสูง ๖๐ ปีขึ้นไป
๓. สถานภาพ ๑. โสด ๒. สมรส ๓. หย่าร้าง ๔. หม้าย
๔. ระดับการศึกษา ๑. ประถมศึกษา ๒. มัธยมศึกษา
 ๓. ป.ว.ช. / ป.ว.ส./อนุปริญญา ๔.ปริญญาตรี
 ๕. สูงกว่าปริญญาตรี ๖. อื่นๆ.....
๕. อาชีพเดิม
 ๑. ไม่มีอาชีพ ๒. รับจ้าง / ลูกจ้าง ทั่วไป
 ๓. พนักงานบริษัท/เอกชน ๔. ธุรกิจส่วนตัว / ค้าขาย
 ๕. กสิกรรม / เกษตรกร ๖. ราชการ / รัฐวิสาหกิจ
 ๗. อื่น ๆ
๖. รายได้ของครอบครัว เฉลี่ยต่อเดือน
 ๑. ไม่มีรายได้ ๒. ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ บาท
 ๓. ระหว่าง ๑,๐๐๑ - ๓,๐๐๐ บาท ๔. ระหว่าง ๓,๐๐๑ - ๖,๐๐๐ บาท
 ๕. ระหว่าง ๖,๐๐๑ - ๙,๐๐๐ บาท ๖. ระหว่าง ๙,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท
 ๗. สูงกว่า ๑๕,๐๐๐ บาท ขึ้นไป
๗. ที่อยู่อาศัย
 ๑. คนเดียว ๒. ครอบครัว / ลูกหลาน
 ๓.ญาติ / มิตร ๔. อื่น ๆ
๘. กิจกรรมทางศาสนาที่ปฏิบัติ ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ
 ๑. ทำบุญให้ทาน / ตักบาตร ๒. ไหว้พระสวดมนต์ที่บ้าน
 ๓. ฟังธรรม / อ่านหนังสือธรรมะ ๔. ปฏิบัติธรรม / นั่งสมาธิ
 ๕. เข้าวัดฟังธรรม ๖. จิตอาสา/ช่วยงานสังคมทั่วไป

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามปัจจัยทางสังคม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องทางขวามือที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด เพียงช่องเดียว ระดับความคิดเห็นในแต่ละข้อมีความหมายดังต่อไปนี้

- มากที่สุด** หมายถึง ท่านมีพฤติกรรมและการรับรู้ดังกล่าวในระดับ **เห็นด้วยอย่างยิ่ง**
มาก หมายถึง ท่านมีพฤติกรรมและการรับรู้ดังกล่าวในระดับ **เห็นด้วย**
ปานกลาง หมายถึง ท่านมีพฤติกรรมและการรับรู้ดังกล่าวในระดับ **ไม่แน่ใจ**
น้อย หมายถึง ท่านมีพฤติกรรมและการรับรู้ดังกล่าวในระดับ **ไม่เห็นด้วย**
น้อยที่สุด หมายถึง ท่านมีพฤติกรรมและการรับรู้ดังกล่าวในระดับ **ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง**

ข้อ	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑.	ท่านมีความพอใจทำงานเพื่อช่วยลดปัญหาต่างๆในชุมชน และยังช่วยรักษาสาธารณสุขสมบัติของครอบครัวและชุมชน					
๒.	ท่านรู้สึกว่าเป็นเจ้าของและเป็นส่วนหนึ่งในครอบครัว ชุมชนและสังคมที่ท่านอยู่					
๓.	ท่านรู้สึกว่าคุณภาพแวดล้อมในครอบครัว ชุมชนและสังคมเป็นสภาพที่เอื้อต่อการบำบัดแก้ไขพฤติกรรมของเยาวชน					
๔.	ท่านรู้สึกว่าการดูแล ช่วยเหลือและการปฏิบัติตัวของคนสมาชิกในครอบครัว ชุมชนและสังคมต่อท่าน ท่านได้รับการดูแลและการให้คำแนะนำอย่างเหมาะสมและตรงความต้องการของท่าน					
๕.	ท่านคิดว่าสังคมได้ให้โอกาสแก่เยาวชนในการปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อไม่ให้กระทำความผิดซ้ำ โดยการส่งเสริมการเรียนรู้และการฝึกอาชีพเพื่อให้เยาวชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้					
๖.	ท่านรู้สึกว่ามีสมาชิกในครอบครัวของท่านมีความรักใคร่ พร้อมให้อภัย และมีความสัมพันธ์ในครอบครัวยังคงเหมือนเดิม					

ข้อ	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๗.	ท่านได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดเมื่อท่านไม่สบายกายและไม่สบายใจ					
๘.	ท่านรู้สึกว่าคุณได้ใช้เวลาว่างทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันในครอบครัว					
๙.	ท่านรู้สึกว่าคุณสมาชิกในครอบครัวพูดคุยกับท่านน้อยลง					
๑๐.	ท่านรู้สึกมีความขัดแย้งกับคนในครอบครัวหรือคนในชุมชนบ่อยครั้ง					
๑๑.	ท่านรู้สึกว่าคุณได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนตามเทศกาลต่างๆ เช่น การร่วมงานปีใหม่ สงกรานต์ หรือการทำบุญทางศาสนา					
๑๒.	ท่านรู้สึกว่าคุณถูกสังคมลงโทษหรือถูกตำหนิอย่างไม่เป็นธรรมในเรื่องความประพฤติการกระทำ ความผิดของท่านในชุมชน					
๑๓.	ท่านรู้สึกสบายใจเมื่ออยู่ในกลุ่มเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันแม้จะรู้ว่าเพื่อนมักชวนไปกระทำความผิดหรือประพฤติไม่ดี					
๑๔.	ท่านรู้สึกว่าเป็นที่ยอมรับของจากเพื่อนที่คบค้าสมาคมเมื่อได้ร่วมกลุ่มกระทำความผิดหรือประพฤติไม่ดี เช่น การลองดื่มสุรา การลองใช้ยาเสพติด การเล่นเกมพนัน และชวนกันไปขโมยทรัพย์สิน					
๑๕.	ท่านรู้สึกว่าคุณสามารถออกจากเพื่อนหรือชุมชนละแวกบ้านที่มีปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด สถานเริงรมย์หรือแหล่งอบายมุข					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปัจจัยทางจิตลักษณะ

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องทางขวามือที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด เพียงช่องเดียว ระดับความคิดเห็นในแต่ละข้อมีความหมายดังต่อไปนี้

- มากที่สุด** หมายถึง ท่านมีพฤติกรรมและการรับรู้ดังกล่าวในระดับ **เห็นด้วยอย่างยิ่ง**
มาก หมายถึง ท่านมีพฤติกรรมและการรับรู้ดังกล่าวในระดับ **เห็นด้วย**
ปานกลาง หมายถึง ท่านมีพฤติกรรมและการรับรู้ดังกล่าวในระดับ **ไม่แน่ใจ**
น้อย หมายถึง ท่านมีพฤติกรรมและการรับรู้ดังกล่าวในระดับ **ไม่เห็นด้วย**
น้อยที่สุด หมายถึง ท่านมีพฤติกรรมและการรับรู้ดังกล่าวในระดับ **ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง**

ลำดับ	ข้อความ	ระดับพฤติกรรมและการรับรู้				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑.	ท่านมีความภูมิใจที่ท่านเป็นคนดีในสังคม					
๒.	ท่านพอใจที่ยังทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้					
๓.	ท่านมั่นใจว่าท่านเป็นคนที่สังคมต้องการ					
๔.	ท่านภูมิใจกับประสบการณ์การทำงานของท่าน					
๕.	บุคคลรอบข้างมักยกย่องท่าน					
๖.	ท่านสามารถเล็งเห็นผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต					
๗.	ท่านมีการวางแผนการเรียนต่อเพื่ออนาคตในวันข้างหน้า					
๘.	ท่านมีการวางแผนในการดำรงชีวิตอย่างมีระบบ					
๙.	ท่านมีการคิดพิจารณาไตร่ตรองในการทำงาน					
๑๐.	ท่านคิดพัฒนาเพิ่มเติมเสริมศักยภาพของตนเอง					
๑๑.	ท่านมีสมาธิกับงานที่กำลังทำอยู่ได้					
๑๒.	ท่านกังวลใจ หากงานไม่สำเร็จ					
๑๓.	ท่านรู้สึกที่สามารถตัดสินใจในเรื่องการทำงานของตนได้					
๑๔.	ท่านรู้สึกตึงเครียดอยู่ตลอดเวลาในการทำงาน					
๑๕.	ท่านสามารถเอาชนะความยากลำบากที่เกิดขึ้น					

ตอนที่ ๔ แบบสอบถามความเข้มแข็งของจิตต่อการปฏิเสธยาเสพติด

คำชี้แจง ให้ท่านอ่านข้อความแล้ว โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องทางขวามือที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุดเพียงช่องเดียว ซึ่งแบ่งออกเป็น ๕ ลำดับ ได้แก่

จริงที่สุด	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน มากที่สุด
จริง	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน มาก
จริงบ้าง	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านบ้าง ไม่จริงบ้าง
จริงน้อย	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน น้อย
จริงน้อยที่สุด	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน น้อยที่สุด

ลำดับ	ข้อความ	ระดับข้อเท็จจริง				
		จริงที่สุด	จริง	จริงบ้าง	จริงน้อย	จริงน้อยที่สุด
การพัฒนาทางจิตใจ(Development Mind: หลักไตรสิกขา)						
๑.	ท่านมีแนวทางการปฏิบัติตนต่อเพื่อนโดยไม่สร้างความเดือนร้อนให้แก่หมู่คณะ					
๒.	ท่านได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด					
๓.	ท่านให้ความสำคัญต่อสารเสพติดที่มีผลทำลายสุขภาพ					
๔.	ท่านได้ผ่อนคลายสุขภาพด้วยการฝึกกำหนดลมหายใจอย่างต่อเนื่อง					
๕.	ท่านมีความรู้สึกตนเองในขณะทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน					
๖.	ท่านได้ปฏิบัติกิจกรรมด้วยความตั้งใจและอดทน					
๗.	เมื่อท่านมีอุปสรรค/ปัญหาในชีวิตก็มีวิธีแก้ไขโดยการใช้เหตุผล					
๘.	ท่านให้ความสำคัญต่อการพัฒนาตนโดยการใช้วิธีเตือนสติตนเอง					
๙.	เมื่อท่านเกิดความขัดแย้งในใจตน ท่านใช้หลักการคิดพิจารณาสาเหตุของปัญหา					
๑๐.	ท่านหลีกเลี่ยงต่อสิ่งเสพติดให้โทษเพราะท่านได้มองเห็นคุณค่าในตน					
ความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด (effective: การกำกับตนเอง)						
๑๑.	เวลาที่ท่านทำงานหรือทำกิจกรรมประจำวัน ท่านจะทำหลาย ๆ อย่างพร้อมกัน					
๑๒.	ท่านชอบที่จะศึกษาและดูแลสุขภาพตนเอง					

ลำดับ	ข้อความ	ระดับข้อเท็จจริง				
		จริง ที่สุด	จริง	จริง บ้าง	จริง น้อย	จริง น้อย ที่สุด
๑๓.	ท่านทำงานที่ได้รับมอบหมายได้สำเร็จ					
๑๔.	ท่านมักถูกตำหนิว่าทำงานไม่เรียบร้อย					
๑๕.	ท่านเป็นคนตรงต่อเวลา					
๑๖.	ท่านเจอปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนร่วมงานท่านไม่ชอบที่จะเข้าไป แก้ไข					
๑๗.	ท่านเรียนรู้ข้อผิดพลาดของตนเอง					
๑๘.	ท่านจะไม่ซักถามเมื่อเกิดความสงสัย					
๑๙.	ท่านตื่นนอนแต่เช้าเพื่อวางแผนการปฏิบัติงานในแต่ละวัน					
๒๐.	ท่านทำงานบางครั้งไม่ได้ให้ความสำคัญกับการวางแผน					
ความมีเมตตา (Kindness: หลักพรหมวิหารธรรม)						
๒๑.	ท่านมีความรักที่จะอยู่กับผู้อื่นด้วยความเข้าใจ					
๒๒.	ท่านมีโอกาเข้าไปช่วยเหลือผู้อื่นที่ประสบทุกข์					
๒๓.	การได้ทำประโยชน์ให้ผู้อื่นถือว่าเป็นโชคดีของท่าน					
๒๔.	ท่านจะเข้าไปช่วยทุกครั้งเมื่อเห็นคนอื่นได้รับทุกข์					
๒๕.	การอยู่ร่วมกับผู้อื่น ท่านสามารถช่วยแบ่งเบาความ ลำบากใจของเพื่อน					
๒๖.	ท่านมีจิตใจใคร่คิดจะช่วยให้คนอื่นให้พ้นทุกข์					
๒๗.	ความสุขของท่านเกิดขึ้นเมื่อเห็นคนอื่นประสบความสำเร็จ					
๒๘.	การชื่นชมคนอื่นทำให้จิตใจท่านผ่องใส					
๒๙.	ท่านได้ช่วยเหลือผู้ได้รับทุกข์ที่เกิดจากสารเสพติด อย่างเข้าใจ					
๓๐.	ท่านพิจารณาอย่างรอบครอบแล้วในการเสพสิ่งเสพติด เมื่อรู้ว่าสิ่งนั้นไม่ควรทำ					

ตอนที่ ๖ ข้อเสนอแนะทั่วไป

ให้ท่านแสดงข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ท่านต้องการให้เกิดการพัฒนาต่อความเข้มแข็งของจิตใจเพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด สถานศึกษาสำนักงานคุมประพฤติกรุงเทพมหานคร ๓ (ประจำศาลแขวงธนบุรี)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ด้วยความเคารพและขอขอบพระคุณทุกท่าน ที่เสียสละเวลาเอื้อเพื่อให้ข้อมูลเป็นอย่างดี

ภาคผนวก ข

ค่า IOC ของผู้ทรงคุณวุฒิ ๕ ท่าน

ค่า IOC ของผู้ทรงคุณวุฒิ ๕ ท่าน
ปัจจัยทางพุทธธรรมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจเพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด
BUDDHATHUM FACTORS AFFECT TO STRENGTH OF MIND
FOR DRUG ADDICTS REHABILITATION

๑.แบบสอบถามปัจจัยทางสังคม

ลำดับ	ข้อความ	ลำดับผู้ตรวจ IOC					ค่า IOC	สรุป
		๑	๒	๓	๔	๕		
๑.	ท่านมีความพอใจทำงานเพื่อช่วยลดปัญหาต่างๆในชุมชน และยังช่วยรักษาสาธารณสมบัติของครอบครัวและชุมชน	๐	+๑	+๑	+๑	+๑	.๘	ใช้ได้
๒.	ท่านรู้สึกว่าเป็นเจ้าของและเป็นส่วนหนึ่งในครอบครัว ชุมชนและสังคมที่ท่านอยู่	๐	+๑	+๑	+๑	+๑	.๘	ใช้ได้
๓.	ท่านรู้สึกว่าสภาพแวดล้อมในครอบครัว ชุมชนและสังคมเป็นสภาพที่เอื้อต่อการบำบัดแก้ไขพฤติกรรมของเยาวชน	๐	+๑	+๑	+๑	+๑	.๘	ใช้ได้
๔.	ท่านรู้สึกว่าการดูแล ช่วยเหลือและการปฏิบัติตัวของคนสมาชิกในครอบครัว ชุมชนและสังคมต่อท่าน ท่านได้รับการดูแลและการให้คำแนะนำอย่างเหมาะสม และตรงความต้องการของท่าน	๐	+๑	+๑	+๑	+๑	.๘	ใช้ได้
๕.	ท่านคิดว่าสังคมได้ให้โอกาสแก่เยาวชนในการปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อไม่ให้กระทำความผิดซ้ำโดยการส่งเสริมการเรียนและการฝึกอาชีพเพื่อให้เยาวชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้	๐	+๑	+๑	+๑	+๑	.๘	ใช้ได้
๖.	ท่านรู้สึกว่าสมาชิกในครอบครัวของท่านมีความรักใคร่ พร้อมให้อภัย และมีความสัมพันธ์ในครอบครัวยังคงเหมือนเดิม	๐	+๑	+๑	+๑	+๑	.๘	ใช้ได้

ลำดับ	ข้อความ	ลำดับผู้ตรวจ IOC					ค่า IOC	สรุป
		๑	๒	๓	๔	๕		
๗.	ท่านได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดเมื่อท่านไม่สบายกายและไม่สบายใจ	๐	+๑	+๑	+๑	+๑	.๘	ใช้ได้
๘.	ท่านรู้สึกว่าคุณใช้เวลาว่างทำกิจกรรมต่างๆร่วมกันในครอบครัว	๐	+๑	+๑	+๑	+๑	.๘	ใช้ได้
๙.	ท่านรู้สึกว่าคุณสมาชิกในครอบครัวพูดคุยกับท่านน้อยลง	๐	+๑	+๑	+๑	+๑	.๘	ใช้ได้
๑๐.	ท่านรู้สึกมีความขัดแย้งกับคนในครอบครัวหรือคนในชุมชนบ่อยครั้ง	๐	+๑	+๑	+๑	+๑	.๘	ใช้ได้
๑๑.	ท่านรู้สึกว่าคุณมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนตามเทศกาลต่างๆ เช่น การร่วมงานปีใหม่ สงกรานต์ หรือการทำบุญทางศาสนา	๐	+๑	+๑	+๑	+๑	.๘	ใช้ได้
๑๒.	ท่านรู้สึกว่าคุณถูกสังคมลงโทษหรือถูกตำหนิอย่างไม่เป็นธรรมในเรื่องความประพฤติการทำความผิดของท่านในชุมชน	๐	+๑	+๑	+๑	+๑	.๘	ใช้ได้
๑๓.	ท่านรู้สึกสบายใจเมื่ออยู่ในกลุ่มเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันแม้จะรู้ว่าเพื่อนมักชวนไปทำความผิดหรือประพฤติไม่ดี	๐	+๑	+๑	+๑	+๑	.๘	ใช้ได้
๑๔.	ท่านรู้สึกว่าเป็นที่ยอมรับของจากเพื่อนที่คบค้าสมาคมเมื่อได้ร่วมกลุ่มทำความผิดหรือประพฤติไม่ดี เช่น การลองดื่มสุรา การลองใช้ยาเสพติด การเล่นเกมพนัน และชวนกันไปขโมยทรัพย์สิน	๐	+๑	+๑	+๑	+๑	.๘	ใช้ได้
๑๕.	ท่านรู้สึกว่าคุณสามารถออกจากเพื่อนหรือชุมชนละแวกบ้านที่มีปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด สถานเริงรมย์หรือแหล่งอบายมุข	๐	๐	+๑	+๑	+๑	.๖	ใช้ได้

๒ แบบสอบถามปัจจัยทางจิตลักษณะ

ลำดับ	ข้อความ	ลำดับผู้ตรวจ IOC					ค่า IOC	สรุป
		๑	๒	๓	๔	๕		
๑.	ท่านมีความภูมิใจที่ท่านเป็นคนดีในสังคม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๒.	ท่านพอใจที่ยังทำประโยชน์ให้แก่สังคม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๓.	ท่านมั่นใจว่าท่านเป็นคนที่สังคมต้องการ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๔.	ท่านภูมิใจกับประสบการณ์การทำงานของท่าน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๕.	บุคคลรอบข้างมักยกย่องท่าน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๖.	ท่านสามารถสังเกตเห็นผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	.๘	ใช้ได้
๗.	ท่านมีการวางแผนการเรียนรู้เพื่ออนาคตในวันข้างหน้า	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๘.	ท่านมีการวางแผนในการดำรงชีวิตอย่างมีระบบ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๙.	ท่านมีการคิดพิจารณาไตร่ตรองในการตัดสินใจ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๑๐.	ท่านคิดพัฒนาเพิ่มเติมเสริมศักยภาพของตนเอง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๑๑.	ท่านมีสมาธิกับงานสิ่งที่กำลังทำอยู่ได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๑๒.	ท่านกังวลใจ หากงานไม่สำเร็จ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๑๓.	ท่านรู้สึกที่สามารถตัดสินใจในเรื่องการทำงานของตนได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๑๔.	ท่านรู้สึกถึงเครียดอยู่ตลอดเวลาในการ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๑๕.	ท่านสามารถเอาชนะความยากลำบากที่เกิดขึ้น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้

๓ แบบสอบถามความเข้มแข็งต่อการปฏิเสธยาเสพติด

ลำดับ	ข้อความ	ลำดับผู้ตรวจ IOC					ค่า IOC	สรุป
		๑	๒	๓	๔	๕		
การพัฒนาทางจิตใจ(Development Mind: หลักไตรสิกขา)								
๑.	ท่านมีแนวทางการปฏิบัติตนต่อเพื่อนโดยไม่สร้างความเดือนร้อนให้แก่หมู่คณะ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๒.	ท่านได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๓.	ท่านให้ความสำคัญต่อสารเสพติดที่มีผลทำลายสุขภาพ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๔.	ท่านได้ผ่อนคลายสุขภาพด้วยการฝึกกำหนดลมหายใจอย่างต่อเนื่อง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๕.	ท่านมีความรู้สึกดีกับตนเองในขณะที่ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	.๘	ใช้ได้
๖.	ท่านได้ปฏิบัติกิจกรรมด้วยความตั้งใจและอดทน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๗.	เมื่อท่านมีอุปสรรค/ปัญหาในชีวิตก็มีวิธีแก้ไขโดยการใช้เหตุผล	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๘.	ท่านให้ความสำคัญต่อการพัฒนาตนโดยการใช้วิธีเตือนสติตนเอง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๙.	เมื่อท่านเกิดความขัดแย้งในใจตน ท่านใช้หลักการคิดพิจารณาสาเหตุของปัญหา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๑๐.	ท่านหลีกเลี่ยงต่อสิ่งเสพติดให้โทษเพราะท่านได้มองเห็นคุณค่าในตน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
ความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด(effective: การกำกับตนเอง)								
๑.	เวลาที่ท่านทำงานหรือทำกิจกรรมประจำวัน ท่านจะทำหลายๆอย่างพร้อมกัน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๒.	ท่านชอบที่จะศึกษาและดูแลสุขภาพตนเอง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๓.	ท่านทำงานที่ได้รับมอบหมายได้สำเร็จ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้

ลำดับ	ข้อความ	ลำดับผู้ตรวจ IOC					ค่า IOC	สรุป
		๑	๒	๓	๔	๕		
๔.	ท่านมักถูกตำหนิว่าทำงานไม่เรียบร้อย	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๕.	ท่านเป็นคนตรงต่อเวลา	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	.๘	ใช้ได้
๖.	ท่านเจอปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนร่วมงานท่านไม่ชอบที่จะเข้าไปแก้ไข	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๗.	ท่านเรียนรู้ข้อผิดพลาดของตนเอง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๘.	ท่านจะไม่ซักถามเมื่อเกิดความสงสัย	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๙.	ท่านตื่นนอนแต่เช้าเพื่อวางแผนการปฏิบัติงานในแต่ละวัน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๑๐.	ท่านทำงานบางครั้งไม่ได้ให้ความสำคัญกับการวางแผน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
ความมีเมตตา (Kindness: หลักพรหมวิหารธรรม)								
๑.	ท่านมีความรักที่จะอยู่กับผู้อื่นด้วยความเข้าใจ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๒.	ท่านมีโอกาสเข้าไปช่วยเหลือผู้อื่นที่ประสบทุกข์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๓.	การได้ทำประโยชน์ให้ผู้อื่นถือว่าเป็นโชคดีของท่าน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๔.	ท่านจะเข้าไปช่วยทุกครั้งเมื่อเห็นคนอื่นได้รับทุกข์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๕.	การอยู่ร่วมกับผู้อื่น ท่านสามารถช่วยแบ่งเบาความลำบากใจของเพื่อน	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	.๘	ใช้ได้
๖.	ท่านมีจิตใจใครคิดจะช่วยให้คนอื่นให้พ้นทุกข์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๗.	ความสุขของท่านเกิดขึ้นเมื่อเห็นคนอื่นประสบความสำเร็จ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๘.	การชื่นชมคนอื่นทำให้จิตใจท่านผ่องใส	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๙.	ท่านได้ช่วยเหลือผู้ได้รับทุกข์ที่เกิดจากสารเสพติดอย่างเข้าใจ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้
๑๐.	ท่านพิจารณาอย่างรอบครอบแล้วในการเสพลีงเสพติดเมื่อรู้ว่าสิ่งนั้นไม่ควรทำ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	ใช้ได้

ภาคผนวก ค

ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งหมด

ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งชุด

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.๙๓๔	๖๐

ตาราง Item-Total Statistics

ข้อคำถาม	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
๑. ท่านมีความพอใจทำงานเพื่อช่วยลดปัญหาต่างๆในชุมชน และยังช่วยรักษาสาธารณสมบัติของครอบครัวและชุมชน	209.76	670.942	.568	.932
๒. ท่านรู้สึกว่าเป็นเจ้าของและเป็นส่วนหนึ่งในครอบครัว ชุมชนและสังคมที่ท่านอยู่	209.89	665.718	.624	.931
๓. ท่านรู้สึกว่าสภาพแวดล้อมในครอบครัว ชุมชนและสังคมเป็นสภาพที่เอื้อต่อการบำบัดแก้ไขพฤติกรรมของเยาวชน	209.89	667.016	.469	.932
๔. ท่านรู้สึกว่า การดูแล ช่วยเหลือ และการปฏิบัติตัวของคนสมาชิกในครอบครัว ชุมชนและสังคมต่อท่าน ท่านได้รับการดูแลและการให้คำแนะนำอย่างเหมาะสม และตรงความต้องการของท่าน	209.97	663.540	.583	.931
๕. ท่านคิดว่าสังคมได้ให้โอกาสแก่เยาวชนในการปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อไม่ให้เกิดความผิดซ้ำโดยการส่งเสริมการเรียนและการฝึกอาชีพเพื่อให้เยาวชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้	209.84	671.434	.340	.933

	ข้อคำถาม	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
๖.	ท่านรู้สึกว่าคุณสมาชิกในครอบครัวของท่านมีความรักใคร่ พร้อมให้อภัย และมีความสัมพันธ์ในครอบครัวยังคงเหมือนเดิม	209.37	674.131	.376	.933
๗.	ท่านได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดเมื่อท่านไม่สบายกายและไม่สบายใจ	209.53	674.959	.399	.933
๘.	ท่านรู้สึกว่าท่านได้ใช้เวลาว่างทำกิจกรรมต่างๆร่วมกันในครอบครัว	209.87	667.361	.428	.932
๙.	ท่านรู้สึกว่าคุณสมาชิกในครอบครัวพูดคุยกับท่านน้อยลง	210.82	674.911	.289	.933
๑๐.	ท่านรู้สึกมีความขัดแย้งกับคนในครอบครัวหรือคนในชุมชนบ่อยครั้ง	211.21	680.279	.165	.935
๑๑.	ท่านรู้สึกว่าได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนตามเทศกาลต่างๆ เช่น การร่วมงานปีใหม่ สงกรานต์ หรือการทำบุญทางศาสนา	209.84	667.218	.496	.932
๑๒.	ท่านรู้สึกว่าท่านถูกสังคมลงโทษหรือถูกตำหนิอย่างไม่เป็นธรรมในเรื่องความประพฤติการทำความผิดของท่านในชุมชน	211.18	688.208	.057	.935
๑๓.	ท่านรู้สึกสบายใจเมื่ออยู่ในกลุ่มเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันแม้จะรู้ว่าเพื่อนมักชวนไปทำความผิดหรือประพฤติไม่ดี	210.87	674.766	.290	.933
๑๔.	ท่านรู้สึกว่าเป็นที่ยอมรับของจากเพื่อนที่คบค้าสมาคมเมื่อได้ร่วมกลุ่มทำความผิดหรือประพฤติไม่ดี เช่นการลองดื่มสุรา การลองใช้ยาเสพติด การเล่นเกมพนัน และชวนกันไปขโมยทรัพย์สิน	211.39	673.543	.298	.933

ข้อคำถาม	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
๑๕. ท่านรู้สึกว่าคุณสามารถออกจากเพื่อนหรือชุมชนละแวกบ้านที่มีปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด สถานเริงรมย์หรือแหล่งอบายมุข	209.79	672.657	.322	.933
๑๖. ท่านมีความภูมิใจที่ท่านเป็นคนดีในสังคม	209.21	668.279	.647	.931
๑๗. ท่านพอใจที่ยังทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้	209.42	667.385	.602	.932
๑๘. ท่านมั่นใจว่าท่านเป็นคนที่สังคมต้องการ	209.66	661.745	.661	.931
๑๙. ท่านภูมิใจกับประสบการณ์การทำงานของท่าน	209.66	665.474	.682	.931
๒๐. บุคคลรอบข้างมักยกย่องท่าน	210.21	665.036	.553	.932
๒๑. ท่านสามารถเล็งเห็นผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต	209.82	669.073	.552	.932
๒๒. ท่านมีการวางแผนการเรียนต่อเพื่ออนาคตในวันข้างหน้า	210.03	663.432	.497	.932
๒๓. ท่านมีการวางแผนในการดำรงชีวิตอย่างมีระบบ	209.74	657.605	.732	.931
๒๔. ท่านมีการคิดพิจารณาไตร่ตรองในการทำงาน	209.53	663.607	.666	.931
๒๕. ท่านคิดพัฒนาเพิ่มเติมเสริมศักยภาพของตนเอง	209.50	664.041	.642	.931
๒๖. ท่านมีสมาธิกับงานที่กำลังทำอยู่ได้	209.53	670.797	.430	.932
๒๗. ท่านกังวลใจ หากงานไม่สำเร็จ	209.74	673.064	.374	.933
๒๘. ท่านรู้สึกว่าคุณสามารถตัดสินใจในเรื่องการทำงานของคุณได้	209.47	659.229	.689	.931

ข้อคำถาม		Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
๒๙.	ท่านรู้สึกตึงเครียดอยู่ตลอดเวลาในการทำงาน	210.63	678.509	.267	.933
๓๐.	ท่านสามารถเอาชนะความยากลำบากที่เกิดขึ้น	209.74	675.713	.344	.933
การพัฒนาทางจิตใจ(Development Mind: หลักไตรสิกขา)					
๓๑.	ท่านมีแนวทางการปฏิบัติตนต่อเพื่อนโดยไม่สร้างความเดือนร้อนให้แก่หมู่คณะ	209.58	672.142	.418	.932
๓๒.	ท่านได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด	209.63	668.996	.507	.932
๓๓.	ท่านให้ความสำคัญต่อสารเสพติดที่มีผลทำลายสุขภาพ	210.50	688.959	.029	.936
๓๔.	ท่านได้ผ่อนคลายสุขภาพด้วยการฝึกกำหนดลมหายใจอย่างต่อเนื่อง	210.42	676.899	.354	.933
๓๕.	ท่านมีความรู้สึกตนเองในขณะทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน	209.95	668.321	.500	.932
๓๖.	ท่านได้ปฏิบัติกิจกรรมด้วยความตั้งใจและอดทน	209.53	671.337	.529	.932
๓๗.	เมื่อท่านมีอุปสรรค/ปัญหาในชีวิตก็มีวิธีแก้ไขโดยการใช้เหตุผล	209.68	667.573	.619	.932
๓๘.	ท่านให้ความสำคัญต่อการพัฒนาตนโดยการใช้วิธีเตือนสติตนเอง	209.42	663.007	.654	.931
๓๙.	เมื่อท่านเกิดความขัดแย้งในใจตน ท่านใช้หลักการคิดพิจารณาสาเหตุของปัญหา	209.68	667.357	.624	.931
๔๐.	ท่านหลีกเลี่ยงต่อสิ่งเสพติดให้โทษ เพราะท่านได้มองเห็นคุณค่าในตน	209.26	669.388	.573	.932

ข้อคำถาม	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด (effective: การกำกับตนเอง)				
๔๑. เวลาที่ท่านทำงานหรือทำกิจกรรมประจำวัน ท่านจะทำหลาย ๆ อย่างพร้อมกัน	210.05	681.835	.215	.934
๔๒. ท่านชอบที่จะศึกษาและดูแลสุขภาพตนเอง	209.50	671.608	.534	.932
๔๓. ท่านทำงานที่ได้รับมอบหมายได้สำเร็จ	209.32	674.654	.433	.932
๔๔. ท่านมักถูกตำหนิว่าทำงานไม่เรียบร้อย	210.84	689.326	.034	.936
๔๕. ท่านเป็นคนตรงต่อเวลา	209.63	672.563	.375	.933
๔๖. ท่านเจอปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนร่วมงานท่านไม่ชอบที่จะเข้าไปแก้ไข	210.92	682.885	.174	.934
๔๗. ท่านเรียนรู้ข้อผิดพลาดของตนเอง	209.68	672.979	.409	.933
๔๘. ท่านจะไม่ซักถามเมื่อเกิดความสงสัย	210.71	688.265	.040	.936
๔๙. ท่านตื่นนอนแต่เช้าเพื่อวางแผนการปฏิบัติ งานในแต่ละวัน	209.97	672.999	.387	.933
๕๐. ท่านทำงานบางครั้งไม่ได้ให้ความสำคัญกับการวางแผน	210.61	687.272	.074	.935
ความมีเมตตา (Kindness: หลักพรหมวิหารธรรม)				
๕๑. ท่านมีความรักที่จะอยู่กับผู้อื่นด้วยความเข้าใจ	209.68	668.492	.506	.932
๕๒. ท่านมีโอกาสเข้าไปช่วยเหลือผู้อื่นที่ประสบทุกข์	209.79	663.360	.696	.931
๕๓. การได้ทำประโยชน์ให้ผู้อื่นถือว่าเป็นโชคดีของท่าน	209.50	667.338	.565	.932
๕๔. ท่านจะเข้าไปช่วยทุกครั้งเมื่อเห็นคนอื่นได้รับทุกข์	209.74	657.605	.632	.931
๕๕. การอยู่ร่วมกับผู้อื่น ท่านสามารถช่วยแบ่งเบาความลำบากใจของเพื่อน	209.97	662.567	.585	.931

	ข้อความ	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
๕๖.	ท่านมีจิตใจใคร่คิดจะช่วยให้คนอื่นให้พ้นทุกข์	209.71	661.617	.592	.931
๕๗.	ความสุขของท่านเกิดขึ้นเมื่อเห็นคนอื่นประสบความสำเร็จ	209.53	674.310	.370	.933
๕๘.	การชื่นชมคนอื่นทำให้จิตใจท่านผ่องใส	209.61	669.326	.443	.932
๕๙.	ท่านได้ช่วยเหลือผู้ได้รับทุกข์ที่เกิดจากสารเสพติดอย่างเข้าใจ	209.89	661.826	.514	.932
๖๐.	ท่านพิจารณาอย่างรอบคอบแล้วในการเสพติดเมื่อรู้ว่าสิ่งนั้นไม่ควรทำ	209.53	667.121	.439	.932

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: พระมหาพินิจ จิตฺตปญฺโญ
เกิด	: ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๐๕
สถานที่เกิด	: จังหวัดสกลนคร
วุฒิการศึกษา	: เปรียญธรรม ๙ ประโยค พ.ศ.๒๕๔๔
ประสบการณ์	: พระอาจารย์สอนพระปริยัติธรรม แผนกนักธรรมและบาลี : พระคู่สวด ทรงพระปาฏิโมกข์
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดกำแพงบางจาก แขวงปากคลองภาษีเจริญ เขตภาษีเจริญ จังหวัดกรุงเทพมหานคร
โทรศัพท์มือถือ	: ๐๘๖-๓๓๓-๔๑๓๓
e-mail	: phramaha049@gmail.com
ปีที่เข้าศึกษา	: ปีการศึกษา ๒๕๕๙
ปีที่สำเร็จการศึกษา	: ปีการศึกษา ๒๕๖๒